

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS**

LINA KAMINSKAITĖ

**MINIMALIOS MĖNESINĖS ALGOS NUSTATYMO
PROBLEMA CIKLINIO EKONOMIKOS VYSTYMOŠI
SĄLYGOMIS**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
doc. dr. A. Dobravolskas**

VILNIUS, 2013

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS**

**MINIMALIOS MĖNESINĖS ALGOS NUSTATYMO
PROBLEMA CIKLINIO EKONOMIKOS VYSTYMOŠI
SĄLYGOMIS**

**Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L10010**

Konsultantas

Vadovas

doc. dr. A. Dobravolskas

2013 04

Recenzentas

Atliko

VSEmns1-01 gr. stud.

L. Kaminskaitė

2013 04 18

VILNIUS, 2013

TURINYS

TURINYS	3
ĮVADAS	8
I. MINIMALIOS MĖNESINĖS ALGOS KONCEPCIJA IR JOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE	10
1.1. Minimalios mėnesinės algos koncepcija	10
1.1.1. Minimalios mėnesinės algos sąvoka ir jos raida	10
1.1.2. Minimalios mėnesinės algos reikšmė.....	14
1.1.3. Minimalios mėnesinės algos nustatymo principai ir kriterijai	16
1.1.4. Minimalios mėnesinės algos koncepcijos įgyvendinimas Lietuvoje	18
1.2. Teoriniai minimalios mėnesinės algos didinimo poveikio aspektai.....	23
II. VALSTYBĖS EKONOMINĖ–SOCIALINĖ POLITIKA CIKLINĖS EKONOMIKOS VYSTYMOŠI SĄLYGOMIS	28
2.1. Lietuvos fiskalinė politika MMA požiūriu.....	30
2.2. Lietuvos MMA ES kontekste	39
2.3. Valstybės fiskalinės politikos veiksmingumą apibūdinantys rodikliai.....	40
2.4. MMA didinimo galimybių konfliktai	46
III. MINIMALIOS MĖNESINĖS ALGOS NUSTATYMO PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMŲ GALIMYBĖS	50
3.1. Pagrindinės MMA nustatymo probleminės sritys darbuotojų požiūriu.....	50
3.1.1. MMA namų ūkių pajamų ir išlaidų atžvilgiu.....	52
3.1.2. MMA ir užimtumas.....	56
3.2. Pagrindinės MMA nustatymo probleminės sritys darbdavių požiūriu	58
3.2.1. Darbdavių veiklos rezultatų ir santykinų rodiklių analizė	61
3.3. MMA diferencijavimo galimybės	67
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	71
LITERATŪRA	73
ANOTACIJA LIETUVIŲ KALBA	77
ANOTACIJA ANGLŲ KALBA	78
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	79
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	81
PRIEDAI.....	83

PRIEDAI

1 Priedas. Bendrojo vidaus produkto metiniai pokyčiai	84
2 Priedas. Išmokamo darbuotojams MMA dydžio apskaičiavimas	85
3 Priedas. MMA ir BVP procentiniai pokyčiai	86
4 Priedas. Vieno asmens be vaikų „Mažo darbo užmokesčio sąpaštai“	87
5 Priedas. „Nedarbo sąpaštai“	88
6 Priedas. Gini koeficientas	89
7 Priedas. Vidutinis darbuotojų skaičius pagal sektorius	90
8 Priedas. LR Trišalės Tarybos posėdžio protokolas	91
9 Priedas. Vidutinė valstybinio socialinio draudimo senatvės pensija 2000-2012 m.	94
10 Priedas. Skurdo rizikos lygis pagal namų ūkio sudėtį ir užimtumą	95
11 Priedas. MMA ir vartojimo prekių kainų pokyčiai	96
12 Priedas. Vartojimo prekių ir paslaugų kainų pokytis	98
13 Priedas. Darbuotojų dalis pagal bruto darbo užmokesčio dydį 2010 ir 2011 m.	99
14 Priedas. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje pagal darbuotojų amžių	101

SANTRUMPOS

NPD – neapmokestinamasis pajamų dydis.

PNPD – papildomas neapmokestinamasis pajamų dydis.

Skurdo rizikos lygis - parodo asmenų dalį, kurie yra žemiau skurdo ribos.

Skurdo riba - tai kriterijus, kurio pagalba politikai arba tyrinėtojai suskirsto individus, šeimas arba namų ūkius į skurstančius ir neskurstančius.

TDO – Tarptautinė darbo organizacija.

LENTELĖS

1 Lentelė. TDO parengtos konvencijos MMA nustatymo klausimais	12
2 Lentelė. Įvykiai, susiję su MMA koncepcijos įgyvendinimu Lietuvoje	19
3 Lentelė. Valstybės tarnautojo darbo užmokesčio struktūra.	20
4 Lentelė. Minimalūs darbo užmokesčiai viešajame ir privačiajame sektoriuose	21
5 Lentelė. Teoriniai MMA didinimo aspektai.....	25
6 Lentelė. Gini koeficientas 2005 – 2011 m.	46
7 Lentelė. Darbuotojų, uždirbusių MMA ir mažiau, skaičius	46
8 Lentelė. LR Trišalės tarybos motyvai dėl MMA didinimo	47
9 Lentelė. Darbuotojų pasiskirstymas pagal bruto darbo užmokestį	51
10 Lentelė. Papildomo neapmokestinamojo dydžio įtaka gaunamam darbo užmokesčiui	52
11 Lentelė. Skurdo rizikos lygis pagal gyvenamąją vietą ir amžiaus grupes.	52
12 Lentelė. Vartojimo išlaidų lyginamieji svoriai bendrose vartojimo išlaidose.....	55
13 Lentelė. Ekonominės veiklos sritys Lietuvoje, kuriose yra didžiausia dalis darbuotojų, uždirbančių MMA.....	59
14 Lentelė. MMA gaunančių darbuotojų dalis pagal ekonominės veiklos rūšį	60
15 Lentelė. Didmeninės bei mažmeninės prekybos įmonių pardavimų bei pelno procentiniai pokyčiai.....	61
16 Lentelė. Samdomų darbuotų skaičius metiniai procentiniai pokyčiai.....	62

PAVEIKSLAI

1 pav. MMA lygio nustatymo kriterijai	17
2 pav. Darbdavių atsakas į minimalios mėnesinės algos padidinimą	24
3 pav. Bendrojo vidaus pokyčių dinamika 1990 – 2012 m.	28
4 pav. Infliacijos ir nedarbo derinimas fiskalinės politikos priemonėmis.....	31
5 pav. Valdžios sektoriaus išlaidų ir BVP pokyčių dinamika 1999-2011 m.	32
6 pav. Minimalios mėnesinės algos ir BVP pokyčiai.....	33
7 pav. MMA atskaičius mokesčius dydis Lietuvoje lyginant su vidutiniu mėnesiniu neto darbo užmokesčiu 2011 m. – 2012 m.	34
8 pav. Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio ir MMA santykis 1995 – 2012 m.	34
9 pav. Socialinės poliarizacijos ir lėto ekonomikos augimo sąveika	35
10 pav. Neturinčių pagrindinio išsilavinimo nuomonė apie priežastis, dėl kurių jie neteko darbo	36
11 pav. Minimalios mėnesinės algos pokyčiai Lietuvoje ir Seimo rinkimai 1995 – 2012 m.	37
12 pav. Nominalūs MMA dydžiai Europos Sąjungoje 2013 m. sausio 1 d.	39
13 pav. Mažo darbo užmokesčio spąstai Lietuvoje 2000 – 2011 m., proc.	42
15 pav. Nedarbo spąstai Lietuvoje, 2000-2011 m., proc.....	44
16 pav. Skurdo rizikos riba Lietuvoje 2005-2011 m.	45
17 pav. 2011 m. spalio mėn. darbuotojų skaičius pagal bruto darbo užmokestį.....	47
18 pav. Darbuotojų darbo užmokesčio pasiskirstymas, 2012 m. spalio mėn.	50
19 pav. Namų ūkių, susiduriančių su finansiniais sunkumais, dalis, 2005-2011 m.	54
20 pav. MMA ir nedarbo lygio pokyčiai 1998 – 2012 m.	57
21 pav. BVP ir bedarbių skaičiaus priklausomybė 1998 – 2012 m.	58
22 pav. UAB “Maxima LT” apyvartos, prekybos centrų ir darbuotojų skaičiaus apimtys, 2006 m. – 2011 m.	63
23 pav. Bendrojo pelningumo rodiklių pokyčių dinamika 1998 – 2012 m.	64
24 pav. Bendrojo mokumo rodiklių pokyčių dinamika 1998 – 2012 m.	65
25 pav. Einamojo likvidumo rodiklių pokyčių dinamika 1998 – 2012 m.	66
26 pav. Kritinio likvidumo rodiklių pokyčių dinamika 1998 – 2012 m.	66
27 pav. 15 – 24 m. amžiaus gyventojų padėtis darbo rinkoje 2012 m.	68

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Minimalios mėnesinės algos nustatymo klausimas mokslinėje literatūroje yra viena opiausių temų dėl jos tiesioginio poveikio vargingiausiajam visuomenės sluoksniui, o kartu ir svarbiausiems makroekonominiams rodikliams. Lietuva, kartu su Latvija ir Estija bei kitomis posovietinėmis šalimis, ženkliai atsilieka nuo tokių šalių, kaip Jungtinė Karalystė, Prancūzija ar Liuksemburgas, kur minimali mėnesinė alga yra didesnė nei 1000 EUR, o, pavyzdžiui, Lietuvos MMA yra net septynis kartus mažesnė nei Liuksemburge. Be abejo, tai skirtingo ekonominio išsivystymo šalys, tačiau abejonių nekyla, kodėl lietuvių emigracijos kryptys dažniausiai nukreiptos į tas šalis, kuriose minimali mėnesinė alga yra kur kas didesnė.

Ekonomistai iki šiol neturi vieningos nuomonės dėl MMA didinimo poveikio nedarbui, kainų lygiui bei šalies ekonomikai. Ši sritis nėra pakankamai gerai išanalizuota, kadangi, kaip nurodo S. Lemos (2009), mokslinių tyrimų rezultatus sunku palyginti tarpusavyje ne tik dėl skirtingų tyrimų metodų, duomenų imties ar duomenų šaltinių, bet dėl šalių darbo rinkos ar tam tikrų institucijų ypatumų. Pavyzdžiui, Lotynų Amerikos darbo rinką analizuojančių mokslininkų darbuose (Maloney, Mendez, 2004) pateikta, kad šių šalių gyventojų užimtumui daug įtakos turi minimalios mėnesinės algos pokyčiai: 10 proc. padidinus minimalią mėnesinę algą, užimtumas sumažės net 12 proc. Tuo tarpu, amerikiečių mokslininkų darbuose (Card, Kruger, 1995) teigiama, kad minimalios mėnesinės algos pokyčiai užimtumui įtakos neturi. Analizuojant Lietuvos situaciją mokslinių tyrimų srityje, išskirčiau keletą autorių, kurie analizavo minimalios mėnesinės algos didinimo prielaidas (D. Raškinis, 2006) bei jo poveikį Lietuvos darbo rinkai (V. Karpuškienė, 2011), nemažai dėmesio skirta darbo užmokesčio diferenciacijos (R. Butkienė, 2011; Z. Tamašauskienė ir kt. 2008) ir darbo rinkos lankstumo (I. Vetlov, E. Virbickas, 2006) analizei. Pagal Lietuvos laisvosios rinkos instituto atlikto tyrimo (2013) rezultatus, 2013 m. sausio 1 d. padidinta MMA iki 1000 Lt padidins nedarbo lygį šalyje 1 procentiniu punktu. Taigi, šalies darbo rinka yra labai jautri, todėl reikalinga nuodugni analizė, kuri padėtų identifikuoti pagrindines minimalios mėnesinės algos nustatymo problemas Lietuvos ūkio raidos sąlygomis.

Taigi, šis magistro baigiamasis darbas skirtas labiau įsigilinti į ekonomikos ciklus, akcentuojant vieną svarbiausių darbo rinkos valdymo priemonių – minimalią mėnesinę algą bei jo poveikį ne tik namų ūkių pajamoms, išlaidoms bei perkamajai galiai, bet ir Lietuvos įmonių veiklos rezultatams.

Tyrimo problema. Kurioje ekonomikos ciklo stadijoje yra tinkamiausias metas didinti minimalų mėnesinį darbo užmokestį, kuris skatintų Lietuvos darbo rinkos plėtrą bei pagerintų ekonominės plėtos potencialą?

Tyrimo objektas. Minimalus mėnesinis darbo užmokestis ciklinės ekonomikos vystymosi kontekste.

Tyrimo hipotezė. Minimalios mėnesinės algos didinimas riboja verslininkų norą ir galimybes samdyti.

Tyrimo tikslas. Nustatyti MMA didinimo problemines sritis ir pateikti jų sprendimo galimybes.

Tyrimo uždaviniai.

1. Atskleisti minimalios mėnesinės algos koncepciją bei jos nustatymo principus ir kriterijus;
2. Pateikti Lietuvos fiskalinės politikos bruožus bei įvertinti jos veiksmingumą minimalias pajamas gaunantiems gyventojams;
3. Išanalizuoti pagrindinius MMA didinimo trišalius konfliktus;
4. Nustatyti, MMA didinimo problemines sritis darbuotojų ir darbdavių požiūriu;
5. Pateikti pasiūlymus MMA nustatymo problemai ciklinės ekonomikos vystymosi sąlygomis spręsti.

Tyrimo metodai. Magistro baigiamajame darbe buvo atlikta mokslinės literatūros, sociologinių tyrimų, statistinių duomenų lyginamoji analizė bei pagrindinių makroekonominių rodiklių pokyčių dinamikos analizė. Siekiant nustatyti MMA ir įvairių reiškinių priklausomybę, buvo atlikta koreliacinė analizė, o reikšmingiausių duomenų atranka atlikta apskaičiavus lyginamuosius svorius. Vertinant darbdavių veiklos rezultatus, buvo atlikta pagrindinių finansinės būklės rodiklių analizė bei suformuluotos apibendrintos išvados.

Darbo struktūra. Magistro baigiamasis darbas sudarytas iš trijų dalių. Teorinėje darbo dalyje supažindinama su minimalios mėnesinės algos koncepcija, ištakomis bei įstatyminiu reglamentavimu Lietuvoje. Metodinėje darbo dalyje nustatomos minimalios mėnesinės algos sąsajos su pagrindiniais darbo rinką apibūdinančiais rodikliais bei pateikiami pagrindiniai MMA didinimo konfliktai. Analitinėje darbo dalyje analizuojamos MMA nustatymo problemos darbuotojų ir darbdavių požiūriu bei pateikiamos šių problemų sprendimo galimybės. Darbo pabaigoje pateikiamos apibendrintos išvados.

I. MINIMALIOS MĖNESINĖS ALGOS KONCEPCIJA IR JOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE

Šių laikų ekonomikos mokslo veikaluose minimali mėnesinė alga neabejotinai yra valstybės politikos įrankis darbo rinkos plėtrai valdyti. Pradedant analizuoti minimalios mėnesinės algos poveikį Lietuvos ūkio raidai, tikslinga pirmiausiai išanalizuoti minimalios mėnesinės algos koncepciją.

1.1. Minimalios mėnesinės algos koncepcija

Siekiant atskleisti minimalios mėnesinės algos koncepcijos esmę, būtina išanalizuoti minimalios mėnesinės algos sąvoką, atsiradimo aplinkybes, nustatymo principus ir kriterijus bei įgyvendinimo aspektus Lietuvoje.

1.1.1. Minimalios mėnesinės algos sąvoka ir jos raida

Ekonomistų darbuose minimali mėnesinė alga apibrėžiamas kaip „įstatymu nustatytas mažiausias darbo užmokestis, kurį dabdavys gali mokėti už išdirbtą laiką ir kuriuo siekiama užtikrinti minimalų gyvenimo lygį (MGL)“ (B. Martinkus, V.J. Žilinskas, 2008, 243 p.). Užsienio ekonomistų darbuose (A. Chasanov, 2004) „minimali mėnesinė alga tai tiesioginis ir įrodytas metodas, didinantis neturtingų dirbančiųjų pajamas bei apsaugantis nuo nepagrįstai žemo darbo užmokesčio“ (13 p.). Kai kurie autoriai (A. Kumar, 2008) minimalią mėnesinę algą laiko viena svarbiausių darbo rinkos priemonių – pajamų perskirstymo įrankiu.

Vis dėlto, minimalios mėnesinės algos samprata yra pakankamai naujas reiškinys, kadangi ji išplėtota tik XX a. pradžioje. Prisiminkime klasikinę politinę ekonomiją, kurią galime apibūdinti kaip ekonominės minties vystymosi kryptį, besiremiančią valstybės nesikišimo į ūkinę praktiką principais. Vieno žymiausių šios krypties atstovų A. Smith'o idėjų dėka iki pat XX a. ketvirtojo dešimtmečio neginčijama laikyta nuostata apie valstybės nesikišimą į laisvą konkurenciją. (Balvočiūtė R. 2007). Vadinas, buvo manoma, kad rinka turi vystytis pati savaime, o didelė gyventojų pajamų diferenciacija nebuvo reikšmingas visuomenės reiškinys, kuriam reikėtų skirti ypatingą dėmesį. William Petty, žymaus anglų mokslininko, kurio ekonominės pažiūros taip pat artimos minėtos politinės ekonomijos klasikų pažiūroms, savo darbuose „privačią nuosavybę laikė šventa ir neliečiama, o žmonių dalijimą į turtingus ir vargšus – amžinu ir nepanaikinamu kiekvienos visuomenės dėsniu“ (Balvočiūtė R. 2007, p. 29). Taigi, buvo manyta, kad „ekonominiai reiškiniai veikia nepriklausomai nuo žmogaus taip, kaip ir gamtos dėsniai, todėl jie nėra nei geri, nei blogi, nei moralūs, nei amoralūs.“ Vadinas, kiekvienas žmogus savo gerove bei pajamų šaltiniu rūpinosi pats, o valstybinis darbo rinkos reguliavimas

praktiškai dar neegzistavo.

Anot R. Čiegio (2006, p. 108), R. Cantillon'as pirmasis ekonomikos moksle XVIII a. pradėjo vartoti dabar įprastą visuomenės suskirstymą į tris pagrindines klases:

1. žemės savininkus,
2. samdomus darbininkus,
3. verslininkus.

Paskutines dvi kategorijas jis išskyrė pagal šių klasių gaunamų pajamų tipą:

- *fiksuotas pajamas* gauna samdomi darbuotojai (čia pirmiausia turima omenyje valstybės tarnautojai ir tarnai),
- *nefiksuotas (neapibrėžtas) pajamas* - verslininkai. Ši grupė apėmė labai įvairią publiką: žmones, turinčius savo verslą – pirkliaus ir fermerius; tuos, kurie parduoda savo darbo paslaugas – amatininkus; ir net elgetas, plėšikus bei kitus asmenis su nefiksuotu uždarbiu.

R. Cantillon'as manė, kad „gyventojai, viena vertus, prisitaiko prie paklausos darbui, kita vertus - jų skaičius reguliuojasi pagal darbo užmokesčio išmokėjimo pragyvenimo minimumo lygyje dėsnį.“ (R. Čiegis, 2006, 93 p.). Šiuo atveju, vertėtų prisiminti garsiąją T. Malthus'o gyventojų skaičiaus teoriją, pagal kurią „nereguliuojamas gyventojų skaičius auga geometrine progresija, o maisto produktų gamyba – aritmetine progresija“ (T. Malthus, 1798, p. 4). Vadinasi, dėl gamtos išteklių ribotumo augantis gyventojų skaičius neišvengiamai susiduria su maisto produktų trūkumu bei stumia į skurdą. Vis dėlto, T. Malthus'o teorija neatsižvelgė į gamybos produktyvumo didėjimą, tačiau, nepaisant to, anot R. Čiegio (2006) „ši teorija tapo tam tikru klasikų samprotavimų apie ekonominę politiką standartu, suvedant skurdo priežastis į gyventojų skaičiaus prieaugio ir pragyvenimo reikmenų, lemiančių gyvenimo minimumą, paprastą prieaugio tempų santykį.“ (p. 224)

Vis dėlto, galima teigti, kad R. Cantillon'as pirmasis atkreipė dėmesį į mažiausio darbo užmokesčio, kuris tenkintų minimalius pragyvenimo poreikius, reikšmę. Tačiau, anot J. Turgot, žymaus XVIII a. fiziokratų šalininko, darbo užmokestis buvo ribojamas būtino jo gyvenimui minimumo, t. y. to, kas tikrai būtina gyvybei palaikyti. Būtent J. Turgot pateikė mintį, kad „kiekviename darbe turi įvykti ir įvyksta taip, kad darbininko atlyginimas nukrinta iki to, kiek būtina reikalinga jo gyvybei išlaikyti. To priežastis – konkurencija tarp darbininkų esant darbo pasiūlos pertekliui, lyginant su paklausa darbui“ (R. Čiegis, 2006, p. 143-144). Vadinasi, besivystantis ekonomikos mokslas suteikė pagrindą atsigręžti į mažiausias pajamas gaunančius piliečius ir pagerinti jų gyvenimo kokybę užtikrinant minimalias pragyvenimo sąlygas.

Didėjant valstybės vaidmeniui, 1919 m. buvo įkurta Tarptautinė darbo organizacija (toliau TDO), kuri pasauliniu mastu derina įvairių socialinių sluoksnių interesus, sprendžia ekonominius ir socialinius konfliktus. Ši organizacija konvencijoje Nr. 95 (1949) apibrėžia darbo užmokesčio terminą, kaip apmokėjimą ar uždarbį už atliktą darbą ar suteiktas paslaugas, nustatytą ar apskaičiuotą pinigine

išraiška bei užfiksuotą bendru susitarimu ar įtvirtintą nacionalinėje teisėje, apmokamą remiantis rašytiniu ar nerašytiniu darbo kontraktu tarp darbdavio ir darbuotojo. Taigi, buvo numatyti du darbo užmokesčio nustatymo būdai:

- užfiksuotas bendru susitarimu,
- įtvirtintas nacionalinėje teisėje.

Pastarasis yra labiau būdingas minimaliojo darbo užmokesčio koncepcijai, kurią garantuoja kiekvienos šalies įstatymai. Anot I. Mačernytės–Panomariovienės (2002) „TDO konvencijų ir rekomendacijų nuostatos skatina plėsti MMA taikymą, t. y. garantuoti minimalią mėnesinę algą kuo didesniai dirbančiųjų skaičiui.“

TDO iki šiol yra parengusi tris konvencijas minimalios mėnesinės algos nustatymo tema (žr. 1 lentelę).

1 Lentelė. TDO parengtos konvencijos MMA nustatymo klausimais

Data	Konvencijos Nr.	Rekomendacijos Nr.	Pavadinimas
1928 m.	Nr. 26	Nr. 30	„Dėl minimalios mėnesinės algos nustatymo mechanizmo“
1951 m.	Nr. 99	Nr. 89	„Dėl minimalios mėnesinės algos nustatymo (žemės ūkyje) mechanizmo“
1970 m.	Nr. 131	Nr. 135	„Dėl minimalios mėnesinės algos nustatymo, ypač atsižvelgiant į besivystančias šalis“

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis TDO konvencijomis:

Taigi, pirmieji žingsniai, nustatant minimalios mėnesinės algos dydį, buvo įtvirtinti 1928 m. TDO konvencijoje Nr. 26. Pirmosios šalys, ratifikavusios šią konvenciją buvo Vokietija, Kinija, Prancūzija, Airija, Italija ir Ispanija. Konvencijoje Nr. 131 (1970) minimali mėnesinė alga apibrėžiamas kaip „žemiausias atlyginimas, reikalingas būtiniausiems darbuotojo ir jo šeimos poreikiams tenkinti.“

Vis dėlto, minimalios mėnesinės algos dydis pasauliniu mastu yra skirtingai interpretuojamas. Analizuojant Europos socialinę chartiją, jos 1 dalyje, 4 punkte įtvirtinta nuostata, kad „visi darbuotojai turi teisę į teisingą atlyginimą, garantuojantį normalų jų pačių ir jų šeimų gyvenimo lygį.“ Vertėtų atkreipti dėmesį, kad šiame teiginyje neužsimenama apie minimalią mėnesinę algą, tačiau akcentuojamas teisingas atlyginimas, garantuojantis normalų pragyvenimo lygį, visiems be išimčių darbuotojams, tame tarpe, uždirbantiems taip pat ir minimalias pajamas. Akivaizdu, kad normalaus

pragyvenimo lygio suvokimas kiekvienoje šalyje skiriasi, nes skiriasi šalių ekonomikos išsivystymo lygis bei vartotojų perkamoji galia, tačiau ši sąlyga turėtų būti įgyvendinta atsižvelgiant nors į būtiniausių vartojimo prekių krepšelio sudėtį ir vertę, kurią pajėgtų įsigyti net ir minimalias pajamas gaunantis darbuotojas.

Mano manymu, tikslinga paanalizuoti darbo užmokesčio, tenkinančio minimalius pragyvenimo poreikius, doktriną (*angl. Living Wage doctrine*), kurią John A. Ryan išplėtojo XX a. pradžioje. Šis ekonomistas atkreipė dėmesį į kiekvieno darbuotojo moralinę teisę gauti pragyvenimo atlyginimą, tačiau, akcentavo taip pat ir darbuotojo bei darbdavio konfliktą, nustatant darbo užmokesčio dydį. J. A. Ryan (1906 m.) teigė, kad „darbuotojas stengiasi uždirbti kaip įmanoma daugiau, o darbdavys – mokėti ne daugiau, negu privalo. Abi pusės turi naudos iš susitarimo, tačiau, kas vienai pusei reiškia daugiau, kitai – mažiau“ (p. 4). Vadinasi, šalims nesusitariant, kokio dydžio atlyginimą reikia mokėti, reikalingas orientacinis dydis, t.y. tam tikro dydžio atlyginimas, kuris tenkintų minimalius poreikius. Šiuo atveju, reikia atskirti, kad mums įprastas terminas – minimalus mėnesinis darbo užmokestis (*angl. Minimum Wage*) bei minimalius pragyvenimo poreikius atitinkantis atlyginimas (*angl. Living Wage*) yra du skirtingi terminai. Kad šiame darbe išvengtume painiavos, minimalius pragyvenimo poreikius atitinkantį darbo užmokestį toliau vadinsime „**pragyvenimo atlyginimu**“. Vis dėlto, minimali mėnesinė alga ir pragyvenimo atlyginimas dažniausiai nesutampa, dėl to kyla didžiausia minimalios mėnesinės algos nustatymo problema. M. Altman (2011) literatūroje analizuoja pragyvenimo atlyginimo ekonomikos efektyvumo bei socialinio - ekonominio gerbūvio sąsajas konkurencinės rinkos sąlygomis. Autorius nurodo, kad „pragyvenimo atlyginimas yra minimalios mėnesinės algos komponentė, padedanti nustatyti minimalaus atlyginimo dydį, atsižvelgiant į vartotojų perkamąją galią bei gyventojų socialinius - ekonominius poreikius“ (M. Altman, 2011, p. 2). Anot autoriaus, ryšys tarp šių dviejų rodiklių yra labai stiprus, tačiau, paprastai, pragyvenimo atlyginimas yra šiek tiek didesnis už minimalią mėnesinę algą. Vadinasi, valstybė, nustatydamą minimalią mėnesinę algą, mažesnę už pragyvenimo atlyginimą, pilnai nepatenkina gyventojų socialinių - ekonominių poreikių, todėl, šiuo atveju, vien tik MMA reguliavimas tampa neefektyvus.

B. Martinkus ir V. J. Žilinskas (2008) teigia, kad „egzistuoja minimalus darbo užmokesčio lygis, su kuriuo darbuotojas sutinka“. Anot šių autorių, „šis minimumas išreiškia darbuotojo įprastinio gyvenimo lygio standarto išlaikymo kaštus, t.y. vertę visų būtinų gyvenimo reikmenų, patogumų ir pramogos dalykų, kuriais naudotis jis įpratęs.“ (261 p.). Tiesa, realios darbo žmonių pajamos neretai yra didesnės už jų darbo užmokestį (Martinkus B., Žilinskas V. J., 2008). Pavyzdžiui, neretai darbdaviai savo darbuotojams suteikia tarnybinę transporto priemonę ar kuro, mobilųjį telefoną su atitinkamo dydžio sąskaitos limitu pokalbiams bei kitų panašių priedų prie darbo užmokesčio, todėl realios darbo pajamos gali būti didesnės nei vien darbo užmokestis pinigine išraiška.

Vis dėlto, Europos socialinėje chartijoje įtvirtintą nuostatą, kad kiekvienas darbuotojas turėtų

gauti darbo užmokestį, užtikrinantį normalų pragyvenimo lygį, vertintume abstrakčiai. Vis dėlto, labai sunku apibrėžti, kas yra „normalu“, tačiau turime pripažinti, kad Lietuva sunkiai konkuruoja su kitomis Europos šalimis, galinčiomis darbuotojui pasiūlyti kur kas patrauklesnius minimalius darbo užmokesčius.

1.1.2. Minimalios mėnesinės algos reikšmė

Visų pirma, turėtume suvokti dvejopą minimalios mėnesinės algos reikšmę, t.y. darbuotojui ir darbdaviui. „Darbo užmokestis darbuotojui – tai tam tikra ekonominė nauda, kompensuojanti darbo jėgos sąnaudas, darbdaviui – tai gamybos kaštai (išlaidos).“ (R. Butkienė, 2011, 12 p.). Būtent dėl darbuotojo ir darbdavio konflikto šiuo atveju iškyla minimalios mėnesinės algos nustatymo problema. Kaip teigia B. Martinkus ir kt. (2006) „darbo užmokestis turi užtikrinti darbuotojo socialinį prestižą, priklausantį nuo jo kvalifikacijos, ir skatinti vykdyti valdymo sprendimus“ (221 p.). E. Koskela ir R. Schob (2009), analizuodami efektyvius darbo užmokesčio nustatymo modelius, atkreipia dėmesį į darbuotojų moralę. Jų teigimu, „darbuotojų moralė priklauso nuo to, ar darbdaviai elgiasi sąžiningai darbuotojų atžvilgiu, nustatydami teisingą darbo užmokestį pagal vidinę įmonės darbo užmokesčio politiką“ (80 p.). Taigi, pagal minimalaus darbo užmokesčio paskirtį, jis turėtų būti mokamas pačios žemiausios kvalifikacijos darbuotojams, kadangi aukštesnės kvalifikacijos darbuotojai paprastai priklauso aukštesniam socialiniam sluoksniui, kuriame aukštesnis ir moralės lygis.

Europos Komisijos nuomone (2012), darbo užmokestis darbuotojams turi būti pakankamas ir tvarus, kad būtų išvengta mažo darbo užmokesčio „spąstų“ (šį rodiklį analizuosime šio darbo antroje dalyje) Tinkamo dydžio minimalios mėnesinės algos nustatymas gali padėti užkirsti kelią augančiam dirbančių asmenų skurdui ir yra svarbus veiksnys užtikrinant pakankamą darbo vietų kokybę.“ (10 p.). Vieni garsiausių minimalios mėnesinės algos šalininkų (Card., Krueger, 1994) sutinka, kad darbo užmokesčio minimumo nustatymas yra svarbus įrankis kovojant su skurdu. Kaip teigia K. Bird ir C. Manning (2008), skurdo mažinimo problema yra strateginis daugumos vyriausybės programų klausimas, tačiau „minimali mėnesinė alga, kaip skurdo mažinimo priemonė, yra gana problematiška“ (Gindling T.H., Terrell K., 2010, 908 p.). Šių autorių teigimu, visų pirma, yra pakankamai sunku nuspėti minimalios mėnesinės algos tiesioginį poveikį atlyginimams bei darbuotojų užimtumui, kuriuos minimalios mėnesinės algos pokyčiai liečia tiesiogiai. Kaip teigia V. Rudzkienė (2005), viena iš skurdo priežasčių yra „nesugebėjimas gauti darbo su didesniu nei minimalus atlyginimu“ (152 p.). Vadinasi, minimali mėnesinė alga pagal savo paskirtį, atrodo, turėtų sumažinti skurdą, kita vertus, jis gali net būti skurdo priežastimi.

Kai kurie autoriai tvirtina, kad minimalios mėnesinės algos tikslas taip pat turėtų būti pajamų perskirstymas arba, kitaip tariant, siekis „sumažinti atotrūkį tarp žemiausias bei aukščiausias pajamas

gaunančių gyventojų“ (P. Flaschel, A. Greiner, 2009, 279 p.). Anot A. Misiūno ir N. Bratčikovienės (2007) „pernelyg didelė pajamų diferenciacija, ryškėjantys prabangos ir vargano gyvenimo kontrastai visuomenėje gilina socialinius konfliktus, provokuoja politinį nestabilumą“ (120 p.). Analizuodami MMA reikšmę, galėtume išskirti ir jos poveikį infliacijos lygiui šalyje. Kaip teigia A. Jakutis (2007), „laikina darbo užmokesčio ir kainų kontrolė yra tiesioginis infliacijos tramdymo būdas – visiškai sustabdomas darbo užmokesčio ir kainų lygio augimas („išaldoma“) arba vyriausybė reglamentuoja jų augimą (nustato kiekybines ribas).“ Tiesa, autorius turi omenyje darbo užmokesčio indeksavimą, tačiau ši jo mintis iš esmės gali būti pritaikoma ir minimalios mėnesinės algos reguliavimui.

Vis dėlto, be šių paminėtų privalumų, pateiksiu garsių amerikiečių ekonomistų, Carl Shapiro ir Joseph E. Stiglitz (1984) ekonominį modelį, kuris dar vadinamas **“tinginiavimo” modeliu** (*angl. Shirking model*). Pagal šį modelį, jei darbuotojams mokamas tik minimali mėnesinė alga, kurio reikia privilioti juos į tam tikrą darbo vietą, jie nelabai rūpinsis pavojumi būti atleistiems, jei jie nedirbs gerai. Galų gale, jei darbo vieta duoda minimalų atlygį, reikalingą tam, kad paskatintų juos ją užimti, jie yra nedaug laimingesni turėdami darbo vietą, nei be jos. Šiuo atveju, darbuotojai bus daugiau linkę tinginiauti, o darbdavys turės papildomų išlaidų dėl tinginiavimo ar mokėdamas tinginių prižiūrėtojams. Priešingai, darbuotojai, kurie gauna didesnę darbo užmokesčių, labiau vertins savo darbo vietą (kadangi nėra lengva rasti kitą tokią gerą darbo vietą) ir dirbs daugiau, kad išvengtų atleidimo už tinginiavimą. (C. Shapiro ir J. E. Stiglitz, 1984).

Taigi, minimalios mėnesinės algos įtvirtinimas šalies įstatymuose tik iš dalies apsaugo darbuotojus nuo bet kokių galimų darbdavių veiksmų atleisti darbuotojus arba mokėti mažesnę darbo užmokesčių nei darbuotojo atliktas darbas yra vertas. Be to, MMA, anot T. Blumkin ir E. Sadka (2005), visų pirma, yra tam tikras įrankis, padedantis šalies vyriausybėms identifikuoti skurdžiausiai gyvenančių gyventojų sluoksnį. Tokiu būdu galima efektyviau planuoti įvairias socialines išmokas visuomenei. Anot I. Mačernytės – Panomarovienės (2003) „egzistuoja apie 30 norminių teisės aktų, kuriais remiantis minimali mėnesinė alga naudojamas nustatant įvairių įmokų, išmokų ir priemokų, kompensacijų ar jų apribojimo dydžius“. Pavyzdžiui, su MMA yra susijęs privalomojo sveikatos draudimo (toliau – PSD) įmokų apskaičiavimu, kurios sudaro 9 proc. nuo patvirtintos minimalios mėnesinės algos. Šiuo atveju, MMA padidinimas tiesiogiai palies ne tik MMA gaunančius darbuotojus, dirbančius pagal darbo sutartis, bet ir savarankiškai dirbančius asmenis, kurie taip pat privalės mokėti didesnes PSD įmokas, įskaitant ir individualių įmonių savininkus bei ūkinių bendrijų tikruosius narius. Ūkininkų ir jų partnerių valstybinio socialinio draudimo įmokų (toliau – VSD įmokos) ir PSD įmokų baze laikoma ne mažesnė kaip 12 MMA suma. Vadinasi, minimalus darbo užmokesčių yra tam tikras atskaitos taškas, kuris turi įtakos ir įvairių išmokų ar kompensacijų dydžiams, kurie taip pat yra naudingi ir valstybei, nes didina jos pajamas.

Vis dėlto, reiktų taip pat akcentuoti ir minimalios mėnesinės algos lygio įtaką šalies

patrauklumui investuotojams. Kaip teigia I. Mejean ir L. Patureau (2010), „aukštas minimalios mėnesinės algos dydis sumažina šalies patrauklumą investuotojų atžvilgiu, kadangi reiškia didesnius gamybos kaštus bei mažesnę bendrą darbo jėgos paklausą“ (45 p.). Šį atvejį iliustruoti galėtų gamybinė užsienio įmonė, samdanti žemiausios kvalifikacijos darbuotojus. Rinkdamasi tarp dviejų ar daugiau šalių, visų pirma, įvertins jų gamybos kaštus, tame tarpe ir darbo jėgos, todėl, tikėtina, investavimui pasirinktą šalį, kurioje minimali mėnesinė alga mažesnė, nes tai tiesiogiai leistų sumažinti išlaidas kitų šalių atžvilgiu. Kita vertus, šalys, kuriose minimali alga didesnė, praranda potencialų darbdavį.

Iš esmės, kalbant apie minimalios mėnesinės algos reikšmę, reikėtų išskirti penkis aspektus, kurie lemia minimalios mėnesinės algos nustatymą (Lehmann, 2006):

- 1) Ekonominis aspektas – nustatyti optimalią pusiausvyrą lygyje „sąnaudos – nauda“, kuri suvokiama kaip papildoma nauda, kurią gauna darbdavys iš darbuotojo, mokant jam didesnę minimalią mėnesinę algą;
- 2) Politinis aspektas – vyriausybės sugebėjimas suderinti trijų šalių (darbuotojų, darbdavių, Valstybės) interesus, norint padidinti MMA šalyje;
- 3) Sociologinis aspektas – padidinus minimalią mėnesinę algą gaunančių asmenų pajamas, pagerinti jų socialinę padėtį;
- 4) Psichologinis aspektas – padidinti darbuotojų motyvaciją ir norą dirbti siekiant gauti didesnę darbo užmokestį;
- 5) Teisinis aspektas – apima MMA nustatymą ir reglamentavimą.

Taigi, kaip matome, minimalios mėnesinės algos reikšmė yra kur kas svarbesnė, ir nėra vien tik skurdo mažinimo priemonė, kuri garantuoja didesnes pajamas žemiausios kvalifikacijos darbuotojams, bet taip pat gali nulemti ir šalies konkurencinį patrauklumą, pritraukiant užsienio investicijas.

1.1.3. Minimalios mėnesinės algos nustatymo principai ir kriterijai

Minimalios mėnesinės algos įstatyminis reguliavimas įvairiose šalyse skiriasi. Daugumoje Europos Sąjungos šalių minimalios mėnesinės algos dydis yra įtvirtintas šių šalių įstatymuose, tuo tarpu, kitose šalyse yra taikomi tam tikri minimalios mėnesinės algos tarifai skirtinguose šalies ūkio sektoriuose ar teritorijose. Dauguma pasaulio šalių, tame tarpe, ir Lietuva, vadovaujasi TDO nuostatomis, sprendžiant su minimalios mėnesinės algos tema susijusius klausimus. Tarptautinės darbo organizacijos rekomendacijoje Nr. 135 yra išdėstyti šeši kriterijai, į kuriuos turi būti atsižvelgiama nustatant MMA lygį (žr. 1 pav.)

1.	• Darbuotojų ir jų šeimų poreikiai;
2.	• Bendrasis šalies darbo užmokesčio lygis;
3.	• Pragyvenimo minimumas ir jo pokyčiai;
4.	• Socialinės paramos sistema ir socialinių išmokų dydis;
5.	• Santykinis įvairių visuomenės grupių pragyvenimo lygis;
6.	• Ekonominiai veiksniai, įskaitant ekonominį augimą, produktyvumą ir užimtumo lygį;

1 pav. MMA lygio nustatymo kriterijai

Šaltinis: TDO rekomendacija Nr. R135 dėl minimalios mėnesinės algos nustatymo, 1970.

Taigi, 1 pav. matome, kad, nustatant minimalios mėnesinės algos dydį, pirmiausia turėtų būti atsižvelgiama į darbuotojų ir jų šeimų poreikius. Deja, šie poreikiai pakankamai individualūs ir sunkiai tarpusavyje palyginami, tačiau iš esmės struktūra išlieka ta pati. B. Martinkus ir D. Beržinskienė (2005) poreikius suskirsto į penkias grupes:

1. Materialiniai poreikiai;
2. Socialiniai poreikiai:
 - 1) Egoistinio pobūdžio (laisvės, garbės, valdžios, pripažinimo siekiai);
 - 2) Altruistinio pobūdžio (gerovės skleidimo, meilės žmonėms siekiai);
3. Intelektualiniai poreikiai (žinių, tiesos, išsilavinimo siekiai);
4. Estetiniai poreikiai (grožio, harmonijos, meno siekiai);
5. Dvasiniai poreikiai (saviraiškos, tikėjimo idealais siekiai).

Kaip teigia B. Martinkus ir D. Beržinskienė (2005) “tarp paminėtų penkių asmeninių poreikių patenkinimo kategorijų nėra aiškios ribos, todėl visa poreikių grupė skirtingiems asmenims turi skirtingą įtaką, tačiau visi aukštesnio lygio poreikiai nukreipti į visapusišką išvystytą asmenybę kaip į galutinį ir svarbiausią gamybos, o kartu ir visos visuomenės raidos tikslą” (p. 76). Taigi, kiekvienas darbuotojas siekia gauti tokį darbo užmokestį, kuris patenkintų svarbiausius asmeninius poreikius. Manau, tokiu principu vadovaujantis turėtų būti nustatomas ir minimalaus darbo užmokesčio dydis.

Pagal 1 pav., antrasis MMA lygio nustatymo kriterijus – bendrasis šalies darbo užmokesčio lygis – galima teigti, atspindi šalies ekonominę situaciją, vadinasi, jam augant, darbdavių išgalės mokėti taip pat pagerėja, todėl gali būti svarstomas taip pat ir minimalios mėnesinės algos didinimo klausimas. Taip pat norėčiau atkreipti dėmesį į ketvirtąjį MMA lygio nustatymo kriterijų, kuris paremtas socialinės paramos sistema ir socialinių išmokų dydžiu. Jis iš kitų išsiskiria tuo, kad gali kompensuoti MMA trūkumus, kadangi, anot LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, jos vienas pagrindinių

tikslų yra „padėti tenkinti būtiniausius poreikius tiems žmonėms, kurių gaunamos pajamos yra nepakankamos, o gebėjimas pasirūpinti savimi dėl objektyvių, nuo jų nepriklausančių priežasčių yra ribotas.“ Deja, LR Valstybės kontrolės parengtoje valstybinio audito ataskaitos apie socialinės paramos sistemą išvadoje tvirtinama (2011), kad „teisinis socialinės paramos reglamentavimas nesudaro prielaidų užtikrinti lėšų, reikalingų minimaliems poreikiams tenkinti asmenims (šeimoms), kurių pajamos dėl objektyvių priežasčių yra nepakankamos, kad jie (jos) galėtų pasirūpinti savimi.“ (p. 24) Be to, šioje ataskaitoje taip pat teigiama, kad valstybės biudžeto lėšos, skirtos socialinei paramai, naudojamos neefektyviai, kadangi trūksta socialinės paramos dydžių nustatymo metodikos. Anot Valstybės kontrolės (2011), „socialinė parama neskatina dirbti tais atvejais, kai asmens (šimos) gaunamų socialinės paramos išmokų (socialinės pašalpos, vaiko išmokos, socialinės paramos mokiniams) suma nežymiai mažesnė ar tokio paties dydžio kaip darbinės veiklos pajamos.“ (p. 34) Vadinasi, asmuo, priklausantis žemiausios kvalifikacijos gyventojų sluoksniui, atsiduria tam tikruose spąstuose, nes tiek dirbant už minimalią mėnesinę algą, tiek nedirbant ir gaunant socialines pašalpas, pajamų skirtumas yra nežymus, todėl mažėja jų finansinis suinteresuotumas dirbti. Šiai problemai spręsti, auditoriai siūlo socialinės pašalpos dydžio diferenciaciją pagal tai, kiek laiko asmuo įsiregistravęs darbo biržoje.

Taigi, nustatant minimalios mėnesinės algos dydį, remiantis anksčiau išvardytais kriterijais, vertėtų taip pat atkreipti dėmesį ir vadovautis *subsidiijos efektu*. „Subsidiijos efektas tas, kai atlyginimas už darbą, palyginti su laisvalaikio teikiama nauda, padidėja, o tada žmonės jaučia paskatą daugiau dirbti ir mažiau ilsėtis“ (B. Martinkus ir kt., 2006, 21 p.), todėl, tikėtina, didėtų ir darbo našumas.

1.1.4. Minimalios mėnesinės algos koncepcijos įgyvendinimas Lietuvoje

Minimalios mėnesinės algos koncepcija Lietuvoje yra pakankamai naujas reiškinys, kadangi pirmą kartą minimalų mėnesinį atlyginimą LR Vyriausybė patvirtino tik 1995 m, tuo tarpu, pasaulyje pirmieji minimalų atlyginimą įsivedė Naujoji Zelandija bei Didžioji Britanija dar XX a. pradžioje, t.y., atitinkamai, 1907 bei 1910 m. (V. Karpuškienė, 2011). Eurostato duomenimis (2012), Europos Sąjungoje 20-je iš 27-nių šalių narių minimali mėnesinė alga įtvirtintas šalių teisės aktuose arba nacionaliniuose sektorių susitarimuose. Lietuvoje minimalus su darbo santykiais susijusių pajamų dydis yra vienas mažiausių Europos Sąjungoje, o tai, anot D. Raškinio (2006), sukelia tokias nepageidaujamas pasekmes kaip emigraciją bei darbo jėgos trūkumą. Dėl šių priežasčių yra stabdomas šalies socialinės gerovės ir ekonominės plėtros potencialo didėjimas.

Kokie darbai nuveikti įgyvendinant minimalios mėnesinės algos koncepciją Lietuvoje, galime paanalizuoti 2 lentelėje.

2 Lentelė. Įvykiai, susiję su minimalios mėnesinės algos koncepcijos įgyvendinimu Lietuvoje

Data	Įvykis
1994 m. birželio 23 d.	Ratifikuota TDO konvencija Nr. 131 „Dėl minimalios mėnesinės algos nustatymo, atsižvelgiant į besivystančias šalis“. Ratifikuota trišalių bendradarbiavimą grindžianti 1976 m. birželio 2 d. Ženevoje priimta TDO Nr. 144 konvencija.
1995 m. gegužės 5 d.	Įsteigta Lietuvos Respublikos trišalė taryba
2001 m. gegužės 15 d.	Lietuvos Respublikos Seimas ratifikuoja 1996 metų Europos socialinę chartiją
2002 m. birželio 4 d.	Lietuvos Respublikos Seimas įstatymu patvirtina LR Darbo kodeksą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Tarptautinės darbo organizacijos konvencijomis, LR Trišalės tarybos, LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateiktais duomenimis.

Taigi, Lietuva, atgavusi nepriklausomybę, atnaujino savo narystę Tarptautinėje darbo organizacijoje ir įsipareigojo garantuoti efektyvias Vyriausybės, darbuotojų ir darbdavių atstovų konsultacijas TDO veiklos klausimais, tame tarpe, ir nustatant minimalios mėnesinės algos dydį. Vadovaujantis šia nuostata, buvo įsteigta Lietuvos Respublikos trišalė taryba, trišaliu principu teikianti rekomendacijas, kaip spręsti socialines, ekonomines ir darbo problemas visuomenėje, ir atstovaujanti visų suinteresuotų šalių interesus. Lietuvos Respublikos darbo kodekso XV skyriaus 187 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, leidžianti Vyriausybei Trišalės tarybos teikimu nustatyti minimalųjį valandinį atlygį ir minimaliąją mėnesinę algą.

Lietuvos Respublikos Seimui ratifikavus Europos socialinę chartiją, kiekvienas Lietuvos gyventojas, dirbantis už minimalią mėnesinę algą, įgijo teisę į “teisingą atlyginimą”, kuris sudarytų 60 % nuo vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio. (Europos Socialinė Chartija, 1996, 4 str. 1 d.). Vadinasi, tuo atveju, jeigu MMA yra mažesnis nei numatyta, valstybė privalo padengti šį skirtumą.

LR DK 187 straipsnio 1 dalyje suteikta teisė „Atskiroms ūkio šakoms, regionams ar darbuotojų grupėms Vyriausybė Trišalės tarybos teikimu gali nustatyti skirtingus minimaliojo valandinio atlygio ir minimaliosios mėnesinės algos dydžius.“ Pagal Lietuvos Respublikos valstybės politikų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymą, Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymą ir Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymą valstybės politikams, valstybės pareigūnams, teisėjams ir valstybės tarnautojams minimali mėnesinė alga nėra mokama, todėl įdomu paanalizuoti LR valstybės tarnautojo darbo užmokesčio struktūrą (žr. 3 lentelę).

3 Lentelė. Valstybės tarnautojo darbo užmokesčio struktūra.

Pareiginė alga	Priedai	Priemokos	Apmokėjimas už darbą poilsio ir švenčių dienomis, nakties bei viršvalandinį darbą ir budėjimą.
<p>Pareiginė alga nustatoma pagal pareigybės kategoriją ir yra vienoda visoms tos pačios kategorijos pareigybėms.</p> <p>Pareiginės algos dydis yra apskaičiuojamas pareiginės algos koeficientą dauginant iš bazinio dydžio.</p>	<p>1) už tarnybos Lietuvos valstybei stažą (sudaro 3 procentus pareiginės algos už kiekvienus trejus tarnybos Lietuvos valstybei metus. Šio priedo suma negali viršyti 30 procentų pareiginės algos);</p> <p>2) už kvalifikacinę klasę arba kvalifikacinę kategoriją (III klasė – 10%, II klasė – 20%, I klasė – 30% pareiginės algos)¹;</p> <p>3) už laipsnį arba tarnybinį rangą (tik statutiniams valstybės tarnautojams statute nustatyta tvarka);</p> <p>4) už diplomatinį rangą;</p> <p>5) pareiginės algos dydžio vienkartinis priedas.</p> <p>PASTABA: 1-4 punktuose nurodyti priedai negali viršyti 55% pareiginės algos.</p>	<p>1) už įprastą darbo krūvį viršijančią veiklą, kai yra padidėjęs darbų mastas atliekant pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas neviršijant nustatytos darbo laiko trukmės;</p> <p>2) už papildomų užduočių atlikimą, kai atliekamos pareigybės aprašyme nenustatytos funkcijos.</p> <p>3) už darbą kenksmingomis, labai kenksmingomis ir pavojingomis darbo sąlygomis.</p> <p>4) statutiniams valstybės tarnautojams už darbą, jei jis tiesiogiai susijęs su tarnybinių gyvūnų priežiūra ir parengimu tarnybinėms pareigoms atlikti.</p> <p>PASTABA: 1 ir 2 punktuose nurodytų priemokų suma negali viršyti 60% pareiginės algos, 3 ir 4 punktuose nurodytos priemokos dydis negali viršyti 20% pareiginės algos.</p>	<p>LR Darbo kodekso nustatyta tvarka.</p>

Šaltinis: sudarytas autorės remiantis LR valstybės tarnybos įstatymu.

Analizuodami valstybės tarnautojo darbo užmokesčio struktūrą, atkreipkime dėmesį į minimalų pareiginės algos dydį, kuris, mūsų atveju, galėtų būti atitiktis minimaliai mėnesinei algai. Kadangi valstybės tarnautojo darbo užmokestis priklauso nuo jo pareigybės kategorijos, vadinasi, žemiausios kategorijos darbuotojas, taip pat kaip ir privačiame sektoriuje, gauna mažiausią įstatymu įtvirtintą mėnesinę algą. LR valstybės tarnybos įstatymas, nustatantis valstybės tarnautojų pareiginių algų dydžius, buvo priimtas 1999 m. liepos 8 d. Šio įstatymo 32 straipsnio 2 d. radome įtvirtintą nuostatą, kad valstybės tarnautojams pareiginė alga buvo skaičiuojama atitinkamą pareiginės algos koeficientą dauginant iš MMA. Bazinis pareiginės algos dydis buvo įvestas tik 2003 m. (Žin., 2003, Nr. 73-3371).

¹ Nuo 2013-01-01 priedas už trečią kvalifikacinę klasę sudaro 15 procentų pareiginės algos, už antrą kvalifikacinę klasę – 30 procentų pareiginės algos, už pirmą kvalifikacinę klasę – 50 procentų pareiginės algos.

Vadinasi, valstybės tarnautojų pareiginė alga priklauso ne tik nuo bazinio dydžio, kuris nustatomas, atsižvelgiant į šalies ūkio raidos būklę, bet ir nuo pareiginės algos koeficiento, kuris taip pat kinta, todėl šiuo metu valstybės tarnautojui mokama minimali pareiginė alga yra gerokai didesnė nei darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, minimalų mėnesinį darbo užmokesį. Vis dėlto, iki 2003 m. minimali mėnesinė alga bei minimalus pareiginis atlyginimas žemiausios kategorijos valstybės tarnautojams buvo vienodi, kadangi bazinis dydis, naudojamas pareiginės algos skaičiavime, buvo vyriausybės nustatyto minimalios algos dydžio. Tačiau nuo 2003 m. valstybės tarnautojų darbo užmokesčiams skaičiuoti buvo įvesti nauji baziniai dydžiai bei nustatyti nauji pareiginės algos koeficientai. Kaip keitėsi minimalieji darbo užmokesčio dydžiai privačiame ir viešame sektoriuose, galime įsitikinti iš 4 lentelės.

4 Lentelė. Minimalūs darbo užmokesčiai viešajame ir privačiajame sektoriuose

Metai	MMA	Bazinis dydis	Pareiginės algos koeficientas (žemiausios kategorijos)	Minimali pareiginė alga
2000 m.	430 Lt	- (MMA)	1,0	430 Lt
2001 m.	430 Lt	- (MMA)	1,0	430 Lt
2002 m.	430 Lt	- (MMA)	1,0	430 Lt
2003 m.	450 Lt	430 Lt	2,35	1010,5 Lt
2004 m.	500 Lt	430 Lt	2,35	1010,5 Lt
2005 m.	550 Lt	430 Lt	2,35	1010,5 Lt
2006 m.	600 Lt	430 Lt	2,35	1010,5 Lt
2007 m.	700 Lt	442 Lt	2,35	1039,0 Lt
2008 m.	800 Lt	490 Lt	3,0	1470,0 Lt
2009 m.	800 Lt	475 Lt	3,0	1425,0 Lt
2010 m.	800 Lt	475 Lt	3,0	1425,0 Lt
2011 m.	800 Lt	475 Lt	3,0	1425,0 Lt
2012 m.	850 Lt	450 Lt	3,0	1350,0 Lt
2013 m.	1000 Lt	450 Lt	3,0	1350,0 Lt

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

2013 m. duomenimis, bazinis dydis, taikomas apskaičiuojant valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų pareigines algas, yra 450 Lt. (Žin., 2012-12-29, Nr. 153-

7832), o pirmos kategorijos pareiginės algos koeficientas – 3,0 (LR valstybės tarnybos įstatymo 1 priedas). Vadinas, analizuojamu laikotarpiu (2013 m. sausio 1 d.) minimali pareiginė alga valstybės tarnautojui sudarė 1350 Lt, kai, tuo tarpu, minimalus darbo užmokesčio – 1000 Lt. Analizuodami šiuos minimalios mėnesinės algos pokyčius, atkreipkime dėmesį, kad minimali mėnesinė alga analizuojamu laikotarpiu tik didėjo, tačiau minimali pareiginė alga net du kartus buvo sumažinta, t.y. 2008 m. – bazinis dydis nuo 490 Lt sumažintas iki 475 Lt, o vėliau – iki 450 Lt. Minimali alga privačiame sektoriuje nuo 2000 m. padidėjo du kartus, kai, tuo tarpu, minimali mėnesinė alga viešajame sektoriuje per tą patį laikotarpį išaugo daugiau nei tris kartus.

V. Gerikienės ir I. Blažienės teigimu (2009), „vieningų pareiginių algų nustatymo principų nebuvimas, taip pat darbo užmokesčio sandaros skirtumai bei priedų ir priemokų gausa sudaro prielaidas santykiškai subjektyviai reguliuoti darbo užmokesčių nustatant valstybės politikų, pareigūnų, teisėjų bei valstybės tarnautojų darbo užmokesčio lygį.“ (305 p.).

Darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis viešajame sektoriuje, t.y. biudžetinių įstaigų, mokslo ir studijų institucijų darbuotojų darbo užmokesčio dydį reglamentuoja LR Vyriausybės nutarimai:

– LRV nutarimas Nr. 511 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos tobulinimo“;

– LRV nutarimas Nr. 337 „Dėl mokslo ir studijų institucijų vadovų, jų pavaduotojų, akademinų padalinių vadovų, jų pavaduotojų, mokslinių sekretorių, mokslo darbuotojų ir tyrėjų, kitų tyrėjų ir dėstytojų darbo apmokėjimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

Šiuo atveju, biudžetinių įstaigų darbuotojų darbo užmokesčio sandara labai panaši į valstybės tarnautojų darbo užmokesčio sudėtines dalis, t.y. darbo užmokesčio sudarytas iš tarnybinio atlyginimo, priklausančio nuo darbuotojo kvalifikacijos bei darbo stažo ir įvairių priedų bei priemokų. Tačiau tarnybiniam atlyginimui skaičiuoti naudojamas kitas bazinis dydis – bazinė mėnesinė alga (BMA), kuri, analizuojamu laikotarpiu (2012 m.), buvo 122 Lt. Tačiau, kaip teigia V. Gerikienė ir I. Blažienė (2009), „BMA dydis nėra pagrįstas objektyviais kriterijais, jo lygį faktiškai labiausiai lemia konkrečios biudžeto galimybės.“ (306 p.). Tai reiškia, kad, nustatant biudžetinių įstaigų darbo užmokesčių, taikomos dar didesnės darbo užmokesčio diferenciacijos galimybės.

Taigi, išanalizavę minimalios mėnesinės algos koncepcijos įgyvendinimo aspektus Lietuvoje, turime pastebėti, kad viešasis sektorius pasinaudojo LR DK suteikta teise atskiroms darbuotojų grupėms taikyti diferencijuotą darbo užmokesčių, tame tarpe ir bazinį nustatydamas skirtingus pareiginės algos bei tarnybinio atlyginimo koeficientus, priklausančius nuo darbuotojų kvalifikacinės kategorijos bei darbo stažo. LR DK XV skyriaus 187 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos nuostatos, jog „kolektyvinėse sutartyse gali būti nustatyti didesni negu šio straipsnio 1 dalyje nustatyti minimaliojo darbo užmokesčio dydžiai“, praktikoje privačiame sektoriuje labai retai taikomos.

1.2. Teoriniai minimalios mėnesinės algos didinimo poveikio aspektai

Ko gero, daugiausia dėmesio darbo užmokesčio lankstumo analizei skyrė keinsistinės krypties atstovai. J. M. Keynes (1936) detaliai analizavo ryšį tarp darbo užmokesčio (*angl. Money wage*) bei realaus darbo užmokesčio (*angl. Real wages*) santykį bei teigė, kad darbo užmokesčiui didėjant, realusis darbo užmokestis mažėja, ir atvirkščiai. Anot J. M. Keynes (1936), didėjant nedarbui šalyje, darbuotojai yra pasiruošę galimiems darbo užmokesčio „apkarpyms“, todėl didėjant ribinei kapitalo grąžai, didėja ir realusis darbo užmokestis. Taigi, J. M. Keynes nagrinėjo darbo pasiūlą, paklausą atitinkamu ekonomikos vystymosi periodu bei teigė, kad darbo rinka yra kur kas agresyvesnė aukščiausioje ekonomikos ciklo stadijoje negu nuosmukio metu, todėl akcentavo tam tikrus darbdavių ir darbuotojų susitarimus dėl darbo užmokesčio dydžio, kad jis nebūtų mažinamas.

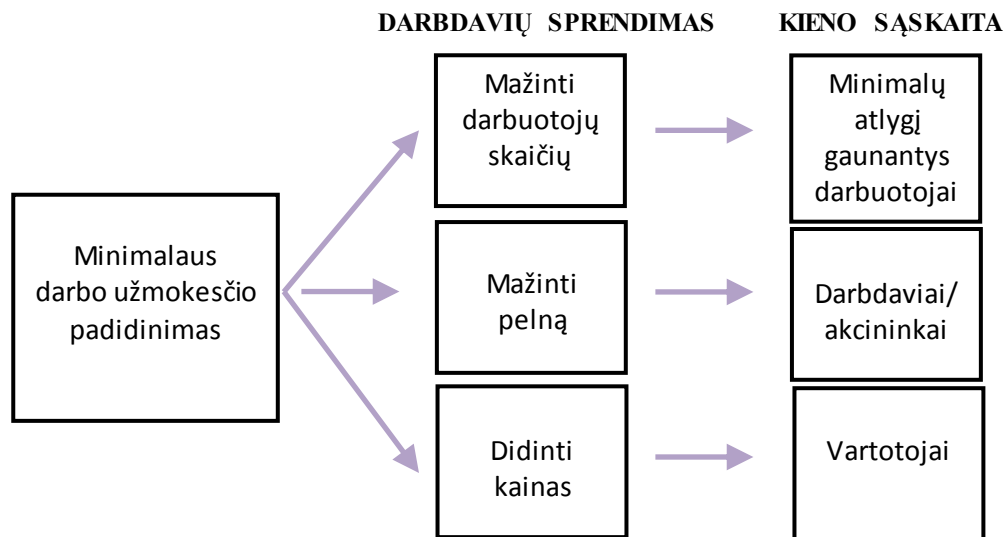
I.Mejean ir L.Patureau (2010) tvirtina, kad didelis minimalus darbo užmokestis mažina šalies patrauklumą užsienio investuotojams, kadangi didelis MMA reiškia didesnes įmonės sąnaudas ir mažina bendrą darbo jėgos paklausą.

Vertinant minimalios mėnesinės algos poveikį M. Tonin (2011) įmones siūlo suskirstyti į tris kategorijas:

- 1) Aukšto produktyvumo;
- 2) Vidutinio produktyvumo;
- 3) Žemo produktyvumo.

Autorius (M. Tonin, 2011, 1638 p.) įsitikinęs, kad tų įmonių, kurios pasižymi aukštu produktyvumu, minimalios mėnesinės algos pokyčiai nepaveiks, kadangi jos paprastai moka didesnę darbo užmokestį savo darbuotojams nei minimalus. Vidutinio produktyvumo įmonėse minimali mėnesinė alga gali būti mokamas, bet taip pat gali padidėti deklaruojamo darbo apimtys. Tuo tarpu žemo produktyvumo įmonėse su darbuotojais dažniausiai atsiskaitoma „vokeliais“, taigi, padidėjus minimaliam darbo užmokesčiui, arba didesnė dalis darbuotojų bus priversti pasitraukti į nelegalų darbą, praras darbo vietą arba bus skatinami dirbti ne visą darbo dieną (pvz., pusę etato).

Mokslininkai sutinka, kad minimalios mėnesinės algos padidinimas didina įmonių darbo užmokesčio kaštus. McCurdy T. ir McIntyre F. (2001, p. 4) išskyrė tris grupes, kurios tiesiogiai ar netiesiogiai patiria išlaidas, atsiradusias dėl minimalios mėnesinės algos padidinimo.

2 pav. Darbdavių atsakas į minimalios mėnesinės algos padidinimą

Šaltinis: T. McCurdy ir F. McIntyre, 2001, p. 4

Padidėjus minimaliam darbo užmokesčiui, darbdavys, atsižvelgdamas į savo finansinę padėtį bei tolesnes verslo perspektyvas neretai yra priverstas imtis tam tikrų veiksmų. Anot McCurdy T. ir McIntyre F. (2001), pirmiausia, darbdaviai yra priversti mažinti darbuotojų skaičių įmonėje arba pakeisti darbo santykių pobūdį, t.y., apriboti naudojimąsi įvairiomis lengvatomis, pavyzdžiui, sumažinti papildomų lengvatų apimtį ar skaičių. Todėl, šiuo atveju, dėl minimalios mėnesinės algos padidinimo, labiausiai nukentčia minimalias pajamas gaunantys *darbuotojai*. Kita vertus, jeigu įmonė dirba pelningai, darbo užmokesčio padidinimas gali būti kompensuojamas mažinant įmonės pelną. Vadinasi, padidinus minimalią mėnesinę algą, *įmonės savininkai* dalijasi mažesne pelno dalimi, todėl jie moka už MMA padidinimą. Galiausiai, darbdaviai gali padidinti prekių ar paslaugų kainas, todėl *vartotojai*, šiuo atveju, sumoka išlaidas, susijusias su minimalios mėnesinės algos padidinimu. Vis tik, padidindamos kainas, įmonės susiduria su klientų (paklausos) praradimo rizika.

Taigi, išlaidų dėl minimalios mėnesinės algos padidinimo kompensavimo objektai vis dėlto priklauso nuo kiekvienos įmonės pobūdžio. Smulkesnėse bei vidutinio dydžio įmonėse, kuriose pelno norma yra minimali, o produktų kainos atitinka rinkos kainas, ko gero, minimalios mėnesinės algos padidinimo kainą sumokės įmonės darbuotojai. Šis scenarijus yra skaudžiausias, kadangi, siekiant pagerinti mažiausias pajamas gaunančių asmenų finansinę padėtį, situacija jiems gali ne tik, nepagerėti, bet ir dar pablogėti. Vadinasi, skurdo mažinimo tikslas, naudojant minimalios mėnesinės algos įrankį, gali būti neveiksmingas. T.H. Gindling ir K. Terrell (2010) teigia, kad minimalios mėnesinės algos padidinimas yra veiksminga priemonė mažinant skurdą tiems mažas pajamas gaunantiems darbuotojams, kurie dirba didelėse (efektyviose) privataus sektoriaus įmonėse. Kita vertus, minimalios mėnesinės algos padidinimas gali būti neveiksminga priemonė kovai su skurdu tiems darbuotojams, kurie dirba mažose privataus sektoriaus įmonėse, patys yra verslininkai ar dirba

viešajame sektoriuje (909 p.), t.y., įmonėse, kurios neturi finansinių galimybių (rezervų) didinti MMA.

Dėl šių kontraversiškų pasekmių, mokslinėje literatūroje įvairūs autoriai iki šiol vienareikšmiškai nesutaria dėl minimalios mėnesinės algos didinimo poveikio ne tik darbo rinkai, bet ir svarbiausiems makroekonominiams reiškiniams. Taigi, žemiau pateiktoje lentelėje paanalizuosiu teorinius minimalios mėnesinės algos pokyčio aspektus.

5 Lentelė. Teoriniai MMA didinimo aspektai

Data	Autorius	Poveikis
<i>MMA poveikis užimtumui bei nedarbo lygiui</i>		
1994 m.	Card, Krueger	„Atlikta Amerikos greitojo maisto restoranų tinklų analizė parodė, kad minimalios mėnesinės algos pokyčiai neturi įtakos nedarbo lygiui.“
2000 m.	J. Bernstein, J. Schmitt	„Atlikta analizė rodo, kad minimalios mėnesinės algos padidinimas neišstumia žemas pajamas gaunančių asmenų iš darbo rinkos.“ (20 p.)
2007 m.	Folawewo O.	„Atlikus minimalios mėnesinės algos poveikio svarbiausiems makroekonominiams rodikliams Nigerijoje analizę, nustatyta, kad minimalios mėnesinės algos padidinimo poveikis yra skirtingas: vieną vertus žemės ūkio sektoriuje užimtumas padidėja, paslaugų sektoriuje užimtumas mažėja, o pramonės bei naftos sektoriuose nėra reikšmingo poveikio užimtumui“ (p. 19)
2008 m.	S. Lemos	„Brazilijos darbo rinkos tyrimo rezultatai parodė, kad, padidėjus minimaliam darbo užmokesčiui, nepakito nei darbo vietų, nei darbo valandų skaičius.“ (p. 236)
2010 m.	F. Gavrel ir kt.	„Padidinus minimalią mėnesinę algą, galima išskirti du priešingus poveikius darbingumui. Iš vienos pusės, sumažėja naujų darbo vietų kūrimas, kita vertus – bedarbiai skatinami aktyviau susirasti darbą“ (p. 1274)
<i>MMA poveikis kainų lygiui</i>		
1987 m.	Adams	„Minimalios mėnesinės algos padidinimas atitinkamai padidins kainų lygį šalyje.“ (p. 2)
2008 m.	Bird K., Manning C.	„Minimalios mėnesinės algos padidinimas gali padidinti kai kurių šeimų pajamas bei padėti išsivaduoti iš skurdo, tačiau daugumai (net 80 proc.) neturtingų šeimų, Indonezijos atveju, nepavyks pagerinti savo padėties dėl išaugusių kainų“. (p. 930)

5 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Data	Autorius	Poveikis
<i>MMA poveikis produktyvumui</i>		
2007 m.	Folawewo O.	„Atlikus minimalios mėnesinės algos poveikio svarbiausiems makroekonominiais rodikliams Nigerijoje analizę, nustatyta, kad minimalios mėnesinės algos padidinimas lemia produktyvumo padidėjimą visuose ekonomikos sektoriuose.“ (p. 18)
2011 m.	E. Strobl, F. Walsh	„Įmonių reakcija į minimalią mėnesinę algą priklauso nuo įmonių technologijų lygio. Pavyzdžiui, dirbtų darbo valandų gamyboje elastingumas gali būti mažesnis už dirbančių darbuotojų skaičiaus elastingumą viename sektoriuje, tačiau visai kitaip – kitame sektoriuje, todėl minimalios mėnesinės algos poveikis produktyvumui gali būti skirtingas.“ (p. 224) Tyrimas atliktas remiantis Jungtinių Amerikos Valstijų įmonių duomenimis.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis lentelėje pateiktų autorių tyrimais.

Išanalizavę įvairių šalių mokslininkų tyrimus, turime pripažinti, kad rezultatai tarpusavyje yra sunkiai palyginami dėl šalių ekonomikos bei darbo rinkos ypatumų. Tačiau, jau naujausiuose ekonomikos mokslų veikaluose vyrauja nuomonė, kad „minimalios mėnesinės algos padidinimas mažina užimtumą konkurencinėje rinkoje“ (E. Scrobl, F. Walsh, 2011, 218 p.). Vadinasi, rinkose, kuriose veikia daug monopolininkų, galima manyti, kad darbo užmokesčio pokyčiai nesukels darbo vietų mažinimo efekto, kadangi darbo užmokesčio kaštus dėl padidėjusių prekių ir paslaugų kainų kompensuos vartotojai.

Anglų ekonomistai R. Vedderis ir L. Gallaway (1995) pažymėjo, kad labiau padidėja minimali mėnesinė alga, nei šis padidėjimas sumažina skurdo ribą. Iš tiesų, padidinę keliasdešimt litų minimalią mėnesinę algą, vargu, ar sumažinsim skurdą šalyje. Kita vertus, tenka pastebėti, kad skurde gyvenantys asmenys iš viso nedirba, todėl minimalios mėnesinės algos kitimas jų visai neliečia. Vis dėlto, kalbant apie minimalios mėnesinės algos poveikį ciklinės ekonomikos vystymosi sąlygomis, vertėtų taip pat išskirti dvigubą poveikį: trumpuoju ir ilguoju laikotarpiu. Vis dėlto, anot F. Gavrel ir kt. (2010) tiek trumpuoju laikotarpiu, tiek ir sulėtėjus darbo vietų kūrimo tempams ilguoju laikotarpiu, minimalios mėnesinės algos padidinimas, padidina užimtumo lygį.

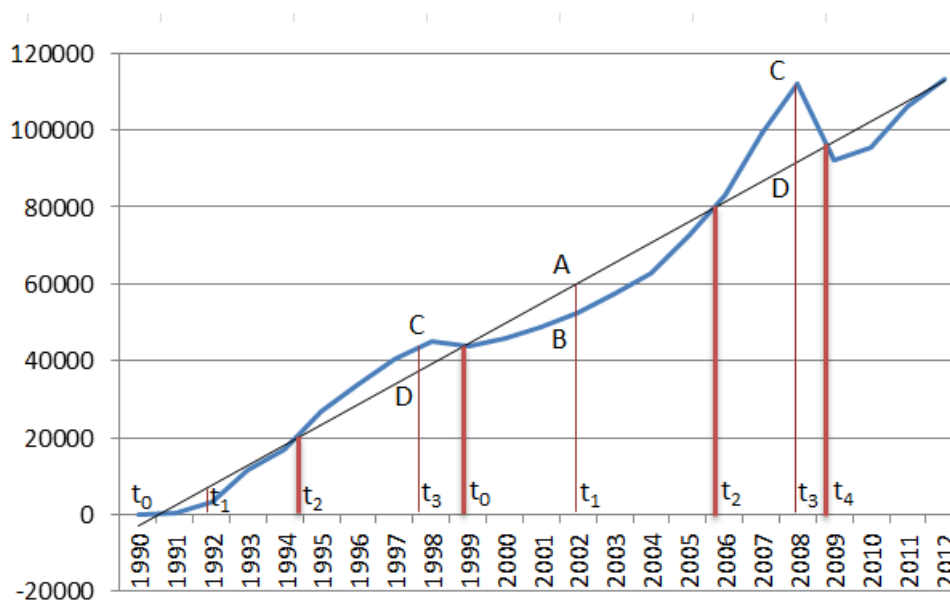
Taigi, išanalizavę įvairių ekonomistų nuomones dėl minimalios mėnesinės algos poveikio, pastebime, kad vieni atskleidžia jo privalumus gyventojų pajamų didėjimui, kiti - aršiai kritikuoja. Tačiau, kalbėdami apie minimalios mėnesinės algos poveikį, turėtume atkreipti dėmesį, apie kokį poveikį kalbame. Galima analizuoti MMA poveikį darbo rinkai, tame tarpe užimtumui, galima paliesti

ir namų ūkių pajamų ir išlaidų pokyčius bei jų įtaką bendram vartojimui, per atlyginimų ir kainų kitimą, ar poveikį šalies ekonomikai, paliečiant daug platesnę sritį. Vis dėlto, turime sutikti, kad minimalios mėnesinės algos dydis yra nepaprastai svarbus tiek kiekvienam žemesnes pajamas gaunančiam individui, tiek bendram šalies ekonomikos augimui, todėl siekiant išspręsti tinkamo minimalios mėnesinės algos dydžio nustatymo problemą skirtingais ekonomikos vystymosi laikotarpiais, reikalinga nuodugni rinkos analizė, kurią padarysime sekančiuose skyreliuose.

II. VALSTYBĖS EKONOMINĖ – SOCIALINĖ POLITIKA CIKLINĖS EKONOMIKOS VYSTYMOŠI SĄLYGOMIS

Kiekviena ekonominė krizė sukelia tam tikrą neigiamą poveikį šalies ūkio sektoriams, tačiau nuo vyriausybės vykdomos politikos priklauso šio poveikio stiprumas, todėl, pažymėtina, kad valstybės vykdoma ekonominė politika stabilizuojant verslo ciklo padarinius yra itin reikšminga. Turėtume pabrėžti, kad ekonomikos nuosmukio metu skaudžiausiai krizės padarinius išgyvena bedarbiai, kadangi paprastai viena iš krizės pasekmių – padidėjęs nedarbo lygis šalyje, kuris sukelia nemenkas socialines problemas.

Lietuvos ekonominį ciklą apibūdinsime pavaizduodami bendrojo vidaus produkto pokyčių dinamiką (žr. 3 pav.).

3 pav. Bendrojo vidaus pokyčių dinamika 1990 – 2012 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos Statistikos departamento duomenimis ir Paliulyte R., 2004.

Šiame grafike mėlyna kreivė atvaizduoja bendrojo vidaus produkto apimtį, o raudonos vertikalės žymi ekonomikos ciklo atkarpas t_0 / t_4 , t_1 , t_2 , t_3 ir t_4 / t_0 . Analizuodami Lietuvos BVP pokyčius, galime teigti, kad nuo 1990 m. iki 2012 m. Lietuvos ekonomika išgyveno tiek pakilimų, tiek ir nuosmukio periodų. Ekonomikos teorijoje tokie periodai vadinami ekonomikos ciklais.

Nubrėžus trendo tiesę, pakankamai akivaizdžiai mūsų ekonomika gali būti suskaidyta į du ekonominius ciklus, turinčius visas keturias stadijas:

1) Nuosmukis ($t_0 - t_1$) – šiuo periodu sumažėja gamyba, ir pasiekiamas žemiausias nuosmukio taškas („dugnas“);

2) Pagyvėjimas ($t_1 - t_2$) – šiuo periodu grįžtama į pusiausvyros būseną;

3) Pakilimas ($t_2 - t_3$) – šiuo periodu būdingi aukšti bendrojo vidaus produkto augimo tempai ir pasiekiamas aukščiausias pakilimo taškas, vadinamas „bumu“;

4) Kritimas ($t_3 - t_4$) – šiuo periodu vartotojai praranda optimizmą ir ekonomika sugrįžta į pusiausvyrą.

Anot R. Paliulytės (2004), verslo ciklo ilgis gali būti matuojamas atstumu $t_0 - t_4$, t.y. nuo pusiausvyros būsenos iki pusiausvyros.

Pirmasis ciklas apima laikotarpį nuo 1990 m. vid. iki 1998 m. pab., antrasis – 1998 m. pab. iki 2008 m. pab. Pirmasis ciklas truko apie aštuonerius metus, o BVP apimtys pakilimo laikotarpiu augo vidutiniškai po 300 proc. kasmet, o 1992 m. net daugiau nei 700 proc. (žr. 1 Priedą). Esant tokiems spartiems BVP augimo tempams, kainų lygis šalyje taip pat fiksavo rekordines aukštumas, hiperinfliacija 1992 m., lyginant su praėjusiais metais, siekė net daugiau nei 1000 proc. Pakilimas šiuo laikotarpiu tęsėsi iki 1998 m., kai ekonominis ciklas, pasiekęs bumą, t.y. karščiausią tašką, perėjo į kitą fazę – nuosmukį. 1998 m. gruodžio mėn. metinė infliacija siekė 5,1 proc, kai, tuo tarpu, 1999 m. gruodžio pab. metinė infliacija buvo vos 0,7 proc. Šis pirmojo ciklo laikotarpis nebuvo labai skaudus ekonomikai, anaiptol, atgavus nepriklausomybę Lietuvoje sparčiai kūrėsi įmonės, didėjo investicijos bei gamybos apimtys, o nuosmukis nesukėlė itin skaudžių pasekmių ekonomikai bei šalies gyventojams. To paties negalėtume pasakyti apie antrojo ciklo Lietuvoje sukeltas pasekmes. Antrasis ciklas prasidėjo 1999 m. ir tęsėsi beveik dešimt metų, t.y. iki 2009 m. Pagyvėjimo laikotarpis tęsėsi pakankamai ilgai, beveik iki 2005 m. vid. Šiuo periodu BVP apimtys augo vidutiniškai 8 proc. per metus, tačiau nedarbo lygis 2001 m. pavasarį buvo pasiekęs net 19,1 proc. Tai galėtume pavadinti pavėluota reakcija į buvusio nuosmukio poveikį. Vis dėlto, prasidėjęs ekonomikos augimas netrukus nedarbo lygį šalyje sumažino iki 11,8 proc. jau 2002 m. vasarą. Vadinasi, prireikė dviejų – trijų metų darbo rinkai šalyje susibalansuoti. Taigi, jau nuo 2005 m. BVP apimtys pradėjo sparčiai augti po 15 proc., o 2007 m. net 19 proc. per metus. Tokio spartaus augimo metu gyvenimo kokybė labai pagerėjo, darbo neturėjo tik apie 4 proc. šalies gyventojų, o vidutinis darbo užmokestis augo daugiau nei po 17 proc. kasmet arba nuo 1276,2 Lt prieš mokesčius 2005 m. iki 2151,7 Lt 2008 m. Vis dėlto, atsitiko taip, kad nuo besaikio vartojimo (nekilnojamojo turto burbulų) teko priimti skaudžias pasaulinės finansų krizės pasekmes. BVP apimtys 2009 m., lyginant su ankstesniais metais, smuko apie 18 proc., o produkcijos ir paslaugų pardavimų sumažėjimą teko kompensuoti darbuotojų sąskaita. Viena vertus, smuko darbuotojų darbo užmokestis, kita vertus, darbuotojai sparčiai telkėsi į vis didesnes bedarbių gretas. Nedarbo lygis šalyje augo iki 2010 m. balandžio mėn., kuomet pasiekė net 18,7 proc. Lietuvoje pastebima tendencija, kad nedarbo lygis aukštumas pasiekia tada, kai ekonomika jau pradeda stabilizuotis ir BVP apimtys pradeda didėti.

Taigi, aptarėme du Lietuvoje vykusių ekonominius ciklus, išreikštus bendrojo vidaus produkto pokyčių dinamika, todėl toliau giliau paanalizuosime LR Vyriausybės vykdytos fiskalinės politikos bruožus bei minimalios mėnesinės algos pokyčius ekonominių ciklų kontekste.

2.1. Lietuvos fiskalinė politika MMA požiūriu

Nepaisant to, ar šalis išgyvena ekonomikos pakilimo ar nuosmukio laikotarpį, valdžia privalo imtis tam tikrų priemonių, kad kiekvienam piliečiui būtų garantuotos bent minimalios pragyvenimui būtinos lėšos. Dirbančių asmenų minimalioms pajamoms užtikrinti reikalingas valstybės įsikišimas į darbo rinką nustatant minimalios mėnesinės algos dydį. Minimalios mėnesinės algos nustatymas paprastai sulaukia didžiulio atgarsio visuomenėje dėl jo poveikio užimtumui ar nedarbo lygiui, todėl šiuo atveju reikalingas papildomas valstybės įsikišimas į darbo rinką, t.y. įvairių mokesčių lengvatų nustatymas. Tokio instrumento, kaip neapmokestinamojo pajamų dydžio nustatymas, palengvina mokestinę naštą gyventojams, sumažindamas pajamų atskaitymus iš darbo užmokesčio. Europos Sąjungos Užimtumo komiteto² nuomone (2008), „Pinigų, fiskalinė, užimtumo ir socialinė politika turėtų būti derinama taip, kad priemonės galėtų papildyti viena kitą.“ (p. 2)

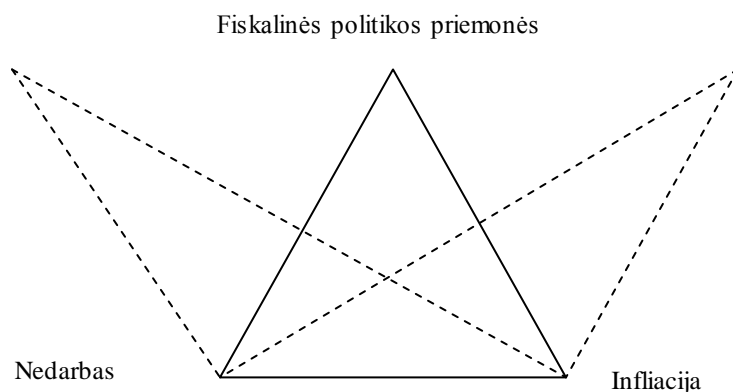
Teorinėje šio darbo dalyje buvo minėta, kad minimali mėnesinė alga yra neabejotinai svarbiausias įrankis darbo rinkai valdyti, todėl, minimalios mėnesinės algos nustatymo problemai ciklinės ekonomikos vystymosi sąlygomis spręsti, visų pirma, išanalizuosime Lietuvos vykdomos fiskalinės politikos bruožus MMA bei kitų papildomų socialinių instrumentų požiūriu, taip pat paanalizuosime Lietuvos ir ES šalių narių darbo apmokėjimo skirtumus ir panašumus bei LR Trišalės tarybos poziciją ir motyvus dėl MMA didinimo.

Pradėdami analizuoti Lietuvos fiskalinės politikos bruožus, turėtume prisiminti pagrindinius šios politikos tikslus. E. Buškevičiūtė (2008, 79 p.) išskiria šiuos keturis pagrindinius fiskalinės politikos tikslus:

1. Žemas nedarbo lygis;
2. Pastovus ekonomikos augimas;
3. Stabilios kainos;
4. Kolektyvinių prekių pasiūla.

Tuo tarpu, O. G. Rakauskienė (2006) fiskalinės politikos valdymą vaizduoja trikampių modeliu (žr. 4 pav.), kurio pagrindiniai komponentai: nedarbas, infliacija bei fiskalinės politikos priemonės.

² Užimtumo komitetas – Europos sutartimi 2000 m. įsteigtas komitetas, kurio vienas pagrindinių tikslų – Europos užimtumo strategijos įgyvendinimas.

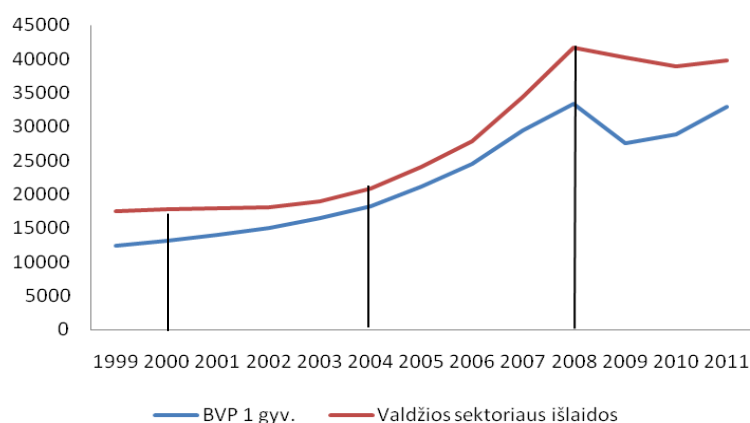
4 pav. Infliacijos ir nedarbo derinimas fiskalinės politikos priemonėmis

Šaltinis: O.G. Rakauskienė. 2006, 217 p.

Igyvendinti šiuos fiskalinės politikos tikslus bei fiskalinės politikos priemonėmis suvaldyti nedarbo bei infliacijos augimą neretai yra sudėtinga dėl ciklinio ekonomikos vystymosi. Dėl šios priežasties dauguma autorių (J. Gali ir R. Perotti (2003), G. L. Kaminsky ir kt. (2004), A. Alesina ir G. Tabellini (2005)) analizuoja fiskalinės politikos cikliškumo tematiką, susijusią su vyriausybės išlaidų ir mokesčių lygio nustatymu atitinkamo ekonomikos ciklo stadijoje. Mūsų atveju, MMA lygio nustatymas turėtų būti priskiriamas valstybės fiskalinės politikos priemonėms, kadangi MMA didina mokesstinę naštą darbdaviams, tiek privačiame, tiek ir viešajame sektoriuose. L. Sinevičienė ir A. Vasiliauskaitė (2010) pateikia tris ciklinės fiskalinės politikos tipus:

1. **Kontraciklinė fiskalinė politika** – pasireiškia esant žemesniam (aukštesniam) vyriausybės išlaidų lygiui ir aukštesniam (žemesniam) mokesčių tarifų lygiui gerais (blogais) laikais. Tai reiškia, kad ekonomika yra sutraukiama gerais laikais ir skatinama blogais laikais.
2. **Aciklinė fiskalinė politika** – pasireiškia esant pastoviam vyriausybės išlaidų lygiui ir pastoviems mokesčių tarifams ciklą metu. Tai reiškia, kad vyriausybės išlaidos ir mokesčių tarifai nekinta kartu su verslo ciklu.
3. **Prociklinė fiskalinė politika** – pasireiškia esant aukštesniam (žemesniam) vyriausybės išlaidų lygiui ir žemesniam (aukštesniam) mokesčių tarifų lygiui gerais (blogais) laikais. Tai reiškia, kad fiskalinė politika yra ekspansinė gerais laikais ir ekonomiką sutraukianti blogais laikais.

Remdamiesi šiais fiskalinės politikos tipais, 5 pav. paanalizuokime LR Vyriausybės vykdomą politiką.

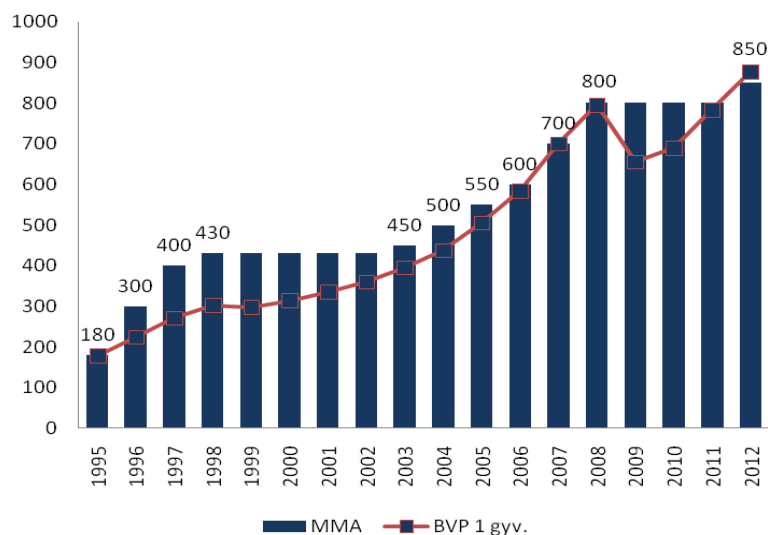

5 pav. Valdžios sektoriaus išlaidų ir BVP pokyčių dinamika 1999-2011 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

Analizuojamą laikotarpį suskirstėme į tris etapus pagal Seimo kadencijas, t.y. 2000-2004 m.; 2004-2008 m.; 2008-2012 m. Iš šio grafiko matome, kad nuo 1999 m. iki didžiosios finansų krizės 2008 m. Lietuvos ekonomika, apibūdinama bendrojo vidaus produkto vienam gyventojui kiekybine išraiška, išlaikė didėjimo tendenciją, o nuo 2005 m. augimas buvo itin spartus. Valdžios sektoriaus išlaidų didėjimas iki 2008 m. buvo taip pat akivaizdus. Apžvelgdami vieno svarbiausių, gyventojų mokamų mokesčių, tokių kaip GPM pokyčius 2004-2008 m. laikotarpiu, turime pastebėti, kad su darbo santykiais susijusioms pajamoms apmokestinti GPM tarifas nuo 33 proc. buvo sumažintas iki 24 proc., o nuo 2008 m. gruodžio 30 d. sumažintas iki 15 proc. Vadinasi, LR Vyriausybė, suformuota po 2004 m. Seimo rinkimų, vadovaujama ministrų pirmininkų Algirdo Mykolo Brazausko (2001-07-03 – 2006-06-01) bei Gedimino Kirkilo (2006-07-04 – 2008-11-26), vykdė akivaizdžią prociklinę fiskalinę politiką, pasireiškusią aukštu vyriausybės išlaidų lygiu bei mažėjančių mokesčių tarifais ekonomikos augimo laikotarpiu. Vis dėlto, prociklinė fiskalinė politika literatūroje yra traktuojama kaip žalinga ekonomikai (J. Woo, 2009), sąlygojanti lėtą ekonomikos augimą, tačiau silpniau išsivysčiusiose šalyse tokia politika yra populiariausia.

BVP ir MMA augimo tempus matome 6 pav.

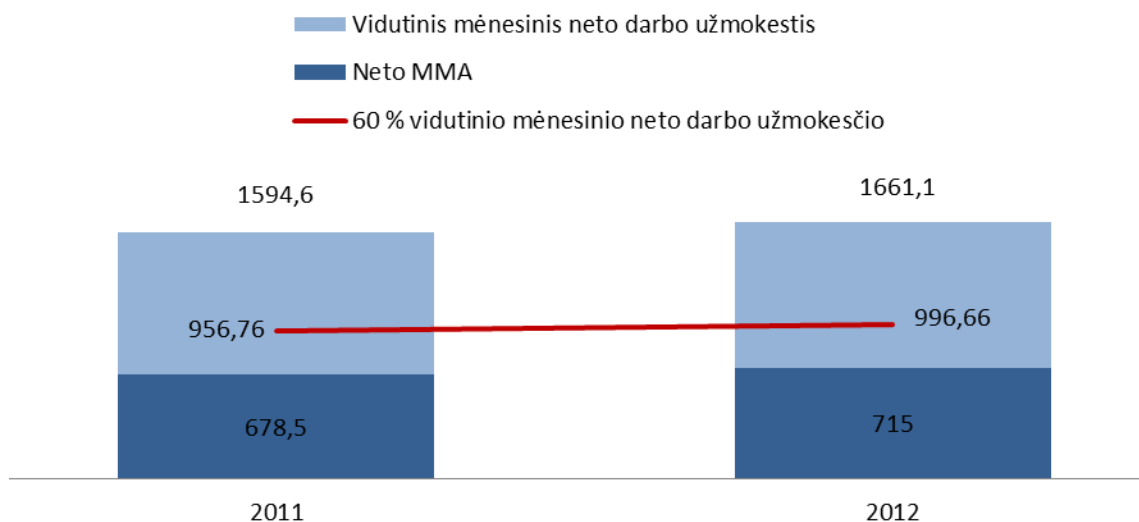

6 pav. Minimalios mėnesinės algos ir BVP pokyčiai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

Taigi, iš šio grafiko matome, kad sparčiausiai MMA buvo didinama ekonomikos augimo laikotarpiu, o ekonomikos nuosmūkiu periodu MMA išliko nepakitusi nepaisant sudėtingos situacijos Lietuvos darbo rinkoje bei išaugusio nedarbo lygio. Nuo 2004 m. MMA didėjo net keturis kartus, t.y. nuo 550 Lt iki 800 Lt. Priešingą situaciją matome užklupus pasaulinei finansų krizei, kai nuo 2008 m. BVP apimtys pradėjo mažėti, o A.Kubiliaus vadovaujama Vyriausybė buvo priversta mažinti ir valdžios sektoriaus išlaidas. Iš grafiko matome, kad nuo 2009 m. šalies ūkis po truputį pradėjo atsigaivinti ir jau pastebimas nežymus BVP augimas, tačiau valdžios sektoriaus išlaidos ir toliau mažėjo, vadinasi, 2009-2011 m. valstybės vykdoma fiskalinė politika iš prociklinės pasikeitė į kontraciklinę fiskalinę politiką.

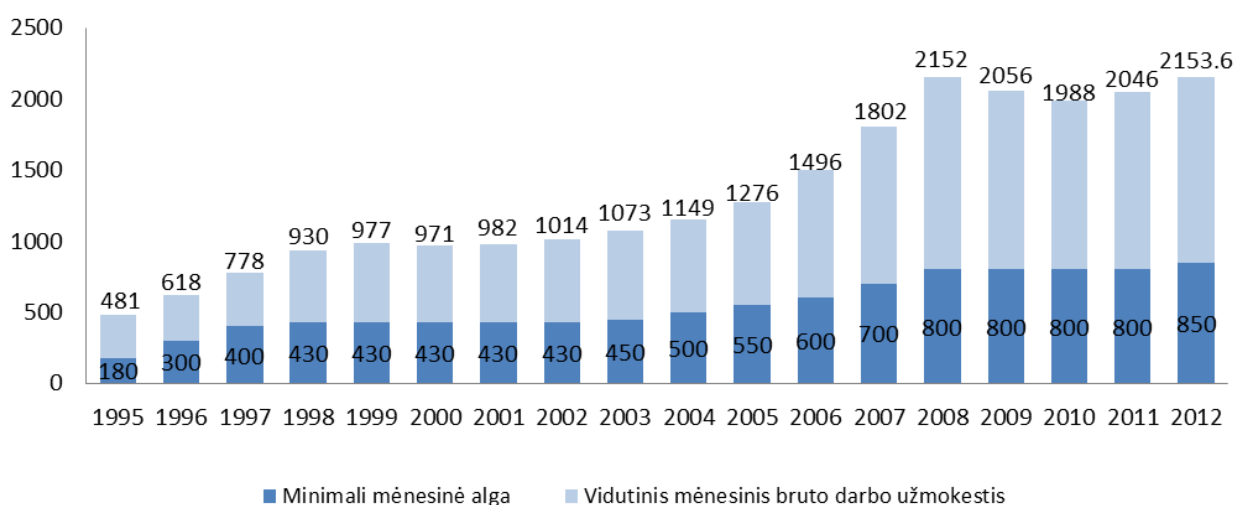
Minimalaus darbo užmokesčiui nustatyti gali būti remiamasi vidutinio šalies neto darbo užmokesčio dydžiu, o konkretus atskaitos rodiklis (60 proc.) numatytas Europos Socialinėje Chartijoje. Žemiau pateiktame grafike (žr. 7 pav.) matome, kaip Lietuva įgyvendina Chartijoje įtvirtintas nuostatas.

7 pav. MMA atskaičius mokesčius dydis Lietuvoje lyginant su vidutiniu mėnesiniu neto darbo užmokesčiu 2011 m. – 2012 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

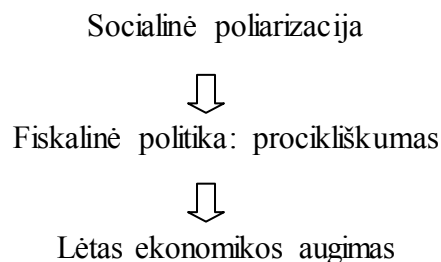
Taigi, iš grafiko matome, kad Lietuvoje darbuotojui išmokamo MMA dydis (skaičiavimai pateikti 2 Priede) nesiekia Europos socialinėje chartijoje nurodytos rekomenduojamos MMA normos. Šiuo atveju, didelę reikšmę turi neapmokestinamasis pajamų dydis, kurio pagalba galima reguliuoti darbuotojams sumokamo MMA dydį. 2011 m. duomenimis, bruto MMA siekė 800 Lt, o nuo 2012 m. rugpjūčio 1 d. – 850 Lt. Vadinasi, net ir nenuskaitant jokių mokesčių nuo MMA, šis dydis nesiektų 60 proc. vidutinio šalies neto darbo užmokesčio. Analizuodami šią problemą, atkreipsime dėmesį į ilgesnio laikotarpio vidutinio šalies bruto darbo užmokesčio ir minimalios mėnesinės algos santykį (žr. 8 pav.).

8 pav. Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio ir MMA santykis 1995 – 2012 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Statistikos departamento pateiktus duomenis

Didžiausią MMA ir vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio santykio reikšmę 51 proc. MMA dydis buvo pasiekęs 1997 m., tačiau jau 2002 m. siekė tik 42 proc. Mažiausia MMA reikšmė lyginant su vidutiniu darbo užmokesčiu buvo 37 proc. 1995 m. ir 2008 m. Didėjantį atotrūkį tarp minimalaus ir vidutinio darbo užmokesčio vertinčiau neigiamai, kadangi tai skatina tam tikrą socialinį konfliktą tarp gyventojų ir pajamų nelygybės didėjimą. J. Woo (2009), analizuodamas prociklinės fiskalinės politikos aspektus, atkreipia dėmesį į preferencijų socialinės poliarizacijos problemą (žr. 9 pav.).

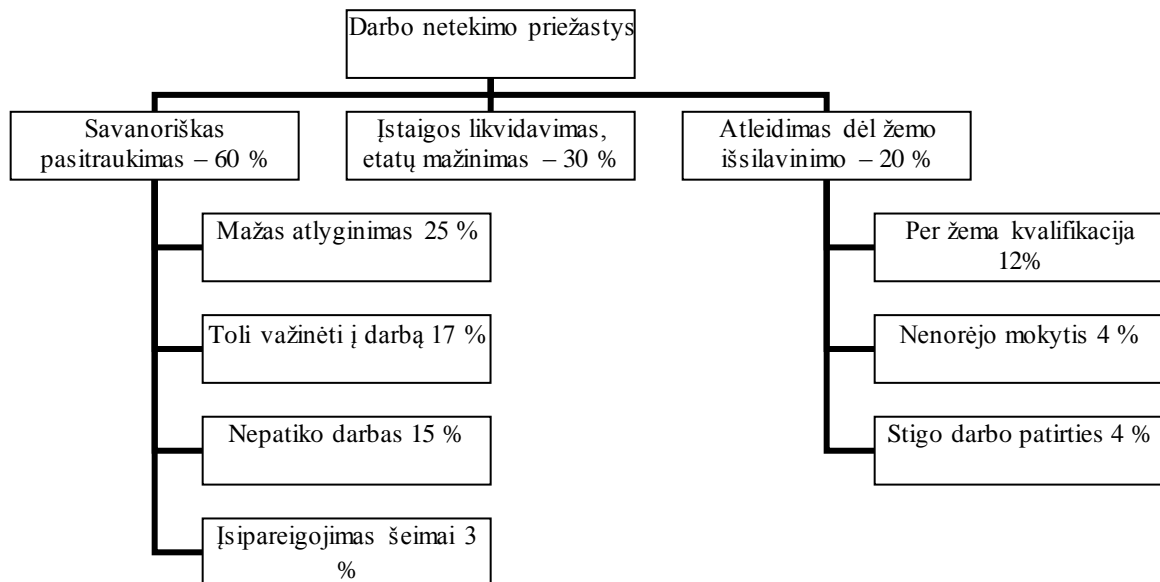

9 pav. Socialinės poliarizacijos ir lėto ekonomikos augimo sąveika

Šaltinis: J. Woo, 2009, 27 p.

Vidutinis darbo užmokestis išreiškia darbo rinkos pasiūlos – paklausos kainą, vadinasi, jeigu darbdaviai išgali pasiūlyti didesnę darbo užmokestį šiek šiek aukštesnės kvalifikacijos darbuotojui, turėtų rasti vidinių resursų ir mažiausias pajamas gaunančių asmenų didesniam darbo užmokesčiui sumokėti. Kaip teigia B. Martinkus ir kt. (2006), “darbo paklausą visuomenės mastu lemia ekonominiai veiksniai, t.y. pelno dinamika, ūkio struktūros pokyčiai, ūkinės veiklos ciklo svyravimai, smulkaus verslo dalis šalies ekonomikoje ir t.t.” (215 p.) Vadinasi, jei vidutinis darbo užmokestis didėja, galime teigti, kad šie išvardyti veiksniai įgavo teigiamų pokyčių pagreitį.

Baisiausia, turbūt, kas gali nutikti padidinus darbo užmokestį minimalias pajamas gaunantiems asmenims, t.y. būti atleistiems iš darbo. Tačiau, darbo biržos duomenimis, bedarbiai dažniausiai iš darboviečių išėina savo noru (žr. 10 pav.).

10 pav. Neturinčių pagrindinio išsilavinimo nuomonė apie priežastis, dėl kurių jie neteko darbo

Šaltinis: L. Okunevičiūtė Neverauskienė, V. Česnulytė, 2009, 97 p.

Taigi, matome, kad dažniausiai pasitaikanti priežastis, dėl kurios neturintys kvalifikacijos darbuotojai išeina iš darbo, yra per daug mažas atlyginimas. Tokią priežastį nurodė net 25 % apklaustųjų. Vadinasi, žemiausios kvalifikacijos darbuotojai, susidurdami su finansiniais sunkumais dėl mažo darbo užmokesčio, pasirenka kitą alternatyvą – stoti į oficialių bedarbių gretas ir, galbūt, ieškoti kitų neoficialių pajamų šaltinio.

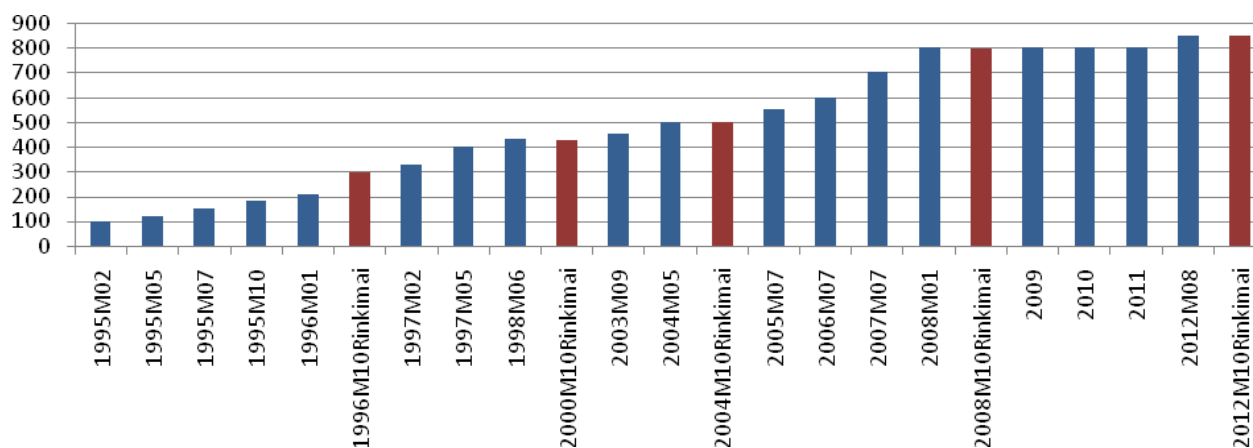
Lietuvoje, po laipsniško nuo 2003 m. prasidėjusio minimalios mėnesinės algos didinimo, 2008 m. liepos 15 d. LR Seimas priėmė „Minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymą“ (Valstybės žinios, 2008-07-22, Nr. 83-3294), kurio 5 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „minimalusis valandinis atlygis ir minimalioji mėnesinė alga indeksuojami, jei apskaitos laikotarpio vidutinis metinis vartotojų kainų padidėjimas viršija 3 procentus.“ Indeksavimas pagal šį įstatymą apibrėžiamas kaip „bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio, darbo užmokesčio, socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklių ar kitų pajamų perskaičiavimas, siekiant visiškai ar iš dalies kompensuoti dėl vartotojų kainų padidėjimo prarastas pajamas“ (4 straipsnis, 1 dalis). Buvo numatyta, kad indeksuotus minimaliosios mėnesinės algos dydžius tvirtins Lietuvos Respublikos Vyriausybė, gavusi Lietuvos Respublikos trišalės tarybos teikimą ir įvertinusi šiuos aspektus:

- šalies ūkio vidutinio darbo užmokesčio,
- nedarbo kitimo tendencijas,
- valstybės finansines galimybes.

Vis dėlto, šiam įstatymui nebuvo lemta ilgai gyvuoti – 2008 m. gruodžio 19 d. šis įstatymas buvo pakeistas ir įsigaliojo nauja redakcija „Socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų

dydžio indeksavimo įstatymą“ (Valstybės žinios, 2008-12-30, Nr. 149-6013), kurioje minimalios mėnesinės algos dydžio indeksavimas buvo panaikintas.

Anot A. O. Folaewo (2007) „minimalios mėnesinės algos nustatymas labiau yra įrankis politikams, kurie dažniau jį naudoja politiniais, o ne socialiniais – ekonominiais tikslais“. Minimalaus darbo užmokesčio dydis turėtų būti nuolat peržiūrimas atsižvelgiant į visuomenėje vykstančius tiek socialinius, tiek ekonominius procesus. Tačiau, kaip teigia G. Miliauskas ir A. Grebliauskas (2008), “didėjanti valstybės galia šalies ekonomikai suteikė galimybę politikams manipuluoti tam tikromis priemonėmis, kad pasiektų geresnius trumpalaikius makroekonominis rodiklius ir taip laimėti rinkimus“ (p. 5). Dėl šios priežasties visuomenėje vis dažniau girdime nuomonę, kad minimalaus darbo užmokesčio dydis yra peržiūrimas tik artėjant Seimo rinkimams, siekiant į savo pusę palenkėti rinkėjų nuomonę. Toks poelgis, atrodytų, visiškai nestebina, nes mūsų šalyje rinkėjams pažadai labai dažnai dalijami, tačiau ne visada pavyksta juos tesėti.

11 pav. Minimalios mėnesinės algos pokyčiai Lietuvoje ir Seimo rinkimai 1995 – 2012 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

Taigi, kaip matome, visuotiniai Seimo rinkimai nuo 1995 m. buvo rengti penkis kartus:

1996 m. spalio 20 d.,

2000 m. spalio 8 d.,

2004 m. spalio 10 d.,

2008 m. spalio 12 d.;

2012 m. spalio 14 d.

Nesunku pastebėti, kad net keturis kartus minimali mėnesinė alga didėjo artėjant Seimo rinkimams, t.y. 1996 m., 2004 m., 2008 m. ir 2012 m., kai kuriais atvejais, minimali alga buvo padidinta praėjus vos porai mėnesių po rinkimų (pavyzdžiui, 2013 m. sausio 1 d.), nors dideli pažadai buvo išdalinti anksčiau.

Paanalizuokime šalies ūkio raidos tendencijas, kurios, kaip jau buvo minėta anksčiau, yra svarbus kriterijus, didinant minimalią mėnesinę algą. Nuo 1995 m. iki 2011 m. minimalus darbo užmokesčio bei BVP vienam gyventojui per mėnesį vertė padidėjo po 4,44 karto, tuo galime įsitikinti paanalizavę 3 Priedo duomenis. Analizuodami MMA ir BVP atitinkamų reikšmių metinius pokyčius, galime daryti prielaidą, kad šalies Vyriausybė, didindama MMA, atsižvelgia į ūkio raidos ir BVP apimtį. 2004 ir 2008 m. BVP vienam gyventojui padidėjo atitinkamai 11 ir 14 procentų – tokiais pat procentiniais dydžiais padidėjo ir minimali mėnesinė alga.

Nuo 1995 m. BVP šalyje palaipsniui augo, vadinasi, minimalios mėnesinės algos pokyčiai atitiko bendrą šalies ekonomikos augimą. Tokia situacija, politikų akimis žiūrint, sukūrė tobulą terpę priimti politinius sprendimus, naudingus mažesnes pajamas gaunantiems asmenims. Tačiau, kiekvieną kartą pradėdant svarstyti galimybę didinti minimalią mėnesinę algą, atsiranda įvairių nuomonių. J. Waltman (2000) šią situaciją komentuoja, kaip nesugebėjimą suvokti politinės įtakos tokiaame sprendime. Jis politiką skirsto į dvi kategorijas: priverstinę ir ne priverstinę. Priverstinė politika smulkiau išskaidoma į atskiras rūšis:

- skirstomoji;
- reguliuojamoji;
- perskirstomoji.

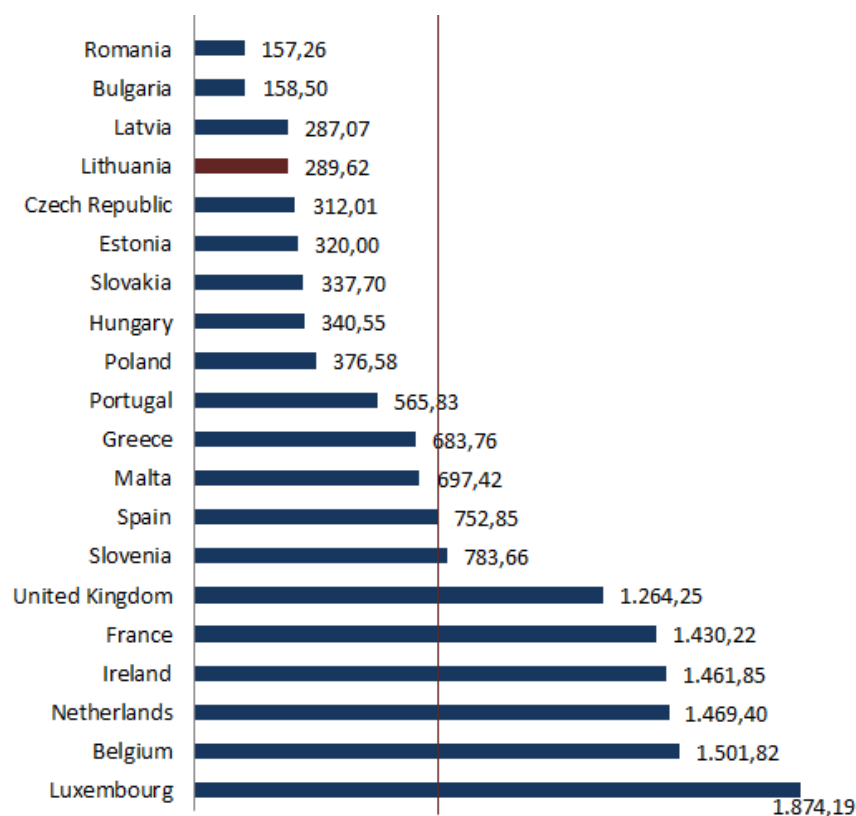
Minimali mėnesinė alga neabejotinai priskiriamas priverstinei politikos kategorijai, kadangi šio darbo užmokesčio mokėjimas yra visuotinai privalomas. Tačiau, kuriai rūšiai jį priskirti, reguliuojamajai, ar perskirstomajai? Reguluojamoji politika būdinga tam tikroms interesų grupėms kompromiso būdu ieškant geriausių sprendimų. Tuo tarpu, perskirstomoji politika orientuota į turtingiausių bei mažiausias pajamas gaunančių gyventojų pajamų perskirstymo problemas. Taigi, anot J. Waltman, minimalios mėnesinės algos nustatymas būdingas abiemis minėtoms politikos rūšims, todėl tampa nebeaišku, kokią funkciją jis turi atlikti.

Taigi, įvertinusi Lietuvos vykdomos ekonominės-socialinės politikos ypatumus, vis dėlto, manau, kad siekiant pagerinti minimalias pajamas gaunančių asmenų finansinę padėtį, nepakanka vien padidinti minimalią mėnesinę algą šalyje, kadangi situaciją galima dar labiau pabloginti, visų pirma, verslui, dėl nepakankamų vidinių resursų, kuriais būtų kompensuojami didesni darbo užmokesčio kaštai, o antra – darbuotojams, kurie būtų priversti prisijunti prie bedarbių gretų. Vadinasi, socialinėje-ekonominėje srityje reikalingas išvystytas kompleksinis požiūris, t.y. reikia suderinti įvairių išmokų bei mokesčių dydžius, kurių pagalba, padidinus minimalią mėnesinę algą, padidintų realias gyventojų pajamas bei nesukeltų neigiamų pasekmių šalies ekonomikai.

2.2. Lietuvos MMA ES kontekste

Pasaulyje vykstanti globalizacija palaipsniui naikina sienas tarp valstybių, o tai skatina ne tik laisvą kapitalo, bet ir darbuotojų judėjimą. Dėl šios priežasties nepaprastai išaugo darbo užmokesčio reikšmė, kadangi galėdamas laisvai migruoti asmuo, tikėtina, pirmenybe teiks geriau apmokamam darbui. Kadangi už nekvalifikuotą arba mažiausiai kvalifikacijos reikalaujantį darbą įprastai mokamas minimali mėnesinė alga, todėl verta aptarti jo dydžių skirtumus Europos Sąjungoje.

Minimali mėnesinė alga nustatyta ne visose Europos Sąjungos šalyse. Danijoje, Vokietijoje, Italijoje, Kipre, Austrijoje, Suomijoje bei Švedijoje minimali mėnesinė alga nėra įtvirtintas šalių įstatymuose. Atotrūkis tarp tų šalių, kuriose minimali mėnesinė alga yra įtvirtintas teisės aktuose, yra didžiulis. Mažiausias minimali mėnesinė alga mokamas Rumunijoje ir siekia vos 157,26 EUR per mėn, kai, tuo tarpu, Liuksemburge šis dydis yra beveik 12 kartų didesnis ir siekia 1874,19 Eur. Žemiau pateiktame paveiksle pavaizduota visų dvidešimties ES narių padėtis vidutinio MMA atžvilgiu (žr. 12 pav.).

12 pav. Nominalūs MMA dydžiai Europos Sąjungoje 2013 m. sausio 1 d.

Šaltinis: sudarytas autorės remiantis Eurostat duomenimis

Šiame paveiksle vertikali tiesė žymi vidutinį minimalią mėnesinę algą Europos Sąjungos šalyse narėse, kuris siekia 753,23 EUR, o tai reiškia, kad net trylikoje šalių įtvirtintas minimali mėnesinė alga

yra mažesnis už ES vidurkį. Tarp didžiausių minimalią mėnesinę algą mokančių valstybių atsidūrė Liuksemburgas, Belgija, Olandija, Airija, Prancūzija, Didžioji Britanija bei Slovėnija, o Lietuva priskiriama prie mažiausių darbo užmokesčių mokančių šalių ir lenkia tik Latvija, Bulgariją bei Rumuniją. Europos Sąjungos statistikos tarnyba Eurostat, analizuodama MMA dydžius tarp šalių, valstybes suskirsto į tris grupes:

- MMA 100 EUR – 400 EUR;
- MMA 550 EUR – 900 EUR;
- MMA daugiau nei 1000 EUR;

Turėtume atkreipti dėmesį, kad mažas minimali mėnesinė alga būdingas buvusioms socialistinėms valstybėms, kurios, galima teigti, yra Europos Sąjungos narės naujokės, prisijungusios prie sąjungos tik nuo 2004 m. Vadinasi, galime traktuoti dvejopai: viena vertus naujosios ES šalys narės, prisijungdamos prie kur kas labiau išsivysčiusių šalių, akivaizdžiai buvo silpnesnės ir gyvenimo lygio skirtumai tarp šių šalių yra ir, galima teigti gana ilgai išliks, pakankamai dideli. Kita vertus, atotrūkis tarp išsivysčiusių ir mažiau išsivysčiusių šalių net per beveik 10 metų nesumažėjo, o sukėlė kitus reiškinius, tokius kaip emigracijos mastų padidėjimą. Atmetus laisvo žmonių ir darbo jėgos judėjimo apribojimus, be jokios abejonės, didesnis srautas darbuotojų važiuo į tas šalis, kur darbo užmokesčio lygis yra didesnis, todėl, mums pasidarė daug sunkiau konkuruoti su kur kas stipresnėmis valstybėmis.

2.3. Valstybės fiskalinės politikos veiksmingumą apibūdinantys rodikliai

Valstybės fiskalinės politikos veiksmingumas šalies ekonomikai bei jos teigiamas poveikis mažiausias pajamas gaunančių asmenų gerovei yra susijęs su pakankamai nauju terminu – „gerovės valstybės“ kūrimu. Gerovės valstybę J. Aidukaitė ir kt. (2012) apibrėžia kaip “valstybės įsipareigojimą garantuoti kiekvienam orų pragyvenimą” (5 p.). Toks įsipareigojimas siejamas su XVIII a. pab. prasidėjusia sparčia industrializacija bei atsiradusia darbo ir kapitalo priešprieša. Platesne prasme gerovės valstybės sąvoka “siejasi su ne tik oraus piliečių pragyvenimo garantavimu, bet taip pat ir su šalies ekonominiu klestėjimu ir demokratija bei apima tokias svarbias socialinės politikos sritis kaip:

1. Socialinė apsauga;
2. Sveikatos draudimas;
3. Darbo rinkos politika;
4. Švietimo sistema.” (J. Aidukaitė ir kt., 2012, 20 p.).

Visų pirma, analizuodami socialinės-ekonominės politikos instrumentus, kurie turėtų sumažinti įtampą tarp darbo ir kapitalo, pateiksime R. Kovaliov ir kt. (2011) išskirtus ES šalių gerovės modelių tipus:

- *Šiaurės modelis (Danija, Suomija, Švedija ir Nyderlandai)*. Šiose šalyse valstybės išlaidos socialinėms reikmėms yra didžiausios, o kartu garantuojama universali gerovė kiekvienam piliečiui. Darbo rinka yra palyginus mažai reguliuojama, tačiau egzistuoja aktyvi darbo rinkos politika, o stiprios profsajungos užtikrina atlyginimų lygio atitikimą atliktam darbui.
- *Anglo–saksų modelis (Airija, JK)* užtikrina gan dosnią socialinę pagalbą perskirstant pajamas, kurių didžioji dalis skiriama darbingo amžiaus bedarbiams paremti. Profsajungos yra silpnos, o darbo rinka yra palyginus mažai reguliuojama.
- *Reino žemių modelis (Austrija, Belgija, Prancūzija, Vokietija, Liuksemburgas)* paremtas socialine parama daugiausia bedarbiams bei pensijų užtikrinimui. Darbo rinka reguliuojama daugiau nei Šiaurės šalyse, o profsajungos yra stiprios.
- *Viduržemio modelis (Graikija, Italija, Portugalija, Ispanija)* paremtas valstybės išlaidų didele dalimi skirta pensininkams ir mažomis pašalpomis bedarbiams. Darbo rinka stipriai reguliuojama. (2011, p. 552)

Atsižvelgdami šalių geografinės padėties bei istorinio vystymosi panašumus J. Aidukaitė ir kt. (2012) išskiria dar vieną modelį, kuriam priklauso ir Lietuva, t.y. **Rytų Europos modelis**, kuris “formuojasi daugelyje buvusio sovietinio bloko šalių ir buvusioje Jugoslavijoje” (p. 79). Šiam modeliui būdinga “įvairių socialinių modelių samplaika. Anot šių autorių (J. Aidukaitė ir kt., 2012) “gerovės valstybės raidą lemia virtinė tokių veiksnių kaip istorinis inertiškumas (prieš tai buvusios socialinės politikos struktūros), šalies politinė aplinka, ekonominis išsivystymas, globalizacijos ir europeizacijos įtaka, administracinio, politinio ir ekonominio elito nuostatos socialinės politikos atžvilgiu (343 p.). Taigi, siekdama nustatyti Lietuvos fiskalinės politikos veiksmingumą bei Lietuvos sugebėjimą užtikrinti gyventojams orų pragyvenimą, išanalizuosiu, mano manymu, svarbiausius rodiklius, padėsiančius įvertinti Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybę bei darbo užmokesčio apmokestinimo ypatumus.

Lietuvos statistikos departamentas, vadovaudamasis Europos Sąjungos statistikos tarnybos (EUROSTAT) bei Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) darbo sąnaudų mokesstinės naštos, nedarbo spąstų ir mažo darbo užmokesčio spąstų rodiklių skaičiavimo metodikomis yra patvirtinęs darbo užmokesčio apmokestinimo struktūrinių rodiklių skaičiavimo metodiką, kurioje yra aprašyti minėtų rodiklių skaičiavimą reglamentuoti teisės aktai, skaičiavimo formulės, naudojami klasifikatoriai bei kita informacija. Analizuodami šiuos rodiklius galime atlikti mokesčių naštos, užimtumo bei paskatų dirbti vertinimą.

Mūsų atveju, vienas iš aktualiausių yra mažo darbo užmokesčio spąstų rodiklis, kuris šioje metodikoje apibrėžiamas kaip „santykinis rodiklis, rodantis, kokią bruto darbo užmokesčio dalį sudaro darbuotojo mokamas gyventojų pajamų mokestis ir valstybinio socialinio draudimo įmokos, darbuotojui uždėbant 33 ir 67 % vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio šalies ūkio verslo

įmonėse ir jam nebegaunant socialinių išmokų“ (2010). Taigi, iš esmės, šis rodiklis naudojamas apibūdinti darbuotojų motyvacijos trūkumą mažai uždirbantiems asmenims dirbant ilgesnį darbo laiką ir geriau apmokamą darbą, kadangi papildomai gaunamos pajamos būtų per mažos lyginant su padidėjusiais mokesčiais.

Mažo darbo užmokesčio spąstų rodiklis apskaičiuojamas pagal formulę (žr. 1 formulę):

$$MDUS = \left(1 - \frac{\bar{U}_{67}^N - \bar{U}_{33}^N}{\bar{U}_{67}^B - \bar{U}_{33}^B} \right) * 100, \quad (1)$$

kai:

$MDUS$ – mažo darbo užmokesčio spąstai procentais;

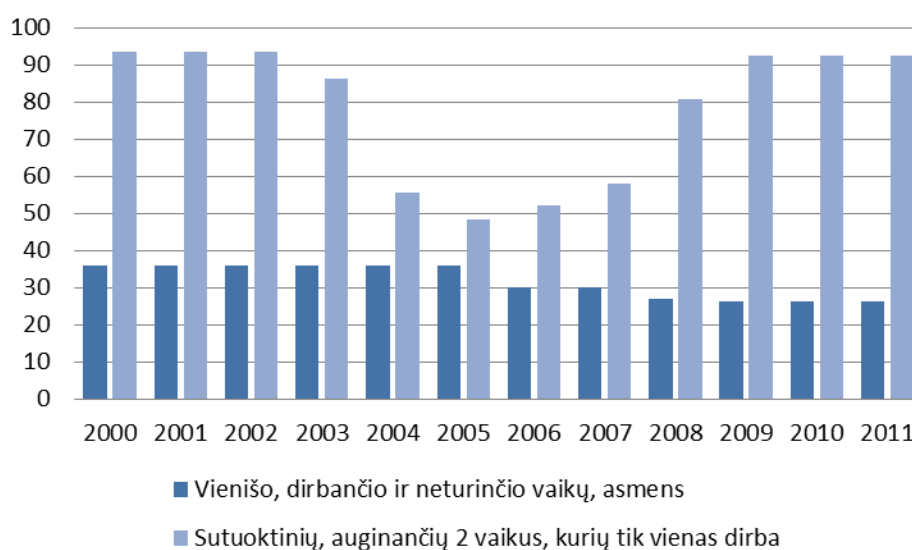
\bar{U}_{67}^N – vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis (apskaičiuotas uždirbant 67 % vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio šalies ūkio verslo įmonėse) litais;

\bar{U}_{33}^N – vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis (apskaičiuotas uždirbant 33 % vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio šalies ūkio verslo įmonėse) litais;

\bar{U}_{67}^B – vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (67 % vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio šalies ūkio verslo įmonėse) litais;

\bar{U}_{33}^B – vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (33 % vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio šalies ūkio verslo įmonėse) litais.

Žemiau pateiktame grafike (žr. 13 pav.) matome Lietuvos mažo darbo užmokesčio spąstų rodiklio reikšmių kitimo tendencijas.

13 pav. Mažo darbo užmokesčio spąstai Lietuvoje 2000 – 2011 m., proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

Taigi, matome, kad mažo darbo užmokesčio spąstų rodiklis vieno dirbančio asmens, neturinčio vaikų, nuo 2000 m. iki 2005 m. nesikeitė ir siekė 36 proc., tačiau nuo 2006 m. šis rodiklis pradėjo palaipsniui mažėti ir 2011 m. siekė jau 26,4 proc. Europos Sąjungoje šis rodiklis yra vienas mažiausių, vidurkis yra 47.42 proc (žr. 4 Priedą). Tačiau to paties, deja, negalime pasakyti apie namų ūkius, kur tik vienas sutuoktinis dirba, o auginami du vaikai. Šiuose namų ūkiuose mažo darbo spąstų rodiklis nuo 2002 m. pradėjo mažėti, pasiekęs mažiausią reikšmę 2005 m., t.y. 48,3 proc., tačiau įgavęs didėjimo pagreitį jau 2009 m. siekė 92,4 proc., kuris iki 2011 m. išliko nepakitęs. Vadinasi, Lietuvos gyventojų pajamų mokesčio našta yra gana didelė, todėl mažėja motyvacija dirbti daugiau arba ieškoti geriau apmokamo darbo (darbo pasiūla). Neabejotinai minimalaus darbo užmokesčio dydis turi įtakos ir darbo paklausai. Anot I. Vetlov (2006) „jeigu minimalus darbo užmokestis yra didesnis nei darbo našumas, jis gali mažinti darbo paklausą. Tokiu atveju mažėja paskatos kurti darbo vietas.“ (8 p.)

Mažo darbo užmokesčio spąstų rodiklis gali būti pakankamai plačiai interpretuojamas, kadangi jis atspindi trejopą poveikį³:

- Mokesčių – išmokų požiūriu;
- Darbo pastangų požiūriu;
- Pajamų požiūriu;

Taigi, vertinant mažo darbo užmokesčio rodiklį ir jo reikšmę 2009 – 2011 m. tiems namų ūkiams, kuriuose gyvena du sutuoktiniai su dviem vaikais, tačiau tik vienas iš sutuoktinių dirba, mokesčių – išmokų dėka finansinės paskatos dirbti daugiau ar ieškoti geriau apmokamo darbo yra labai mažos. Bet kokių atveju, paskatos daugiau dirbti turėtų būti išsaugomos taikant gana mažas pašalpas, lyginant su darbo užmokesčiu.

Kur kas geresnė situacija su tais namų ūkiais, kuriuose gyvena vienas asmuo be vaikų. Vadinasi, vienam gyvenančiam asmeniui, motyvacija ieškoti geriau apmokamo darbo yra pakankamai didelė, kadangi finansinės pasekmės šiuo atveju gali būti daug palankesnės ir garantuojančios oresnį pragyvenimą.

Darbo užmokesčio apmokestinimo struktūrinių rodiklių skaičiavimo metodikoje nedarbo spąstų rodiklis apibūdinamas kaip „santykinis rodiklis, rodantis, kokią bruto darbo užmokesčio dalį sudaro darbuotojo mokamas gyventojų pajamų mokestis ir valstybinio socialinio draudimo įmokos, jam po nedarbo pradėjus dirbti ir nebegaunant socialinių išmokų. Rodiklis apibūdina bedarbio pajamų socialinę apsaugą ir motyvaciją pradėti dirbti, netenkant socialinių išmokų ir prarandant darbo užmokesčio dalį dėl darbuotojo mokamų valstybinio socialinio draudimo įmokų ir gyventojų pajamų mokesčio.“ Kitaip tariant, nedarbo spąstai apibūdina padėtį, kai neturinčiam darbo asmeniui trūksta

³ Mažo darbo užmokesčio spąstų bei neaktyvumo spąstų rodikliai buvo išanalizuoti Darbo ir socialinių tyrimų instituto Jungtinių Tautų vystymo programos Lietuvoje, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir Europos Komisijos atstovybės Lietuvoje užsakymu 2009 m. atliktoje ilgalaikių krizės pasekmių vertinimo ataskaitoje. Prieiga per internetą: <http://www.undp.lt/uploads/201010/Rekomendacijos.PDF>

paskatų dirbti, nes pajamos dirbant mažai skiriasi nuo pajamų, gaunamų būnant bedarbiu. Šis rodiklis apskaičiuojamas pagal 2 formulę.

$$NS = \left(1 - \frac{\bar{U}^N - \bar{P}}{\bar{U}^B} \right) * 100, \quad (2)$$

kai:

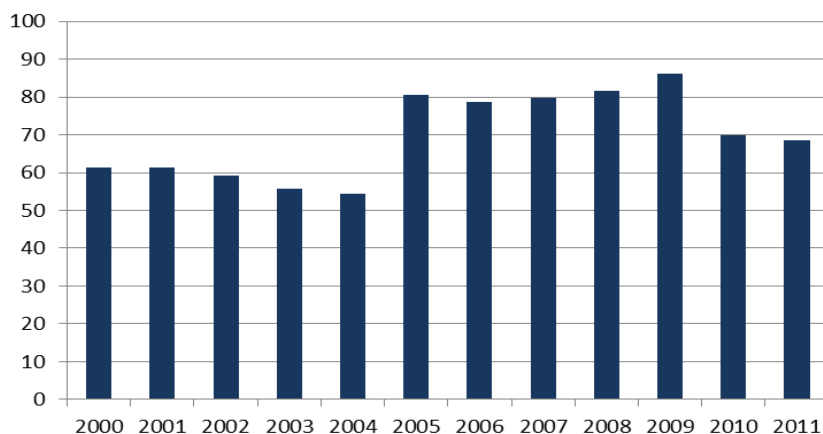
NS – nedarbo spąstai procentais;

\bar{U}^N – vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis (apskaičiuotas uždirbant 67 % vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio šalies ūkio verslo įmonėse) litais;

\bar{P} – vidutinės mėnesinės bedarbio pajamos litais;

\bar{U}^B – vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (67 % vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio šalies ūkio verslo įmonėse) litais.

Žemiau pateiktame grafike galime paanalizuoti, kaip keitėsi nedarbo spąstų rodiklio pokyčiai 2000 – 2011 m. (žr. 14 pav.)

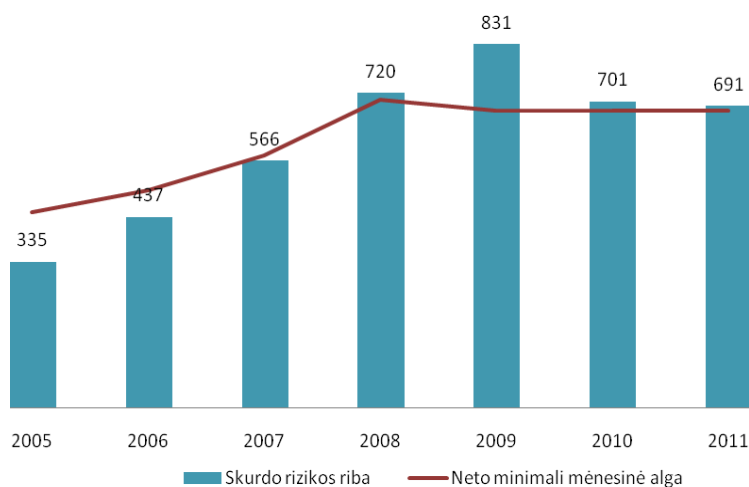
14 pav. Nedarbo spąstai Lietuvoje, 2000-2011 m., proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

Iš grafiko matome, kad šis rodiklis nuo 2005 m. sumažėjo daugiau nei 12 proc., t.y. nuo 80,6 proc. iki 68,5 proc. 2011 m. Eurostato duomenimis (žr. 5 priedą), šis Lietuvos rodiklis yra vienas mažiausių tarp ES šalių. Statistikos departamento duomenimis, 2005 - 2009 m. nedarbo spąstų rodiklis Lietuvoje siekė vidutiniškai apie 80 proc. Šiuo laikotarpiu pradėjusio dirbti žmogaus pajamos iki mokesčių buvo apie 20 proc. didesnės už pajamas, kurias jis gautų būdamas bedarbiu. Anot R. Lazutkos (2010), „neaktyvumo spąstų problema yra visose šalyse, nors ir skirtingo masto. Lietuvoje ypatingai didelį pavojų neaktyvumo spąstai kelia vieno iš tėvų šeimoms su dviem vaikais ir abiejų tėvų šeimoms su dviem vaikais tuo atveju, jeigu darbo siektų tik vienas iš tėvų.“ Kuo mažesnė šio rodiklio

reikšmė, tuo didesnė motyvacija ieškoti darbo, todėl 2010 – 2011 m. šio rodiklio pokyčių tendenciją vertintume teigiamai. Vis dėlto, mažėjančios pašalpos ar kitos socialinės išmokos gali padidinti skurstančiųjų skaičių, jei jos nebužtikrins adekvataus pragyvenimo lygio, todėl gyventojų paskatų dirbti didinimas, derinant minimalios mėnesinės algos ir šių instrumentų dydžius, turėtų būti vienas iš prioritetinių valstybės klausimų.

Statistikos departamentas skurdo rizikos ribą apibūdina taip: „skurdo rizikos riba – sąlyginis pajamų dydis, už kurį mažesnes disponuojamąsias pajamas gaunantys namų ūkiai priskiriami prie skurstančiųjų.“ Žemiau pateiktame grafike matome skurdo rizikos ribą vienam gyvenančiam asmeniui Lietuvoje 2005 – 2011 m. (žr. 15 pav.).

15 pav. Skurdo rizikos riba Lietuvoje 2005-2011 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

Taigi, akivaizdu, kad skurdo riba suartėjo su minimalios mėnesinės algos lygiu artėjant pasaulinei finansų krizei, t.y. 2008 m. Iki tol minimali mėnesinė alga šalyje buvo šiek tiek aukštesnis, nei skurdo riba. Paskutiniiais analizuojamo laikotarpio duomenimis, 2011 m. žemiau skurdo ribos gyveno penktadalis šalies gyventojų. Tiesa, pastebima tendencija, kad šis procentas nuo 2005 m. nepakito. Vadinasi, vienas iš Vyriausybės prioritetų – sumažinti skurdo lygį šalyje, nebuvo įgyvendintas.

Pasaulio banko duomenimis, Gini indeksas yra naudojamas pajamų bei vartojimo išlaidų tarp gyventojų ar namų ūkių pasiskirstymo nelygybei nustatyti. Gini koeficiento reikšmė 0 rodo visiškai tolygų pajamų pasiskirstymą, o maksimali reikšmė 1 reiškia visišką pajamų pasiskirstymo nelygybę. Neretai šis indeksas išreiškiamas procentais. Žemiau pateiktoje lentelėje parodytos Lietuvos bei ES šalių narių gini koeficientų reikšmės.

6 Lentelė. Gini koeficientas 2005 – 2011 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ES	30.6	30.2	30.6	30.8	30.4	30.5	:
Lietuva	36.3	35	33.8	34	35.5	36.9	32.9

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

Iš šios lentelės matome, kad Lietuvoje pajamų pasiskirstymas tarp namų ūkių nėra toks tolygus kaip ES vidurkis. Tiesą sakant, 2010 m. duomenimis (žr. 6 Priedą), Lietuvos gini koeficiento reikšmė buvo aukščiausia visoje ES. Tokią šio rodiklio tendenciją vertintume neigiamai, kadangi didėja atskirtis tarp aukščiausias bei mažiausias pajamas gaunančių asmenų, o didelis pajamų atotrūkis visuomenėje paprastai sukelia įvairias socialines problemas.

Taigi, Lietuvos situaciją puikiai iliustruoja išanalizuotų struktūrinių rodiklių analizė, kuri parodė, kad skurdo rizika Lietuvoje yra didelė, pajamų nelygybė aukšta, o paskatos ieškoti darbo – menkos. Šių rodiklių vertinimui svarbią reikšmę turi MMA dydis, kuris turėtų būti šių problemų sprendimo pagrindas ne tik finansine prasme, bet ir gyventojų motyvavimo dirbti. Taigi, akivaizdu, kad šie veiksniai išryškino Lietuvos socialinės-ekonominės politikos spragas, todėl, manau, kad Lietuvai tam tikros sisteminės reformos, derinant šiuos instrumentus tarpusavyje, yra gyvybiškai būtinos.

2.4. MMA didinimo galimybių konfliktai

Analizuodama MMA didinimo galimybių konfliktus, visų pirma, norėčiau atkreipti dėmesį į MMA skirtumus viešajame ir privačiame sektoriuose. Pagal darbuotojų skaičių, šiuose sektoriuose atitinkamai dirba 35 ir 65 proc. darbuotojų (žr. 7 Priedą). Skirtumai tarp darbuotojų, uždirbančių minimalią mėnesinę algą, privačiajame ir viešajame sektoriuose yra akivaizdūs, tuo galime įsitikinti išanalizavę 7 lentelės duomenis.

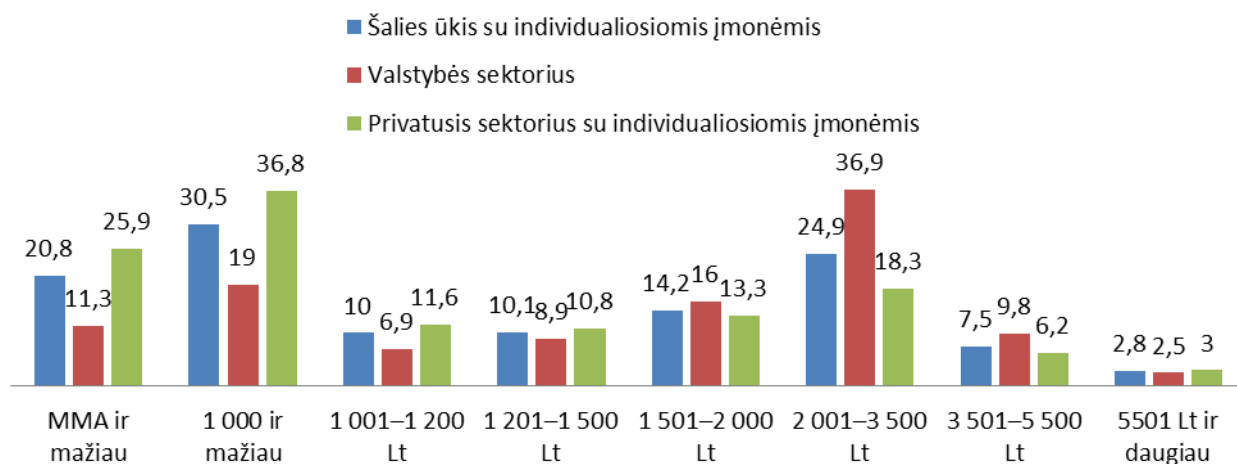
7 Lentelė Darbuotojų, uždirbusių MMA ir mažiau, skaičius

	2010	2011	2012
Šalies ūkis su individualiosiomis įmonėmis	21,1	20,8	18,5
Valstybės sektorius	11,5	11,3	11,2
Privatusis sektorius su individualiosiomis įmonėmis	26,7	25,9	22,3

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Iš šios lentelės matome, kad nuo 2010 m. minimalią mėnesinę algą gaunančių darbuotojų dalis sumažėjo nuo 21,1 iki 18,5 proc. 2012 m. Didžiausią įtaką tam turėjo sumažėjusi MMA uždirbančių darbuotojų dalis privačiame sektoriuje. Tai, ko gero, paaiškintume didėjusiu vidutiniu darbo

užmokesčio lygiu šalies įmonėse. Taigi, kadangi privačiame sektoriuje MMA uždirbančių darbuotojų dalis yra beveik du kartus didesnė nei viešajame sektoriuje, pasižiūrėsime, kaip skiriasi bruto darbo užmokesčio pasiskirstymas tarp visą ir ne visą darbo laiką dirbančių darbuotojų šiuose sektoriuose (žr. 16 pav.).

16 pav. 2011 m. spalio mėn. darbuotojų skaičius pagal bruto darbo užmokesį

Šaltinis: sudarė darbo autorė pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis

Analizuodami darbuotojų bruto darbo užmokesčio pasiskirstymo duomenis tarp visą ir ne visą darbo laiką dirbančių darbuotojų, pastebime, kad didžiausias atotrūkis tarp viešojo ir privataus sektoriaus yra tuomet, kai darbuotojai uždirba iki 1200 Lt. Tuo tarpu, darbo užmokesčiui viršijus 1501 Lt, situacija šalyje pasikeičia ir didesnė dalis darbuotojų šį ir didesnę darbo užmokesį uždirba valstybės sektoriuje negu privačiame. Tai patvirtina, kad minimalias pajamas uždirbančių darbuotojų (nebūtinai MMA) dalis rinkoje yra labai didelė ir bet kokie pokyčiai tiek pasauliniame lygmenyje, tiek ir Lietuvoje sprendžiami trišaliu pagrindu. Remdamiesi, LR Trišalės tarybos 2012 m. balandžio 24 d. posėdžio protokolu Nr. 166 (žr. 8 Priedas), paanalizuosime motyvus dėl MMA didinimo perspektyvų.

8 Lentelė. LR Trišalės tarybos motyvai dėl MMA didinimo

Lietuvos Respublikos Vyriausybė	Profesinės sąjungos	Darbdavių organizacijos
Vyriausybė patvirtino tą pačią poziciją, t. y. siūlyti, kad nuo liepos mėnesio MMA būtų didinama 50 litų.	Profesinės sąjungos mano, kad pasiūlymas didinti MMA tik 50 litų, kuris jau sklendo beveik pusantrų metų, rodo Vyriausybės nelankstumą, socialinių partnerių negerbimą ir derybinės pozicijos neturėjimą. Profesinės sąjungos siūlo du variantus, didinti iki 900 litų ir iki 1000 litų.	Darbdavių nuomone, MMA didinimo 50 Lt klausimas jau yra pernokęs ir, galbūt, pavėluotas, todėl siūlo Vyriausybei didinti MMA nors iki 900 litų. Tokiam siūlymui sutarta su profsąjungomis, tai bendra nuomonė.

	<p>Didinti MMA 50 litų prieš rinkimus yra grynai politinis, populistinis sprendimas. Profesinės sąjungos reikalauja pagrįsti skaičiavimais, iš kur tas skaičius 50? Spaudoje pasirodė pranešimų, kad nuo liepos mėn. 22 proc. brangs dujos. Tuo pačiu kils visų produktų ir paslaugų kainos. Jau dabar žmonės sunkiai verčiasi.</p>	<p>Trišalei tarybai stinga ryžtingumo ir klausimo išgvidenimo iki galo. Sutinkama, kad reikia įvertinti mažų įmonių situaciją ir tam siūloma tokia pagalba kaip įvairūs socialiniai fondai, Garantinis fondas, galima kreiptis į Mokesčių inspekciją. Tokiu būdu galima rasti išeitį, kad nebūtų sužlugdytas verslas.</p> <p>Darbdaviai apatiniame socialiniame sluoksnyje mato neadekvačią socialinę įtampą. Darbdaviui ir verslui toks socialinis klimatas nėra naudingas.</p> <p>Susidaro įspūdis, kad visi Lietuvoje gauna tik minimalią algą. MMA yra per daug sureikšminama.</p>
<p>MMA didinimas turėtų būti susietas su NPD, tačiau ši pozicija liko atvira ir nesuderinta iš darbdavių pusės.</p> <p>Vyriausybė nagrinėdama MMA didinimo klausimus prašė darbdavių įvertinti galimybes, kurios suteiktų paskatas steigti naujas darbo vietas. Kalbant atsietai apie MMA didinimą ir negalvojant, kas turėtų būti keičiama, kad verslui atsirastų lengvesnės galimybės steigti naujas darbo vietas, susieti tai su tam tikrų Darbo kodekso straipsnių pakeitimais, apsukus ratą, bus grįžtama prie tos pačios pozicijos.</p>	<p>Abejonių kelia Vyriausybės požiūris į Trišalę tarybą. Vyriausybė negerbia darbdavių atstovų ir profesinių sąjungų pozicijos. Susidaro toks įspūdis, kad Vyriausybė nenori ištraukti lėšų iš šešėlio.</p> <p>Keista, kai Darbo kodeksas siejamas su darbo užmokesčiu. Lietuvos MMA, kuri yra viena žemiausių Europos Sąjungoje, investicijų pritraukimui į Lietuvą jokios įtakos nedaro. Norėčiau atkreipti dėmesį į tai, kad nemažas procentas darbuotojų gauna MMA. Yra didelis pavojus, kai apie 25 proc. darbuotojų gauna MMA. Turime apsispręsti, ar turime tiek daug nekvalifikuotos darbo jėgos, ar nėra atlyginama už darbą taip, kiek turi būti atlyginama.</p> <p>MMA ir Darbo kodekso klausimų sieti visiškai nereikia. Dabar kalbame apie darbo užmokestį, apie Darbo kodeksą kalbėsime vėliau.</p> <p>Prieš politiniu rinkimus Vyriausybei neturėtų trūkti ryžto didinti MMA, tačiau elgiamasi priešingai. Visiškai nesiderama, neatsižvelgiama nei į profsąjungas, nei į darbdavių atstovus.</p>	<p>Lietuvoje 25,5 proc. darbuotojų vidutinis atlyginimas dirbus visą mėnesį yra mažesnis arba lygus vidutinei algai. 7,5 proc. gauna vidutinį atlyginimą, lygų MMA. 18,1 proc. gauna mažesnę kaip MMA vidutinę algą. Tie skaičiai parodo, kad turime nepaprastai didelį šešėlį. Yra pateiktas dar vienas skaičius, į kurį galbūt ne visi atkreipėte dėmesį, kad valstybės sektoriuje maždaug apie 17,1 proc. darbuotojų gauna MMA. Jei padidėtų MMA ir būtų mokami mokesčiai, MMA didinimas šiems darbuotojams nepareikautų papildomų lėšų iš biudžeto.</p>

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis LR Trišalės tarybos 2012 m. balandžio 24 d. posėdžio protokolu Nr. 166

Taigi, išanalizavę LR Trišalės tarybos pozicijas dėl MMA didinimo perspektyvų, turime

pabrėžti, kad MMA didinimo klausimu Tarybos nuomonė buvo vienoda, tačiau dydžio klausimas sukėlė prieštaringų nuomonių. Šiame posėdyje buvo nutarta fiksuoti skirtingas nuomones dėl minimalios mėnesinės algos didinimo:

- Profesinės sąjungos ir darbdaviai siūlo MMA nuo 2012 m. liepos 1 d. didinti iki 900 Lt;
- Vyriausybė siūlo MMA nuo 2012 m. liepos 1 d. didinti iki 850 Lt.

Keisčiausia tai, kad nepaisant to, kad darbdavių organizacijų atstovai bei profesinės sąjungos vieningai pritarė MMA didinimui mažiausiai 100 Lt, t.y. iki 900 Lt. Jų nuomone, šis klausimas yra šiek tiek pavėluotas, nes nuo 2008 m. MMA išliko nepakitusi, o kai kurių prekių ir paslaugų kainos šiuo laikotarpiu didėjo. Taigi, tiek darbdaviai, tiek profsąjungos kritiškai vertina Vyriausybės požiūrį MMA didinti tik 50 Lt ir tokią poziciją kaltina politikavimu. Kita vertus, Vyriausybė sulaukė neryžtingumo iš darbdavių pusės, kadangi nebuvo pateiktas naujų darbo vietų steigimo galimybių įvertinimas. Vyriausybės požiūris MMA didinimo klausimu, mano nuomone, platesnis nei kitų dviejų Tarybos šalių, nes Vyriausybės atstovai pasisakė taip pat ir už Darbo kodekso pakeitimus bei NPD dydžio peržiūrėjimą, tačiau darbuotojų atstovai šių klausimų nevertino. Vis dėlto, Trišalė Taryba turi tik patariamojo balso teisę, todėl, mano vertinimu, kiekvienos šalies argumentai turėtų būti tvirtesni nei mūsų analizuotu atveju.

Taigi, atlikę Lietuvos ekonominės – socialinės politikos analizę, turime pripažinti, kad dėl tam tikrų metodologijų trūkumo ir valdžios veiksmų nesuderinamumo dėl, mano nuomone, didelės politinės įtakos kaitos, turime ne tik vieną mažiausių Europos Sąjungoje minimalios mėnesinės algos dydžių, bet ir socialinės politikos spragą. Kadangi socialinė parama pagal TDO rekomendacijas turėtų kompensuoti MMA trūkumus, tačiau šiai dienai pastebime, kad trūksta aiškaus šių įrankių nustatymo ir suderinimo mechanizmo, todėl 2011 m. duomenimis, penktadalis Lietuvos gyventojų gyveno žemiau skurdo ribos.

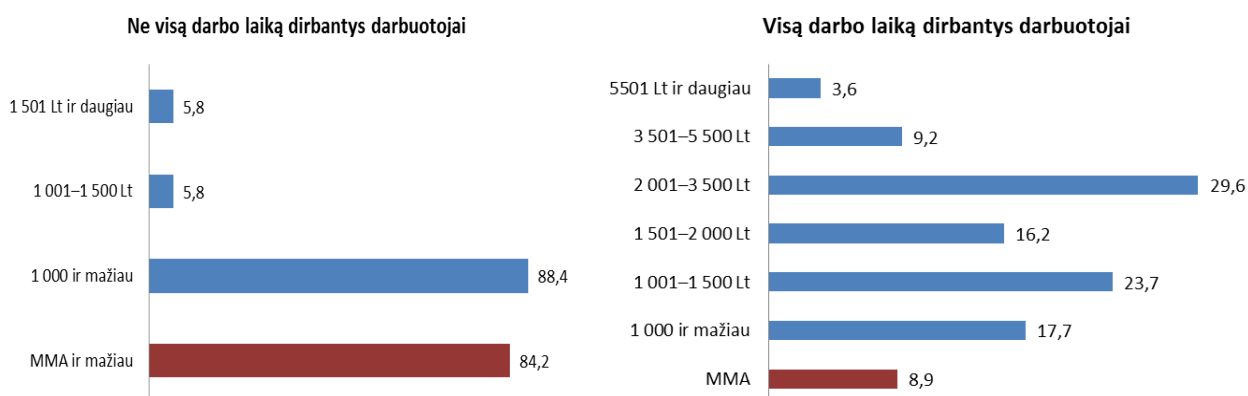
III. MINIMALIOS MĖNESINĖS ALGOS NUSTATYMO PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMŲ GALIMYBĖS

Ankstesniuose skyriuose jau aptarėme minimalios mėnesinės algos reikšmę ne tik minimalias pajamas gaunantiems gyventojams, tačiau ir visai ekonomikai. Įsitikinome, kad pagal šį rodiklį Lietuva yra viena iš paskutiniųjų Europos Sąjungoje, todėl mažėjantis šalies patrauklumas, didėjanti emigracija verčia ieškoti būdų, kurie užtikrintų stabilų šalies ūkio funkcionavimą bei didintų gyventojų ekonominį aktyvumą, skatintų žmones dirbti, o ne gyventi iš įvairių socialinių pašalpų.

Taigi, visų pirma, identifikuosime pagrindines minimalios mėnesinės algos nustatymo problemines sritis bei jų poveikį pilnaverčiam darbuotojų gyvenimui, o vėliau ir darbdavių veiklos rezultatams.

3.1. Pagrindinės MMA nustatymo probleminės sritys darbuotojų požiūriu

Minimalios mėnesinės algos nustatymo problema Lietuvoje yra itin aktuali dėl didžiulės dalies darbuotojų, gaunančių MMA. Lietuvos statistikos departamento 2012 m. duomenimis, šalies ūkyje su individualiomis įmonėmis iš visų ne visą darbo laiką dirbančių darbuotojų net 84,2 proc. darbuotojų gavo minimalų darbo užmokestį, o tai yra beveik 113,3 tūkstančio darbuotojų. Tačiau MMA 2013 m. sausio 1 d. padidėjus iki 1000 Lt, tikėtina, kad šis skaičius dar labiau išaugo, kadangi, padidėjo MMA riba ir į gaunančių MMA skaičių pateko ir tie, kurie anksčiau gaudavo iki 1000 Lt. Darbuotojų darbo užmokesčio pasiskirstymas šalies ūkyje su individualiomis įmonėmis pavaizduotas 17 pav.

17 pav. Visą ir ne visą darbo laiką dirbančių darbuotojų darbo užmokesčio pasiskirstymas, 2012 m. spalio mėn.

Visą darbo laiką dirbantys darbuotojai, gaunantys minimalią mėnesinę algą, šalies ūkyje sudarė apie 8,9 proc., t.y. apie 81,6 tūkst. darbuotojų, o uždirbę iki 1000 Lt sudarė apie 17,7 proc. arba 162,8 tūkst. darbuotojų. Susumavus bendrą dirbančių visą ir ne visą darbo laiką darbuotojų skaičių, 2012 m. duomenimis, minimalią mėnesinę algą gavo šiek tiek mažiau nei penktadalis visų dirbančiųjų (žr. 9 lentelę).

9 Lentelė. Darbuotojų pasiskirstymas pagal bruto darbo užmokestį

	MMA ir mažiau	1 000 ir mažiau	1 001–1 500 Lt	1 501–2 000 Lt	2 001–3 500 Lt	3 501–5 500 Lt	5501 Lt ir daugiau
2012	18,5	26,7	21,4	14,5	26,1	8,1	3,2
2011	20,8	30,5	20,1	14,2	24,9	7,5	2,8
2010	21,1	31,9	20,5	14,4	23,9	6,8	2,5

Analizuodami darbuotojų pasiskirstymo dalis pagal bruto darbo užmokestį, atkreipiame dėmesį, kad nuo 2010 m. iki 2012 m. MMA uždirbančių darbuotojų dalis šalyje nežymiai sumažėjo, t.y., nuo 21,1 iki 18,5 proc.

Kadangi 2011 m. bei 2012 m. duomenimis bruto darbo užmokestis šalyje siekė atitinkamai 2046 Lt bei 2153,6 Lt, o 60 proc. bruto darbo užmokestis sudarytų 1227,6 Lt ir 1292,16 Lt. Taigi, pagal tarptautines nuostatas, mažiausias pajamas gaunantys darbuotojai Lietuvoje sudaro apie 30 – 40 proc. darbuotojų.

Analizuodami minimalios mėnesinės algos dydį Lietuvoje bei lygindami skirtingų šalių minimalius darbo užmokesčius, turėtume atkreipti dėmesį ir į mokestinę bazę, kuri nulemia tiek darbuotojo gaunamas pajamas, tiek ir darbdavio minimalius darbo vietos kaštus. Minimali mėnesinė alga paskutinį kartą (2013 m. sausio 1 d.) padidinta 17,6 proc. nuo 850 Lt iki 1000 Lt, tačiau žmogaus „į rankas“ gaunamos pajamos padidėjo tik 109,5 Lt, o tai yra tik 15,3 proc. Taip atsitiko todėl, kad nebuvo pakeistas neapmokestinamasis pajamų dydis (NPD). Darbo užmokestį padidinus 150 Lt, visa darbo vietos kaina pabrango 196,77 Lt. Taigi, NPD, nulemdamas gyventojų gaunamų pajamų dydį, yra reikšminga socialinės politikos priemonė. Šis dydis, kinta pagal principą: didėjant darbo užmokesčiui – NPD mažėja, o kai mėnesio darbo užmokestis pasiekia 3150 Lt ar daugiau – NPD nebetaikomas. Tiesa, Lietuvos mokestinė sistema turėtų būti paremta parama nepilnamečius vaikus auginančioms šeimoms, taikant jiems papildomą neapmokestinamąjį pajamų dydį (PNPD): už pirmą vaiką priklausau 100 Lt PNPD, už kitus – po 200 Lt. Tačiau gaunamos pajamos padidėja labai nežymiai. Žemiau pateiktoje lentelėje paskaičiuota minimali mėnesinė alga asmeniui, kartu su sutuoktiniu auginantiesiems vieną ar du vaikus (žr. 10 lentelę).

10 Lentelė. Papildomo neapmokestinamojo dydžio įtaka gaunamam darbo užmokesčiui

	Be vaikų	Vienas vaikas	Du vaikai
Priskaičiuotas atlyginimas "ant popieriaus"	1000	1000	1000
Pritaikytas NPD	430	430	430
Pritaikytas PNPDP		50	150
Pajamų mokestis 15%	85,5	78	63
Sodra. Sveikatos draudimas 6%	60	60	60
Sodra. Pensijų ir soc. draudimas 3%	30	30	30
Išmokamas atlyginimas "į rankas"	824,5	832	847
Darbdavio sumokami mokesčiai			
Sodra 30.98%	309,8	309,8	309,8
Įmokos į garantinį fondą 0.2%	2	2	2
Visa darbo vietos kaina	1311,8	1311,8	1311,8

Matome, kad pritaikius 50 Lt papildomą neapmokestinamąjį pajamų dydį, gaunama „į rankas“ minimali mėnesinė alga padidėja vos 7,5 Lt, o auginantiems du vaikus, gaunamas darbo užmokestis padidėja 22,5 Lt. Taigi, matome, kad valstybės lengvata, kurią skiria vaikų išlaikymui, pritaikant papildomą neapmokestinamą dydį, t.y. mažinant apmokestinamąją bazę pajamų mokesčio sąskaita, yra vos 22,5 Lt. Tokia lengvata, mano manymu, yra neadekvati vartojimo išlaidoms, kurios, auginant vaikus, gerokai padidėja.

3.1.1. MMA namų ūkių pajamų ir išlaidų atžvilgiu

Be jokios abejonės, didėjanti minimali mėnesinė alga didina ir namų ūkių pajamas, todėl įdomu paanalizuoti, kaip padidėjusios namų ūkių pajamos veikia skurdo padėtį šalyje. Kadangi skurdo rizikos lygis parodo asmenų dalį, kurie yra žemiau skurdo ribos, todėl šį rodiklį paanalizuosime kartu su MMA pokyčiais.

11 Lentelė. Skurdo rizikos lygis pagal gyvenamąją vietą ir amžiaus grupes.

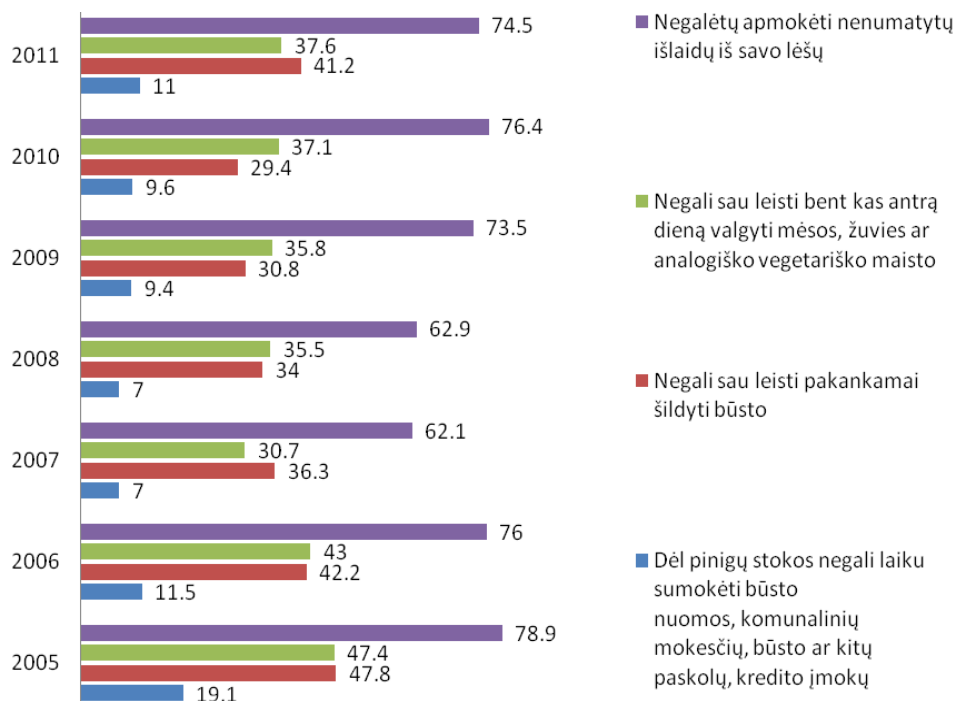
	Skurdo rizikos lygis							Lietuvos vidurkis	ES vidurkis
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011		
Visi asmenys	20,5	20,0	19,1	20,0	20,6	20,2	20,0	20.06	16.42
Gyvenamoji vieta									
Miestas	13,5	13,1	12,7	13,6	14,7	16,2	14,7		
didieji miestai	9,1	8,6	7,9	10,1	10,5	14,1	12,6		
kiti miestai	19,8	19,4	19,7	18,7	20,7	19,4	17,9		
Kaimas	34,6	34,0	32,2	32,9	32,7	28,4	30,7		

11 lentelės tęsinys kitame puslapyje

	Skurdo rizikos lygis							Lietuvos vidurkis	ES vidurkis
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011		
Visi asmenys	20,5	20,0	19,1	20,0	20,6	20,2	20,0	20.06	16.42
Amžiaus grupės									
0–17	27,2	25,1	22,1	22,8	23,7	23,3	24,3		
18–24	20,9	17,5	15,5	17,8	17,8	22,7	26,2		
25–49	19,0	17,6	14,9	14,7	17,6	20,9	19,8		
50–64	17,9	18,3	17,2	20,4	21,0	22,8	19,4		
65 metų ir vyresni	17,0	22,0	29,8	29,5	25,2	10,2	12,1		

Analizuodami 11 lentelės duomenis, atkreipkime dėmesį, kad, nepaisant to, kad kaime gyvenančių asmenų skurdo lygis yra beveik dvigubai didesnis nei asmenų, gyvenančių miestuose, vis dėlto, lyginant su 2005 m. skurstančiųjų kaime sumažėjo beveik 11 proc., t.y. nuo 34,6 proc. iki 30,7 proc. Priešinga tendencija pastebima didžiuosiuose miestuose, kur skurdo lygis nuo 9,1 proc. (2005 m.) išaugo iki 12,6 proc. (2011 m.). Pagerėjusią situaciją kaimuose galėtume gretinti kartu su vyresnio amžiaus asmenų (65 metai ir vyresnių) finansinės padėties pagerėjimu. Šiuo atveju, vertėtų paanalizuoti, kodėl vyresnio amžiaus asmenų skurdo rizika 2010 m. taip ženkliai sumažėjo, t.y. nuo 25,2 proc. (2009 m.) iki 10,2 proc. (2010 m.). Po itin spartaus senatvės pensijų augimo 2007 ir 2008 m. (žr. 9 Priedą), atitinkamai po 24,9 ir 29,3 proc., nuo 2010 m. jos buvo sumažintos priėmus Lietuvos Respublikos socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinąjį įstatymą (Žin., 2009, Nr.152-6820). Tiesa, pensijos sumažintos tik tiems asmenims, kurių pensija viršijo 650 Lt, vadinasi, šis pensijų sumažinimas, kaip matome iš 11 lentelės, skurdo rizikos pokyčiams įtakos neturėjo. Galima tvirtinti, kad nebedirbantys vyresnio amžiaus asmenys, gaudami valstybinio socialinio draudimo pensijas, gyvena geriau už kai kuriuos dirbančius. Tačiau ši teiginį galima būtų suformuluoti kitaip – kai kurių dirbančių asmenų finansinė padėtis yra kur kas prastesnė ir skurdo rizikos lygis kur kas aukštesnis nei tų, kurie jau pasitraukę iš darbo rinkos gauna senatvės pensijas. Taigi, mano manymu, toks neproporcingas skurdo rizikos lygis šalyje rodo, kad reikalingi kompleksiniai sprendimai, kurie padėtų sumažinti tam tikrų gyventojų grupių socialinę bei finansinę atskirtį. Pavyzdžiui, analizuodami skurdo lygį pagal namų ūkių sudėtį (žr. 10 priedą) atkreipkime dėmesį į vieno suaugusio asmens su vienu ar daugiau vaikų padėtį. Šio tipo namų ūkiuose skurstančiųjų 2011 m. duomenimis buvo net 42,4 proc., kai, tuo tarpu, vieno gyvenančio asmens skurdo rizikos lygis yra 26,9 proc. Vadinasi, namų ūkių finansinę padėtį labai apsunkina vaikų išlaikymas. Tokios probleminės šeimos su sunkia finansine padėtimi kelia pavojų vaikų ateičiai, kadangi neretai tokie vaikai anksti pasitraukia iš švietimo sistemos, neįgyja reikiamos kvalifikacijos, o, galiausiai, tampa ilgalaikiais bedarbiais. Nenuostabu, kad didžiausias skurdo lygis yra tarp bedarbių asmenų – net 53,1 proc. (2011 m.), tačiau 2005 m. šis dydis

siekė net 62,8 proc. (žr. 10 Priedą), vadinasi, bedarbių finansinė padėtis šiek tiek pagerėjo, nors skurstančiųjų skaičius yra pernelyg didelis. Žemiau pateiktame paveiksle pateikti duomenys apie asmenų, susiduriančių su įvairiais finansiniais sunkumais, dalį.

18 pav. Namų ūkių, susiduriančių su finansiniais sunkumais, dalis, 2005-2011 m.

Analizuodami 18 pav. duomenis, matome, kad analizuojamu laikotarpiu nenumatytų išlaidų negalėtų apmokėti apie trys ketvirtadaliai namų ūkių, kuriuose gyvena vienas asmuo. Nenumatytos išlaidos, LR Statistikos departamento duomenimis, 2005 m. sudarė 370 Lt, 2006 ir 2007 m. – 400 Lt, 2008 m. – 450 Lt, 2009 m. – 570 Lt, 2010 m. – 720 Lt, 2011 m. – 830 Lt. 2011 m. duomenimis, daugiau nei 37 proc. namų ūkių negali sau leisti bent kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar kito analogiško vegetariško maisto, o daugiau nei 40 proc. namų ūkių negali sau leisti pakankamai šildyti būsto. Taigi, tokia didelė namų ūkių dalis, susidurianti su finansiniais sunkumais, mano manymu, atspindi, kad gyventojų gaunančių minimalias pajamas, normalus pragyvenimo lygis nėra užtikrinamas.

Padidėjus gyventojų gaunamoms pajamoms, žmônės pajamų padidėjimą gali panaudoti dvejopai: paskirti juos taupymui arba išleisti vartojimui. Mūsų atveju, mažiausias pajamas gaunantys gyventojai, ko gero, taupymui nebus linkę atsidėti, nes ir taip gyvena nepritekliuje, vadinasi, padidėjusias pajamas, tikėtina, dauguma jų išleis vartojimui, nes taupymui galimybių nebelieka. Pirmajame šio darbo skyriuje aprašėme, kad viena iš minimalios mėnesinės algos padidinimo pasekmių – kainų lygio

kilimas bei didėjanti infliacija šalyje. Siekiant nustatyti, ar tokias pasekmes sukėlė iki šiol didinta minimali mėnesinė alga, paanalizuosime vartojimo kainų indekso mėnesinius pokyčius nuo 1997 m.

Didžiausią įtaką padidėjęs MMA kainų lygiui turėjo 1997 m., kai MMA buvo padidinta iki 400 Lt., 1998 m. - MMA padidėjus iki 430 Lt, 2007 m. - MMA padidinus iki 700 Lt bei 2008 m., kai MMA padidėjo dar 100 Lt iki 800 Lt. (žr. 11 Priedą). Tačiau teigti, kad kainų lygio kilimą nulėmė MMA padidinimas, vargu, ar būtų teisinga. Prisiminkime, kad metinė infliacija Lietuvoje 1992 m. siekė daugiau nei 1000 proc. (žr. 12 Priedą), o jau 1997 m. ir 1998 m. atitinkamai buvo sumažinta iki 8,9 ir 5,1 proc. Taigi, net ir padidinus MMA kainų augimas palaipsniui mažėjo. Atkreipkime dėmesį į 2007 m. ir 2008 m. MMA pokyčius bei ekonominę situaciją šalyje. 2006 m. viduryje metinė infliacija Lietuvoje perkopė 3 proc. ribą bei palaipsniui įgavo didėjimo tendenciją, kuri 2008 m. pab., įsibėgėjęs pasaulinei finansų krizei, pasiekė net 10,9 proc. Didžiausią įtaką šiam kainų augimui turėjo sparčiai brangstantys maisto produktai ir nealkoholiniai gėrimai bei būsto, vandens, elektros, dujų ir kito kuro kainos, kurios per metus padidėjo daugiau nei 20 proc. Toks kainų šuolis, neabejotinai, paveikė bendrą kainų lygį šalyje, tačiau, atkreipkime dėmesį, kad didžiausią lyginamąjį svorį tarp vartojimo išlaidų sudaro maisto produktai ir nealkoholiniai gėrimai. Tuo galime įsitikinti iš 12 lentelės.

12 Lentelė. Vartojimo išlaidų lyginamieji svoriai bendrose vartojimo išlaidose

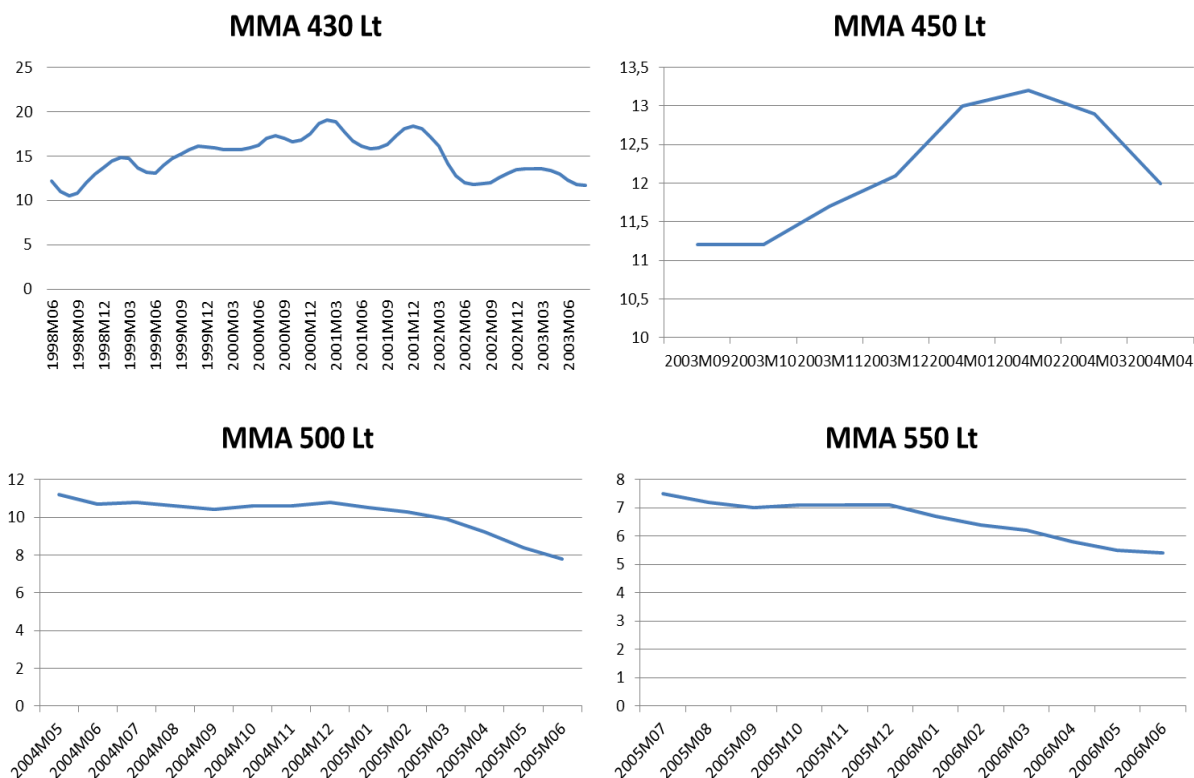
	1992	2002	2012	MMA gaunančių vartojimo išlaidos 2013 m.
Vartojimo išlaidų lyginamieji svoriai bendrose vartojimo išlaidose	100 %	100 %	100 %	824,50 Lt
Maisto produktai ir nealkoholiniai gėrimai	44,8	35,3	26,3	216,84 Lt
Alkoholiniai gėrimai ir tabako gaminiai	9,1	7,8	7,6	62,66 Lt
Drabužiai ir avalynė	15,4	6,9	6,2	51,12 Lt
Būstas, vanduo, elektra, dujos ir kitas kuras	4,9	14,7	13,9	114,61 Lt
Būsto apstatymas, namų apyvokos įranga ir kasdienė būsto priežiūra	6,5	5,1	5,8	47,82 Lt
Sveikatos priežiūra	0,5	4,9	6,4	52,77 Lt
Transportas	4,8	7,2	12,8	105,54 Lt
Ryšiai	0,4	5,1	3,6	29,68 Lt
Poilsis ir kultūra	3,8	4,3	5,9	48,65 Lt
Švietimas	0,2	1,2	1,8	14,84 Lt
Viešbučiai, kavinės ir restoranai	7,0	3,9	5	41,23 Lt
Įvairios prekės ir paslaugos	2,6	3,6	4,7	38,75 Lt

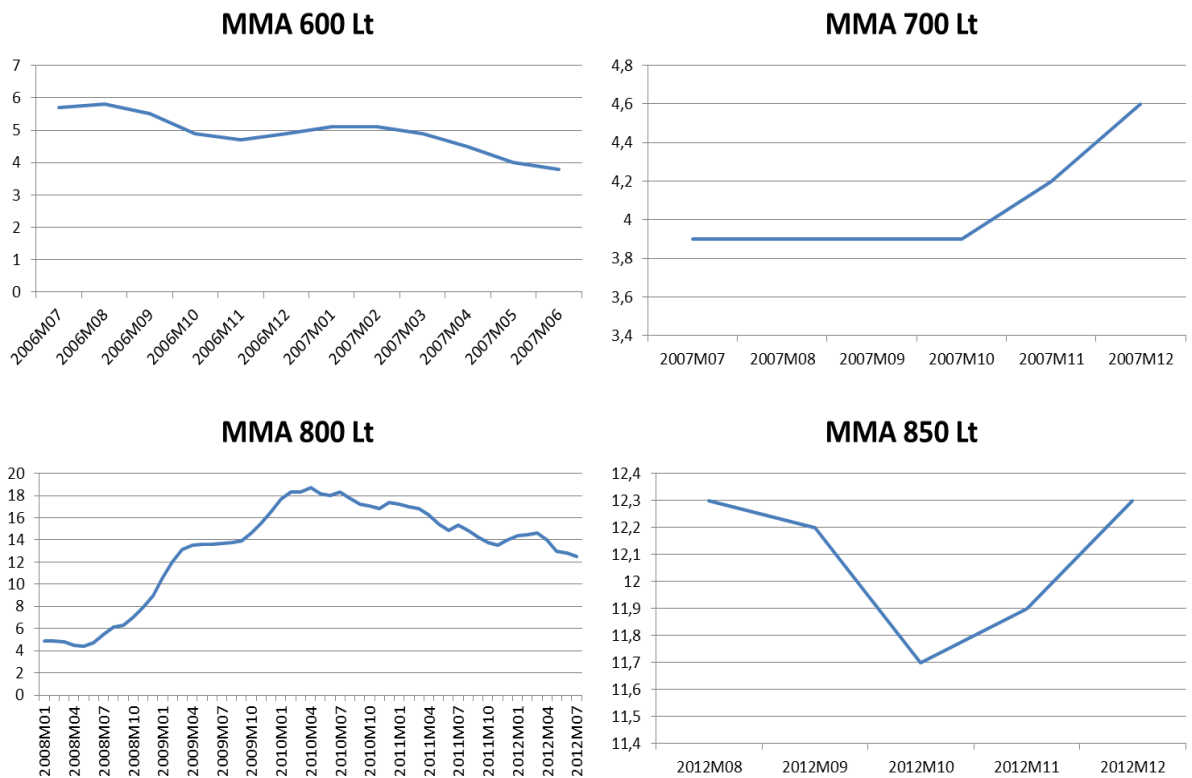
Analizuodami šios lentelės duomenis, pastebime, kaip keitėsi vartojimo išlaidų struktūra per paskutiniuosius dvidešimt metų. Visų pirma, išlaidos maisto produktams ir nealkoholiniams gėrimams sumažėjo nuo 44,8 iki 26,3 proc. visų vartojimo išlaidų struktūroje, tuo tarpu, išlaidos būstui,

vandeniui, elektrai bei transportui ženkliai padidėjo. Žinodami vidutinę vartojimo išlaidų struktūrą, sudarėme minimalią mėnesinę algą gaunančių asmenų vartojimo išlaidų pasiskirstymo pinigine išraiška. Taigi, iš 12 lentelėje pateiktų duomenų matome, kad maisto produktams vienas asmuo gali išleisti tik 216,84 Lt per mėnesį, o būsto išlaikymui bei komunalinėms paslaugoms – 114,61 Lt. Žvelgiant mikro lygiu, t.y. iš minimalias pajamas gaunančio asmens pusės, gaudamas tokias pajamas, jis gali tenkinti tik būtiniausias savo asmenines išlaidas, apkarpydamas arba visai atsisakydamas kai kurių išlaidų, pavyzdžiui poilsiui ir kultūrai. Įsivaizduokime, jei šeimoje yra du asmenys, gaunantys minimalias pajamas, bei auginantys du vaikus. Tokiu atveju, situacija tampa dar labiau sudėtinga, o vaikų išlaikymas šeimą stumia į skurdą.

3.1.2. MMA ir užimtumas

Analizuodami minimalios mėnesinės algos ir užimtumo pokyčius skirtingais ekonominio ciklo vystymosi periodais, laikotarpį nuo 1998 m. iki 2012 m. suskirstėme į aštuonis laikotarpius pagal minimalios mėnesinės algos pokyčius. MMA ir nedarbo lygio tarp 15-74 m. amžiaus asmenų pokyčių dinamika pavaizduota 19 pav.

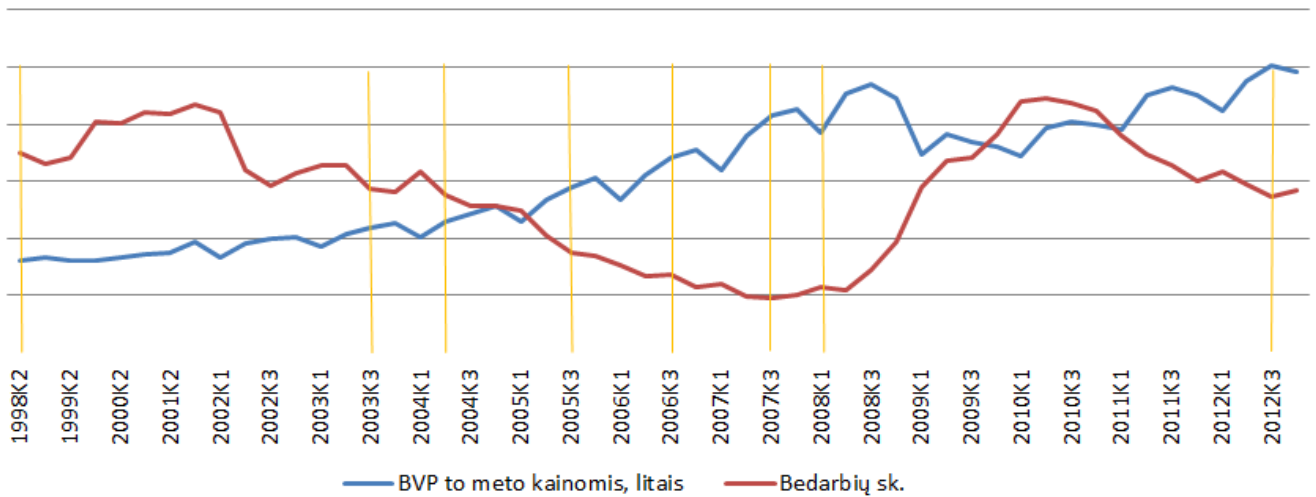

19 pav. MMA ir nedarbo lygio pokyčiai 1998 – 2012 m.

Analizuodami šiuos nedarbo lygio pokyčius, akivaizdžiai matome, kad padidėjęs MMA vargu ar yra nedarbo augimo priežastis. Tokia tendencija pastebima tik 2003 m. pab. – 2004 m. pr., kai po 2003 m. rugsėjo mėn. padidinto MMA nuo 430 Lt iki 450 Lt sekė nedarbo lygio kilimas nuo 11,2 iki 13,2 proc. 2004 m. vasario mėn. Vis dėlto, vargu ar 20 Lt padidėjęs darbo užmokestis galėjo paskatinti nedarbo kilimą 2 procentiniais punktais. Mano manymu, nedarbo lygio kilimą šiuo laikotarpiu paskatino kiti veiksniai, pavyzdžiui, sezoniškumas, o ne minimalaus atlyginimo pokytis.

Kita vertus, 2007 m. liepos mėn. padidinus MMA nuo 600 Lt iki 700 Lt, o t.y. net 16,7 proc., nedarbo lygis keturis mėnesius iš eilės nesikeitė ir siekė vos 3,9 proc, tačiau jau nuo tų pačių metų spalio mėn. buvo fiksuojamas nedarbo lygio augimas, kuris, galima teigti, tęsėsi iki 2010 m. balandžio mėn., kai pasiekė net 18,7 proc. Šiuo laikotarpiu, 2008 m. sausio mėn. minimali alga padidinta dar kartą iki 800 Lt, tačiau nedarbo lygio augimas veikiau tapo viena iš pasaulinės finansų krizės sukeltų pasekmių. Vadinas, negalėtume vienareikšmiškai teigti, kad nedarbo lygio augimą mano aptartais atvejais sukėlė MMA padidinimas. Labiau tikėtinas scenarijus, kad nedarbo lygio augimą sukėlė tam tikros aplinkybės, tokios kaip sezoniškumas bei nepalankus ekonomikos ciklas. Šalia nedarbo lygio, manau, tikslinga paanalizuoti ir bedarbių skaičiaus bei bendrojo vidaus produkto kitimą. Apskaičiuotas koreliacijos koeficientas ($R=-0,31536$) rodo silpną neigiamą priklausomybę. Iš žemiau pateikto grafiko matome, BVP ir bedarbių skaičiaus kitimo tendencijas MMA didinimo kontekste.

20 pav. BVP ir bedarbių skaičiaus priklausomybė 1998 – 2012 m.

Šiame grafike vertikalia geltona linija pažymėti momentai, kai LR Vyriausybė padidino MMA. Taigi, silpną ryšį tarp BVP ir bedarbių skaičiaus galėtume paaikškinti tuo, kad, kaip matome 20 pav., tiek bedarbių skaičiaus, tiek BVP pokyčiai yra labai dinamiški: vienu metu BVP apimtims didėjant, bedarbių skaičius mažėja, kitu periodu – abu reiškiniai yra vienakrypčiai. Vis dėlto, bendra tendencija rodo neigiamą šių reiškinų priklausomybę. Ekonomikos ciklo pakilimo stadijoje, 2003 m. – 2008 m., MMA pokyčiai itin ryškūs, kadangi šiuo periodu MMA didinta net 6 kartus. Tuo tarpu, nuosmukio laikotarpiu, kai finansinės pasekmės gyventojams buvo kur kas skaudesnės, minimali alga darbuotojams nebuvo didinta.

Taigi, LR Vyriausybė, didindama MMA, galima teigti, vadovaujasi sekdamą ūkio augimo tempus, tačiau, net ir po intensyvaus MMA didinimo 2003 – 2008 m., skurdo lygio šalyje sumažinti taip ir nepavyko. Vadinasi, MMA, kaip skurdo mažinimo įrankis mūsų šalyje iki šiol nepasiteisino. Neefektyvus, mano nuomone, ir NPD bei PNPD taikymas, kuris ne visada peržiūrimas keičiant MMA dydį, todėl neatlieka savo funkcijos. Vis dėlto, išsamesniam vertinimui atlikti, reikalinga darbdavių veiklos bei jos rezultatų analizė MMA didinimo kontekste.

3.2. Pagrindinės MMA nustatymo probleminės sritys darbdavių požiūriu

Visų pirma, tam, kad nustatytume, kuriose ekonominės veiklos srityse MMA gaunantys darbuotojai sudaro didžiausią dalį darbuotojų, išanalizavome visą darbo laiką dirbusių darbuotojų skaičių pagal bruto darbo užmokesčio dydį ir ekonominės veiklos rūšis 2010 ir 2011 m. spalio mėn. 13 lentelėje pagal 13 Priede pateiktus duomenis atrinktos didžiausios penkios sritys pagal didžiausią dalį MMA uždirbančių darbuotojų.

13 Lentelė. Ekonominės veiklos sritys Lietuvoje, kuriose yra didžiausia dalis darbuotojų, uždirbančių MMA

Ekonominės veiklos sritis	Metai	MMA uždirbančių darbuotojų dalis
Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla	2010	32,1
	2011	33,9
Kita aptarnavimo veikla	2010	24,7
	2011	25,1
Nekilnojamojo turto operacijos	2010	17,5
	2011	18,3
Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas	2010	16,6
	2011	16,0
Statyba	2010	15,8
	2011	15,1

Taigi, matome, kad didžiausia dalis, t.y. daugiau nei 30 proc., uždirbančių minimalią mėnesinę algą, būdinga darbuotojams, kurie pagal ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių, kuri pateikia Lietuvos statistikos departamentas, dirba apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų srityje. Šią veiklą apima trumpalaikio apgyvendinimo, restoranų, kavinių ar kitų maitinimo ir gėrimų teikimo veikla užsiimančios įmonės. Analizuodami atskirai apgyvendinimo bei maisto ir gėrimų teikimo paslaugas teikiančių įmonių veiklą, turime pabrėžti, kad nuo 2005 m. apgyvendinimo paslaugas teikiančių įmonių skaičius padidėjo apie 15 proc., tuo tarpu maitinimo ir gėrimų teikimo srityje dirbančių įmonių skaičius išaugo daugiau nei 47 proc. (žr. 13 Priedą).

Antroje vietoje minimalios mėnesinės algos mokėjimas būdingas kitai aptarnavimo veiklai, kurioje MMA gauna apie 25 proc. šioje srityje dirbančių darbuotojų. Šią sritį apima asmeninių priemonių ir namų ūkio reikmenų remontas bei ir įvairių, kitur nepriskirtų, asmenų aptarnavimo veikla.

Trečioje vietoje, 2011 m. duomenimis, 18,3 proc. darbuotojų, dirbančių su nekilnojamojo turto operacijomis, uždirba minimalią mėnesinę algą. Šią sritį apima agentų, brokerių veikla, susijusi su nekilnojamojo turto pardavimu, pirkimu, nuoma, turto vertinimu ir pan. Praktikoje įprasta, kad tokia veikla užsiimantys asmenys be fiksuoto darbo užmokesčio dar papildomai gauna papildomas premijas ar bonusus už parduotą ar išnuomotą nekilnojamąjį turtą. Vadinasi, reali gaunama alga šios srities darbuotojų yra daug didesnė nei nustatyta minimali mėnesinė alga.

Ketvirtoje vietoje pagal MMA mokėjimą, kuris siekia apie 16 proc., rikiuojasi didmeninė ir mažmeninė prekyba bei variklinių transporto priemonių ir motociklų remontu užsiimančios įmonės. Didmeninė ir mažmeninė prekyba apibūdinamas paslaugų pardavimas bei paskutinis naujų arba naudotų prekių paskirstymo etapas, kuri apima taip pat ir tokios su prekyba susijusios operacijos kaip prekių surinkimas, rūšiavimas ar kokybės nustatymas, pakavimas, sandėliavimas ir pan.

Penktą pagal šį skirstymą vietą užima statybos sektorius, kuriame MMA uždirba apie 15,1 proc. darbuotojų. Šiai paslaugų rūšiai priskirtume įvairių pastatų statybą, remontą, rekonstrukciją, konstrukcijų montavimą ar laikino pobūdžio statinių statybos darbus.

Nepaisant to, kad net 30 proc. darbuotojų, dirbančių apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas teikiančiose įmonėse, uždirba minimalią mėnesinę algą, negalėtume vienareikšmiškai teigti, kad šis sektorius galėtų būti pagrindas mūsų tolimesnei analizei, kadangi reikia nustatyti, kokią rinkos dalį užima ši ekonominės veiklos sritis. Taigi, visų pirma, tam, kad nustatytume, kurių įmonių veiklos rezultatai priklauso nuo MMA pokyčių, apskaičiavome darbuotojų, dirbančių visą ir ne visą darbo dieną tam tikroje ekonominės veiklos srityje, lyginamąjį svorį bei atitinkamai minimalią mėnesinę algą gaunančių darbuotojų dalį rinkoje. Gauti rezultatai pateikti 14 lentelėje

14 Lentelė. MMA gaunančių darbuotojų dalis pagal ekonominės veiklos rūšį

	Iš viso darbuotojų	Lyginamieji svoriai	Minimalioji mėnesinė alga	Lyginamieji svoriai	801–1 000 Lt	Lyginamieji svoriai
Iš viso pagal ekonomines veiklos rūšis	1038790	100	215580	20,8%	101706	9,8%
A žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė	25898	2%	6174	3%	2978	3%
B Kasyba ir karjerų eksploatavimas	2349	0%	211	0%	131	0%
C Apdirbamoji gamyba	167132	16%	31738	15%	19020	19%
D Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas	12410	1%	379	0%	253	0%
E Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas	13817	1%	1314	1%	952	1%
F Statyba	78009	8%	18665	9%	6989	7%
G Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas	181715	17%	49812	23%	22009	22%
H Transportas ir saugojimas	83302	8%	16173	8%	6586	6%
I Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla	27543	3%	14653	7%	5128	5%
J Informacija ir ryšiai	20884	2%	3487	2%	1058	1%
K Finansinė ir draudimo veikla	15693	2%	1132	1%	361	0%
L Nekilnojamojo turto operacijos	11702	1%	4501	2%	1095	1%
M Profesinė, mokslinė ir techninė veikla	35009	3%	9430	4%	2506	2%
N Administracinė ir aptarnavimo veikla	36873	4%	9834	5%	5447	5%
O Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas	84087	8%	5743	3%	4440	4%
P Švietimas	129679	12%	25057	12%	12537	12%
Q žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	83560	8%	7833	4%	7245	7%
R Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla	19540	2%	4556	2%	1979	2%
S Kita aptarnavimo veikla	9588	1%	4888	2%	992	1%

Taigi, iš šių rezultatų matome, kad iš viso šalies ūkyje kartu su individualiomis įmonėmis 2011 m. dirbo 1,380 tūkst. darbuotojų, o 215,5 tūkst. darbuotojų, t.y. 20,8 proc., gavo minimalią mėnesinę algą, kuris tuo laikotarpiu siekė 800 Lt. Net 23 proc. iš jų dirbo didmeninę ir mažmeninę prekybą bei variklinių transporto priemonių ir motociklų remontą teikiančiose įmonėse. Be to, tarp dirbančiųjų, gavusių darbo užmokestį nuo 801 – 1000 Lt, net 22 proc. taip pat dirbo šioje srityje. Ši didelį lyginamąjį svorį patvirtina ir darbuotojų skaičius, dirbantys šioje srityje, kuris siekia apie 17 proc. visų darbuotojų.

Taigi, manome, kad didelis minimalią mėnesinę algą gaunančių darbuotojų, dirbančių didmeninę ir mažmeninę prekybą užsiimančiose įmonėse, lyginamasis svoris tarp visų darbuotojų, gali būti pagrindas tolesnei analizei atlikti, nes geriausiai atspindės darbdavių poziciją padidinus MMA.

3.2.1. Darbdavių veiklos rezultatų ir santykinų rodiklių analizė

Siekdami nustatyti, kaip keitėsi įmonių veiklos rezultatai, ar MMA pokyčiai sumažino darbdavių norą samdyti bei kurti naujas įmones, paanalizuosime didmeninės ir mažmeninės prekybos bei variklinių transporto priemonių remontu užsiimančių įmonių finansinių rodiklių pokyčius bei atliksime lyginamąją analizę.

Didmeninės ir mažmeninės prekybos bei variklinių transporto priemonių remontu užsiimančių įmonių pardavimo apimčių bei veiklos rezultatų pokyčių analizei atlikti pasirinktas antrojo Lietuvoje vykusio ekonomikos ciklo laikotarpis, pradedant nuo 2000 m., kai ekonomika po nuosmukio grįžo į pusiausvyros padėtį, iki 2010 m., kai pasaulinė finansų krizė taip pat jau didžiausią smūgį buvo sudavusi. Priminsime, kad pagyvėjimo laikotarpis tęsėsi iki 2005 m., o šiuo periodu MMA buvo padidinta du kartus. t.y. nuo 430 Lt iki 450 Lt 2003 m. antroje pusėje bei beveik po pusmečio dar kartą padidinta iki 500 Lt. Nuo 2005 m. iki 2008 m. MMA didinta kasmet iki 800 Lt. Procentinių pokyčių rezultatai pateikti 15 lentelėje.

15 Lentelė. Didmeninės bei mažmeninės prekybos įmonių pardavimų bei pelno procentiniai pokyčiai

Metai	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Procentinis pokytis	-	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Iš viso pagal ekonomines veiklas	Įmonių skaičius, vienetai	-	0,1	6,6	10,3	2,3	13,7	13,3	11,0	8,6	3,8	5,2
	Pardavimo ir kitos veiklos pajamos	-	10,3	11,3	13,9	17,7	22,1	22,5	22,3	13,1	-29,4	12,5
	Grynasis pelnas, nuostolis (-)	-	252,9	707,2	59,8	55,3	40,9	25,0	125,1	-71,2	-229,9	150,2

15 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Metai		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Procentinis pokytis		-	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Didmeninė ir mažmeninė prekyba; Variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas	Įmonių skaičius, vienetai	-	-2,9	5,8	6,6	0,3	7,4	6,9	7,5	5,9	5,9	6,1
	Pardavimo ir kitos veiklos pajamos	-	11,6	12,0	11,8	18,5	19,4	24,6	25,6	9,4	-29,1	8,2
	Grynasis pelnas, nuostolis (-)	-	569,9	90,4	14,4	47,3	19,7	46,0	112,8	-50,1	-114,9	452,7
MMA		-	-	-	4,7	11,1	10	9,1	16,7	14,3	-	-

Visų pirma, atkreipkime dėmesį, kad Lietuvoje veikiančių įmonių skaičius 2000 m. ir 2001 m. beveik nesikeitė, o įmonių, veikiančių didmeninės bei mažmeninės prekybos veikloje, skaičius net sumažėjo 2,9 proc., nepaisant to, kad minimali alga nebuvo pakitusi. Vis dėlto, pagyvėjimo laikotarpiu, 2002 m. ir 2003 m., augo ne tik įmonių skaičius, bet ir pardavimo pajamos bei pelnas. Turėtume atkreipti dėmesį, kad padidinus MMA 2003 m. didmeninės ir mažmeninės prekybos įmonių pardavimo apimtys augo sparčiau negu visos Lietuvos įmonių pardavimai, tačiau šiuo atveju darbuotojų kaštų padidėjimą, tikėtina, darbdaviai kompensavo pelno sąskaita, kadangi pelno augimo apimtys buvo lėtesnės nei augo rinkoje. 2006 m. ir 2007 m. didmeninės ir mažmeninės prekybos įmonių pardavimo apimtys didėjo atitinkamai po 24,6 ir 25,6 proc., o tai yra sparčiau nei pokyčiai rinkoje. Kita vertus, pelno pokyčiai šioje srityje yra kuklesni nei bendros rinkos tendencijos.

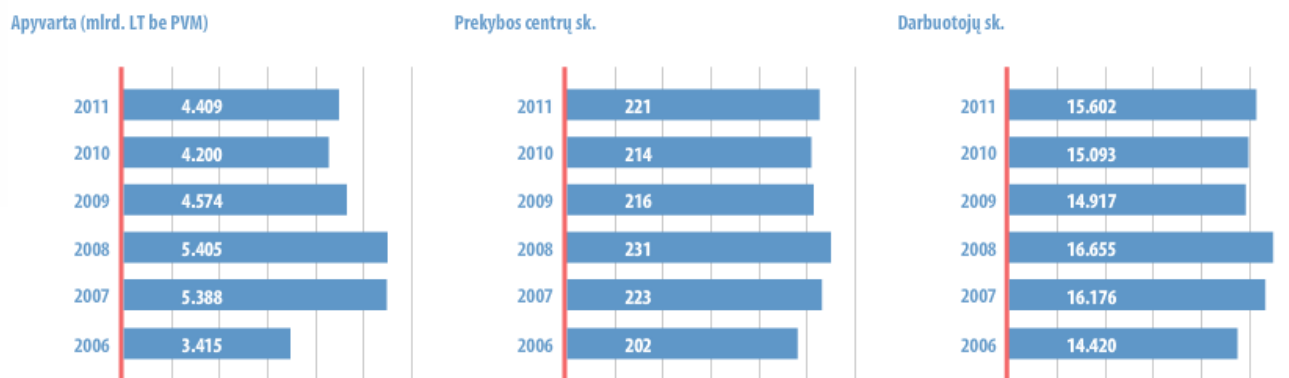
Augant ekonomikai, didėjant BVP apimtims, šalies ūkyje samdomų darbuotojų skaičius taip pat didėjo. Prisiminkime, kad nedarbo lygis ekonomikos ciklo pagyvėjimo ir pakilimo stadijose siekė vos 4 proc., o didėjantis samdomų darbuotojų skaičius tai puikiai atspindi. Procentiniai pokyčiai pavaizduoti 16 lentelėje.

16 Lentelė. Samdomų darbuotų skaičiaus metiniai procentiniai pokyčiai

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Iš viso pagal ekonomines veiklos rūšis	Samdomų darbuotojų skaičius, asmenys	-	-3,5	3,9	11,4	4,5	5,7	6,2	5,7	0,6	-12,6	-3,8
Didmeninė ir mažmeninė prekyba; Variklinių transporto priemonių remontas	Samdomų darbuotojų skaičius, asmenys	-	-1,4	8,9	14,0	11,6	6,1	6,7	7,7	3,7	-10,0	-4,6
MMA		-	-	-	4,7	11,1	10	9,1	16,7	14,3	-	-

Analizuodami šios lentelės duomenis pastebime, kad darbuotojų skaičius didmenine ir mažmenine prekyba bei variklinių transporto priemonių remontu užsiimančiose įmonėse augo sparčiau nei bendras samdomų darbuotojų skaičius rinkoje. Vadinas, po ekonomikos nuosmukio apyvarta ypač greitai atsigauna prekybos sektoriuje, o didėjantis MMA, vargu, ar šiuo periodu riboja darbdavių norą samdyti.

Šiek tiek kitokia situacija susiklosto krizės sąlygomis. Šio sektoriaus tendencijas iliustruosime didžiausią Lietuvoje mažmeninės prekybos rinkos dalį užimančios įmonės UAB „Maxima LT“ pavyzdžiu. Šioje įmonėje dirbančių darbuotojų dalis sudaro apie 8 proc. visos didmeninės ir mažmeninės prekybos srityje dirbančių darbuotojų skaičiaus. Žemiau pateiktos šios įmonės 2006 m. – 2011 m. apyvartos, prekybos centrų bei darbuotojų skaičiaus apimtys.

21 pav. UAB „Maxima LT“ apyvartos, prekybos centrų ir darbuotojų skaičiaus apimtys, 2006 m. – 2011 m.

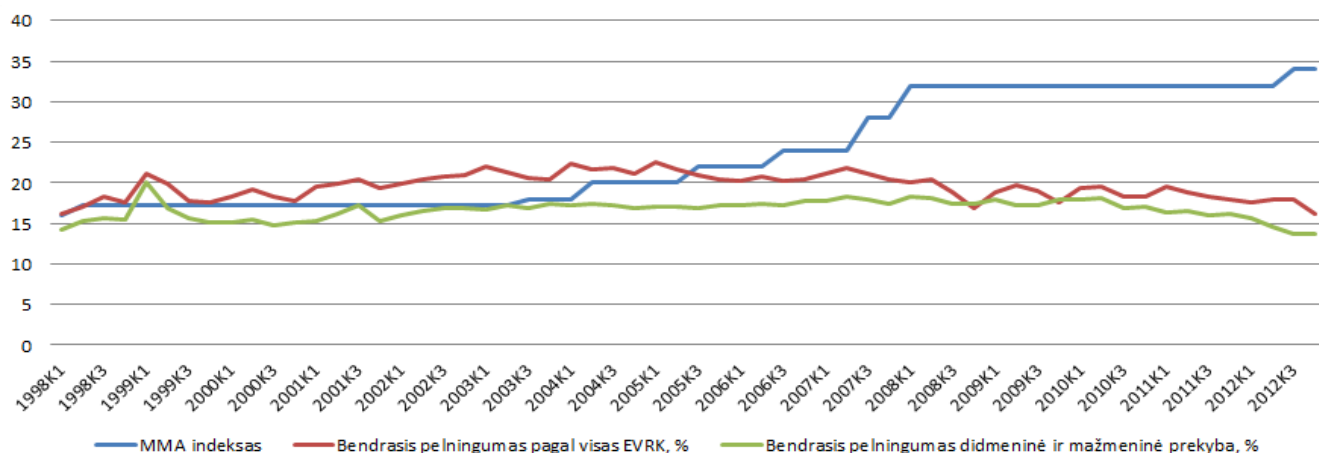
Šaltinis: UAB „Maxima grupė“

Tai, kad ši mažmeninės prekybos milžinė taip pat susidūrė su finansų krizės iššūkiais rodo ir beveik 15,4 proc. sumažėjusi įmonės apyvarta 2009 m. Įmonė priėmė sprendimą sumažinti prekybos centrų skaičių nuo 231 iki 216 2009 m., o 2010 m. iki 214. Be abejonės tai lėmė ir apie 10,4 proc. sumažėjusį darbuotojų skaičių. Vis dėlto, darbuotojų skaičiaus sumažėjimas ir didėjantis nedarbo lygis labiau susijęs su ekonominiu ciklu nei su minimalios mėnesinės algos padidinimu iki 800 Lt 2008 m. sausio 1 d.

Mano nuomone, augantys pelno tempai turėtų kelti ir darbuotojų darbo užmokesčius, vadinas, intensyviai didintas minimalus darbo užmokestis ekonomikos ciklo pakilimo metu buvo teigiamas Vyriausybės sprendimas, nepaisant to, kad, galbūt, tai buvo vykdoma tikslingai artėjant rinkimams. Vis dėlto, MMA dydžiai, mano vertinimu, buvo neadekvatūs darbdavių veiklos rezultatams.

Išanalizuotas grynojo pelno dydis ne visada atspindi įmonės veiklos efektyvumą, todėl neretai įmonės veiklos rezultatams apibūdinti gali būti naudojami pelningumo rodikliai. Bendrojo pardavimų pelningumo rodiklis parodo įmonės sugebėjimą gauti pelno arba, kitaip tariant, parodo, kiek bendrojo

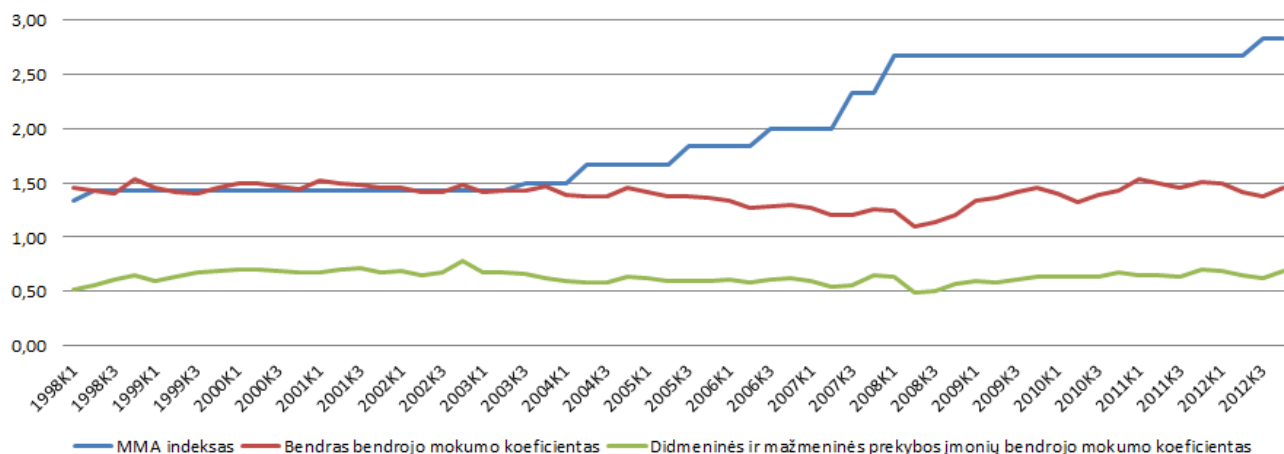
pelno tenka vienam pardavimų litui. Koefficiento reikšmė yra laikoma labai gera, kai jo reikšmė yra didesnė už 35 proc. Rinkos įmonių ir didmeninės ir mažmeninės prekybos įmonių bendrojo pardavimų pelningumo rodiklių pokyčių dinamika pavaizduota 22 pav.

22 pav. Bendrojo pelningumo rodiklių pokyčių dinamika 1998 – 2012 m.

Šiame grafike matome, kad didmeninės ir mažmeninės prekybos įmonių bendrojo pelningumo rodiklis svyruoja 13,7 ir 20 proc. ribose. Aukščiausia reikšmė pasiekta 1999 m. I ketv., kai tuo tarpu žemiausia reikšmė 13,7 proc. fiksuojama 2012 m. antroje pusėje du ketvirčius iš eilės. Tokia rodiklio reikšmė reiškia, kad vienam pardavimo pajamų litui tenka daugiau nei 13 centų pelno, todėl šia veikla užsiimančių įmonių sugebėjimą išsilaikyti rinkoje vertiname vos patenkinamai. Lygindami šį rodiklį su rinkos pelningumo rodikliu vėlgi pastebime ne itin teigiamą tendenciją, kadangi rinkos bendrojo pardavimų rodiklio reikšmės svyruoja nuo 16,2 iki 22,5 proc. Žemiausia šio rodiklio reikšmė taip pat fiksuojama 2012 m. IV ketv. Tokia situacija rinkoje pakankamai pavojinga, kadangi rodo, kad šalies ūkis po ištikusios ekonominės krizės vis dar negali atsigaivinti, įmonių veiklos efektyvumas yra apribotas, o sprendimai, susiję su MMA didinimu turėtų būti atidėti vėlesniam laikui.

Mano manymu, analizuojant įmonių sugebėjimą susidoroti su ekonominio ciklo iššūkiais verta atkreipti dėmesį ir į įmonių sugebėjimą atsiskaityti su kreditoriais, todėl analizei pasirinkome bendrojo mokumo rodiklį, kuris skaičiuojamas nuosavą kapitalą dalijant iš įsipareigojimų.

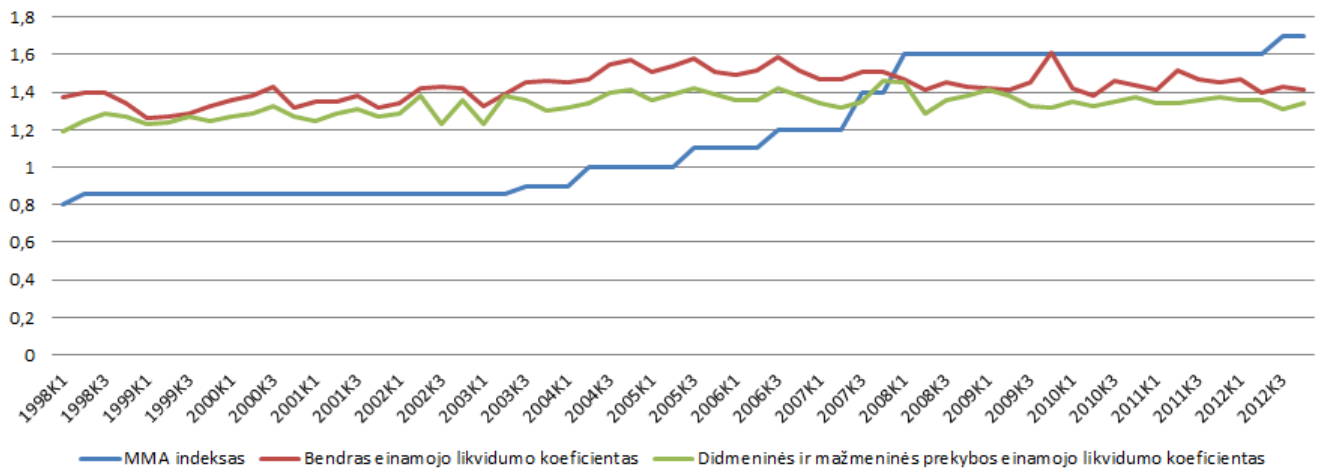

23 pav. Bendrojo mokumo rodiklių pokyčių dinamika 1998 – 2012 m.

Bendrojo mokumo koeficientas svarbus investuotojams, nes parodo, kiek vienam skolos litui tenka nuosavo kapitalo, taigi, šio rodiklio reikšmė turėtų būti didesnė už 1,0, o tai reikštų, kad nuosavų įmonės lėšų pakaktų padengti įsiskolinimus. Mūsų atveju, bendrojo mokumo koeficientas šalyje svyruoja ribose nuo 1,1 iki 1,5. Mažiausia reikšmė buvo fiksuojama 2008 m. 2 ir 3 ketv., tačiau nuo 2008 m. pab. šis rodiklis palaipsniui didėjo ir 2012 m. pabaigoje jau siekė 1,5. Taigi, situacija rinkoje mokumo atžvilgiu yra palankiai vertinama. Tačiau to paties negalime pasakyti apie didmeninių ir mažmeninių prekybos įmonių bendrojo mokumo rodiklį, kuris svyruoja 0,5 ir 0,8 ribose. Tokia reikšmė yra vertinama nepatenkinamai, kadangi yra didelė nemokumo rizika, nes nuosavo kapitalo nepakaktų turimiems įsipareigojimams įvykdyti. Kita vertus, žemas rodiklis taip pat galėtų būti interpretuojamas kapitalo struktūros požiūriu. Tai reiškia, kad didžioji dalis įmonių finansavimo šaltinių yra skolinti, o rodiklio reikšmė nepasižymi ypatingai dideliais svyravimais, todėl, mano manymu, mokumo požiūriu didmenine ir mažmenine prekyba užsiimančių įmonių veikla yra pakankamai rizikinga, tačiau sėkmingas ir pastovus veiklos finansavimas iš skolintų lėšų, mano vertinimu, yra efektyvus.

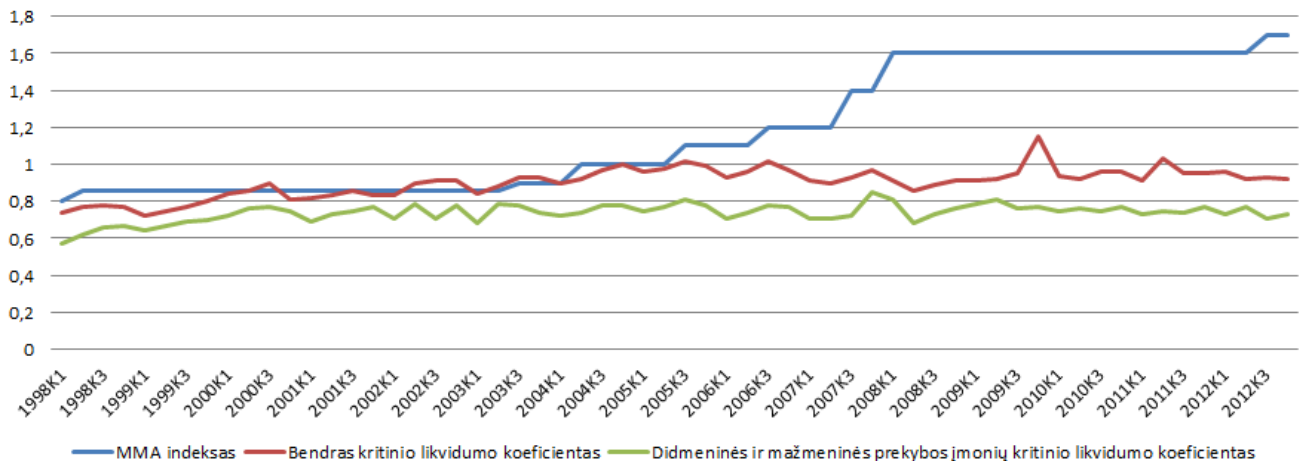
Vis dėlto, žvelgiant į mokumo rodiklių bei MMA pokyčius, apskaičiavome šių reiškinių koreliacijos koeficientą, kurio reikšmė siekia $R=-0,23$. Tai reiškia, kad tarp šių reiškinių yra neigiama priklausomybė, tačiau silpnas tarpusavio ryšys rodo, kad šie reiškiniai vienas nuo kito nepriklauso, vadinasi, MMA pokyčiai įtakos didmenine ir mažmenine prekyba užsiimančių įmonių mokumui neturi.

Dar vienas rodiklis, padedantis nustatyti įmonės sugebėjimą įvykdyti trumpalaikius įsipareigojimus, yra likvidumas. Didmenine ir mažmenine prekyba užsiimančių įmonių turto likvidumo analizei atlikti, skaičiuosime bendrojo bei kritinio likvidumo santykinius rodiklius. Bendrojo likvidumo rodiklio reikšmė parodo, kiek kartų trumpalaikis turtas didesnis už trumpalaikius įsipareigojimus. Siekiant išlaikyti įmonės finansinę pusiausvyrą bei laiku įvykdyti trumpalaikius įsipareigojimus, trumpalaikis turtas trumpalaikius įsipareigojimus turėtų viršyti 2 kartus.

24 pav. Einamojo likvidumo rodiklių pokyčių dinamika 1998 – 2012 m.

24 pav. matome, kad bendras Lietuvos įmonių einamojo likvidumo koeficientas svyruoja 1,3 ir 1,6 ribose. Tokia reikšmė rodo, kad įmonių trumpalaikio turto pakanka trumpalaikiams įsipareigojimams įvykdyti. Šiuo atveju, trumpalaikio turto likvidumas yra pakankamai aukštas. Tą patį galėtume pasakyti ir apie didmenine ir mažmenine prekyba užsiimančių įmonių trumpalaikio turto likvidumą, kadangi jis taip pat svyruoja 1,2 ir 1,5 ribose. Taigi, grėsmės neįvykdyti trumpalaikių įsipareigojimų nėra. Kita vertus, kadangi trumpalaikiam turtui priskiriamos atsargos, kurios gali būti įšaldytos arba nelikvidžios, paanalizuosime kritinio likvidumo koeficientą, kuris padės įvertinti, kiek kartų pinigų ir jų ekvivalentų įmonės turi daugiau už trumpalaikius įsipareigojimus (žr. 25 pav.).

25 pav. Kritinio likvidumo rodiklių pokyčių dinamika 1998 – 2012 m.

Kritinio likvidumo koeficiento reikšmė yra kur kas mažesnė nei einamojo likvidumo koeficiento. Bendras Lietuvoje kritinio likvidumo koeficientas svyruoja nuo 0,7 iki 1,2, o didmenine ir mažmenine prekyba užsiimančių įmonių dar mažesnis – nuo 0,6 iki 0,9. Tai reiškia, kad įmonėse egzistuoja trumpalaikių įsipareigojimų neįvykdymo rizika.

Taigi, išanalizavę didmeninę ir mažmeninę prekybą bei variklinių transporto priemonių ir motociklų remontu užsiimančių įmonių veiklos rezultatų pokyčius bei pagrindinių santykinų finansinių rodiklių reikšmes, nustatėme, kad, nepaisant to, kad šia veikla užsiimančių įmonių pardavimų apimtys augo sparčiau nei rinkos vidurkis, pelno augimo tempai buvo lėtesni, o pardavimų pelningumo rodikliai vos patenkinami. Vadinasi, didėję darbo kaštai dėl MMA pokyčių šia veikla užsiimančiose įmonėse buvo kompensuoti pelno sąskaita.

3.3. MMA diferencijavimo galimybės

Kaip jau buvo minėta pirmajame šio darbo skyriuje, tiek Tarptautinės darbo organizacijos rekomendacijose, tiek LR DK numatytos galimybės diferencijuoti minimalią mėnesinę algą atsižvelgiant į skirtingą pragyvenimo lygį tam tikruose regionuose ar sektoriuose. Įmonėse siekiant išlaikyti darbo užmokesčio diferenciaciją įvertinant darbo svarbumą, sudėtingumą, kvalifikaciją bei kitus faktorius, padidėjus minimaliam darbo užmokesčiui neišvengiamai kyla poreikis peržiūrėti ir kitų darbuotojų darbo užmokesčio dydžius, kurie prilygsta arba yra šiek tiek didesni nei MMA. Dėl šios priežasties, darbo užmokesčio kaštai, padidėjus minimaliam darbo užmokesčiui, galėtų padidėti ženkliau, nei skaičiuojant tik padidėjusią darbo vietos kainą minimalias pajamas gaunantiems asmenims. Pavyzdžiui, šiuo atveju, kolektyvinėse sutartyse ar darbo sutartyse gali būti numatytas darbo užmokesčio indeksavimas, susietas su MMA padidėjimu. Tokiu atveju, padidėtų darbo užmokesčio fondas, tačiau darbuotojų paskatos dirbti išliktų nepakitusios. Vis dėlto, mano manymu, tikslinga būtų įvertinti ir MMA diferenciacijavimo galimybę.

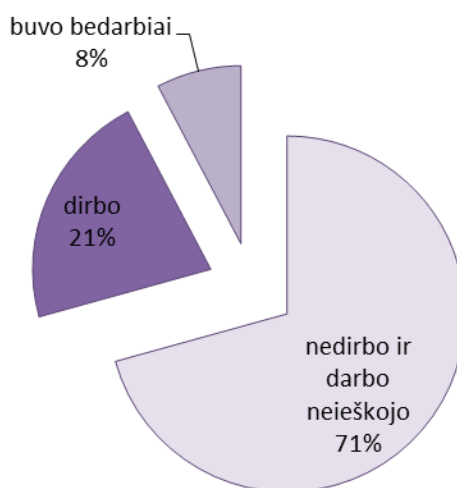
Minimalios mėnesinės algos diferenciacija gali būti įvairių rūšių: pagal amžių, gyvenamąjį regioną, sektorių, įmonių dydį ir pan. Diferencijuojant darbo užmokestį pagal regioną, kuriame dirbama, kurio ekonominis potencialas didesnis, pagrįstai minimali mėnesinė alga dėl aukštesnio pragyvenimo lygio turėtų būti taip pat didesnė, o mažesniuose miestuose ir miesteliuose bei kaimuose taip pat galėtų būti nustatyta proporcingai mažesnė minimali mėnesinė alga, nes pragyvenimui lėšų taip pat reikia kur kas mažiau. Pavyzdžiui, jeigu būtų įvesta tokia minimalios mėnesinės algos diferenciacija, asmenys, kurie gyvena ir dirba tame pačiame didmiestyje, būtų priversti įregistruoti tikrąją savo gyvenamąją vietą, tokiu atveju, didieji miestai į savivaldybių biudžetus, tikėtina, surinktų daugiau pajamų iš gyventojų pajamų mokesčio.

Anot I. Blažienės ir V. Gerikienės V. (2003) „pirmajame diferencijavimo etape neturėtų būti naudojamas daugiau nei vienas diferencijavimo kriterijus (t. y. žemesnis minimalios mėnesinės algos lygis galėtų būti nustatomas arba tik kai kurioms ekonominėms veikloms, arba tik kai kurioms regionams, arba tik kai kurioms darbuotojų grupėms)“ (64 p.). 2010 m. buvo atliktas darbo užmokesčio struktūros statistinis tyrimas (rezultatai pateikti 14 Priede), kuris parodė, kad didžiausią

darbo užmokestį uždirba asmenys nuo 30 iki 39 metų amžiaus bei asmenys, kuriems daugiau nei 60 metų. Vidutinė alga šiose amžiaus grupėse 2010 m. skyrėsi vos 45 Lt, t.y. vidutinė alga, atitinkamai buvo 2122 Lt ir 2077 Lt. Tuo tarpu, mažiausiai uždirba jaunesni, iki 20 metų amžiaus asmenys, kurių vidutinė alga siekė vos 1144 Lt, o tai yra beveik du kartus mažiau nei uždirba 30 - 39 metų amžiaus asmenys. Deja, tokios statistikos, kuri parodytų, kokiai amžiaus grupei dažniausiai mokama minimali mėnesinė alga, nėra, tačiau svarstant galimybę diferencijuoti darbo užmokestį pagal amžių, aš siūlyčiau minimalios mėnesinės algos lygį taikyti atsižvelgiant į tris amžiaus grupes:

- asmenims iki 24 metų amžiaus,
- asmenims nuo 25 iki 34 metų amžiaus,
- 35 metų ir vyresniems asmenims.

Tokiu principu, jaunesniajai kategorijai galėtų būti nustatytas mažiausia minimali mėnesinė alga, kuri tenkintų minimalius poreikius, bet neverstų gyventi skurde. Amžiaus grupę iki 24 metų išskirčiau todėl, kad, paprastai, tai pereinamasis amžius tarp laikotarpio po studijų ir integravimosi į darbo rinką. Į šią grupę patenka moksleiviai, neseniai mokyklą baigę asmenys, studentai bei absolventai. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2012 m. pradžioje šalyje buvo 416,6 tūkst. 15–24 metų amžiaus gyventojų, o tai sudaro apie 14 proc. visų gyventojų arba apie 21 proc. darbingo amžiaus gyventojų. Patogumo dėlei, remdamiesi Lietuvos statistikos departamento pateikta gyventojų skaičiaus suskirstymo struktūra, darbingą amžių, šiuo atveju, laikysime 15 – 64 metų amžių. Siekdami išanalizuoti jaunimo poreikius bei finansinių išteklių pobūdį, paanalizuosime šios grupės asmenų 2012 m. padėtį Lietuvos darbo rinkoje.

26 pav. 15 – 24 m. amžiaus gyventojų padėtis darbo rinkoje 2012 m.

Pagal toliau pateiktus duomenis matome, kad didžioji dalis šių asmenų nedirbo ir darbo neieškojo, kadangi jie mokėsi aukštojoje, profesinėje ar bendrojo lavinimo mokykloje. 21 proc. dirbo,

tačiau net kas trečias (31,5 proc.) 15–24 metų amžiaus užimtasis mokėsi aukštojoje, profesinėje ar bendrojo lavinimo mokykloje. Tai, kad tokia didelė dalis asmenų turi derinti darbą su mokslais vertinčiau ne itin palankiai, kadangi šiuo atveju išvelgčiau spragą aukštųjų mokyklų mokymo programose, kuriose per mažai dėmesio, mano nuomone, skiriama darbinei praktikai, todėl, siekdami įgyti patirties, studentai tam tikra prasme yra priversti kuo anksčiau integruotis į darbo rinką. Be abejo, neretai sudėtinga finansinė padėtis yra dar svarbesnis veiksnys, skatinantis studijų metais ieškotis darbo. Kita vertus, apie 8 proc. 15–24 metų amžiaus asmenų buvo bedarbiai, iš kurių ketvirtadalis (25,7 proc.) ieškojo darbo vienus metus ar ilgiau, apie 15,1 proc. 15–24 metų amžiaus bedarbių mokėsi aukštojoje, profesinėje ar bendrojo lavinimo mokykloje. Bendras 2012 m. Statistikos departamento duomenimis, jaunimo (15–24 metų) nedarbo lygis sudarė 26,4 procento, kai, tuo tarpu bendras šalies gyventojų nedarbo lygis buvo 13,2 proc. Taigi, aukštas jaunimo nedarbas yra didžiulis rūpestis Lietuvos valstybei bei jo mažinimas yra vienas iš socialinės – ekonominės politikos prioritetų. Įvedus diferencijuotą minimalią mėnesinę algą pagal amžių didėjimo tvarka, dėl minimalių darbo vietos kaštų, darbdaviams tai būtų tam tikra paskata, skatinanti samdyti jaunas žmones be patirties ir suteikti jiems tam tikrus įgūdžius. Tai taip pat galėtų būti alternatyva kai kurioms Lietuvos darbo biržos siūlomoms aktyvioms darbo rinkos politikos priemonėms, pavyzdžiui, įdarbinimui subsidijuojant ar darbo įgūdžių įgijimo rėmimo programoms. Pagal įdarbinimo subsidijuojant programą darbdaviai už įdarbintą teritorinės darbo biržos siūstą asmenį, atitinkantį vieną iš keturiolikos kriterijų⁴, mūsų atveju, darbingą asmenį iki 29 metų, darbdaviui nustatytą laikotarpį mokama 50 proc. darbo užmokesčio dydžio subsidija bei iš dalies kompensuojamos privalomojo valstybinio sveikatos draudimo įmokos. Taigi, ši alternatyva galėtų būti pakeista diferencijuotu MMA asmenims iki 24 metų amžiaus. Bet kokiu atveju, kalbėdami apie MMA diferenciaciją, turėtume nepamiršti, kad MMA skirtas tik žemiausios kvalifikacijos darbuotojams, todėl įgūdžiai ir žinios turėtų būti vertinami aukštesniu lygiu.

Antroji amžiaus grupė Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, sudaro apie 372,6 tūkst. šalies gyventojų, o tai yra apie 12 proc. visų gyventojų arba 18 proc. darbingo amžiaus gyventojų. Šio amžiaus grupės darbuotojams būdingi įgyti tam tikri darbo įgūdžiai, todėl, natūralu, kad darbo užmokestis šiems asmenims turėtų būti aukštesnis. Be to, neretai tokio amžiaus asmenys kuria šeimas bei svarsto apie nuosavo būsto įsigijimą. Finansiniai ištekliai šiuo atveju tampa labai svarbūs pradedant planuoti tolimesnį gyvenimo etapą net ir minimalią mėnesinę algą uždirbantiems darbuotojams. Nustatant minimalius pragyvenimui reikalingus išteklius, derėtų atsižvelgti į šias paminėtas aplinkybes, todėl šios amžiaus grupės darbuotojams, manau MMA turėtų būti didžiausia, ir galėtų siekti Europos Socialinės chartijos rekomenduojamą dydį, t.y. 60 proc. nuo vidutinio neto darbo užmokesčio.

⁴ Kriterijai nurodyti [LR Užimtumo rėmimo įstatymo](#) (Žin., 2006, Nr.73-2762; 2009, Nr. 86-3638; 2010, Nr. 71-3552) 4 straipsnio 1 dalyje.

Trečioji amžiaus grupė – pati gausiausia. Ji sudaro apie 41 proc. visų gyventojų arba net 61 proc. darbingo amžiaus asmenų. Šiai grupei turėtų būti būdinga ilgametė darbinė patirtis bei gyvenimo sąlygų nusistovėjimas. Vis dėlto, didėjant darbuotojų amžiui, didėja ir skirtumai tarp uždirbamo darbo užmokesčio. Paprastai, šios grupės asmenys gauna didžiausią darbo užmokestį, vadinasi į šią amžiaus grupę papuolantys asmenys, uždirbantys tik minimalią mėnesinę algą, neturi didelių ambicijų bei karjeros interesų savo profesinėje veikloje ir dirba mažiausiai kvalifikuotą darbą. Nepaisant to, finansiniai ištekliai turėtų užtikrinti normalų pragyvenimo lygį. Manau, ši gyventojų grupė, uždirbanti minimalią mėnesinę algą, turėtų objektyviausiai atspindėti nekvalifikuoto darbo pobūdį, todėl jų MMA neturėtų būti didesnis lyginant su kitomis amžiaus grupėmis. Be to, mažesnė šios grupės asmenų minimali mėnesinė alga padėtų ilgiau konkuruoti darbo rinkoje su jaunesniais darbuotojais dirbant fizinį ar kitą nekvalifikuotą darbą.

Taigi, mano nuomone, darbo užmokesčio diferenciacija galėtų padėti spręsti MMA nustatymo problemą šalies ūkyje, individualiau atsižvelgiant į darbuotojų asmeninius finansinius poreikius. Galimybė diferencijuoti pagal darbuotojų amžiaus grupes taip pat galėtų būti įvertinama darbuotojų darbo našumo požiūriu. Jaunų žmonių, be patirties, darbo našumas paprastai yra mažesnis, todėl pagrįstai jiems MMA galėtų būti mažiausias.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Išanalizavę minimalios mėnesinės algos koncepcijos įgyvendinimo aspektus Lietuvoje, turime pastebėti, kad viešasis sektorius pasinaudojo LR DK suteikta teise atskiroms darbuotojų grupėms taikyti diferencijuotą darbo užmokestį pagal darbuotojų kompetenciją nustatydamas skirtingus pareiginės algos bei tarnybinio atlyginimo koeficientus.
2. Atlikę Lietuvos ekonominės – socialinės politikos analizę, pamatėme, kad turime socialinės politikos spragą, pasireiškiančią aukšta skurdo rizika bei menka gyventojų motyvacija įsidarbinti. Socialinė parama pagal TDO rekomendacijas turėtų kompensuoti MMA trūkumus, tačiau šiai dienai pastebime, kad trūksta aiškaus šių įrankių nustatymo ir suderinimo mechanizmo.
3. Valstybės lengvata, kurią skiria vaikų išlaikymui, pritaikant papildomą neapmokestinamą pajamų dydį, t.y. mažinant apmokestinamąją bazę pajamų mokesčio sąskaita, mano manymu, yra neadekvati vartojimo išlaidoms, kurios, auginant vaikus, gerokai padidėja. Tai patvirtina aukštas namų ūkių, kuriuose gyvena vaikai, skurdo rizikos lygis.
4. Atlikusi nedarbo ir kainų lygio pokyčių dinamikos analizę ciklinės ekonomikos vystymosi sąlygomis MMA kontekste, nustaciau MMA pokyčiai reikšmingos įtakos šiem makroekonominiams rodikliams neturėjo. Po padidėjusio MMA, kainų lygis augo 1997 m., 1998 m., 2007 m. bei 2008 m., tačiau infliaciją šiais atvejais nulėmė ekonomikos ciklas, t.y. pakilimo – kritimo stadijos, kurioms kainų augimas yra neišvengiamas.
5. LR Vyriausybė, didindama MMA, galima teigti, vadovaujasi sekdamą ūkio augimo tempus, tačiau, net ir po intensyvaus MMA didinimo 2003 – 2008 m., skurdo lygio šalyje sumažinti taip ir nepavyko. Vadinasi, MMA, kaip skurdo mažinimo įrankis mūsų šalyje iki šiol nepasiteisino.
6. Didelis minimalią mėnesinę algą gaunančių darbuotojų, dirbančių didmenine ir mažmenine prekyba bei variklinių transporto priemonių remontu užsiimančiose įmonėse, lyginamasis svoris tarp visų darbuotojų, geriausiai atspindi darbdavių poziciją MMA pokyčių klausimu.
7. Padidinus MMA 2003 m., 2006 m. bei 2007 m., didmeninės ir mažmeninės prekybos įmonių pardavimo apimtys augo sparčiau negu visos Lietuvos įmonių pardavimai, tačiau šiuo atveju darbuotojų kaštų padidėjimą, tikėtina, darbdaviai kompensavo pelno sąskaita, kadangi pelno augimo apimtys buvo lėtesnės nei augo rinkoje. Bendrojo pelningumo rodiklis svyruoja 13,7 ir 20 proc. ribose.rodiklio, o tai reiškia, kad vienam pardavimo pajamų litui tenka iki 20 centų pelno, todėl šia veikla užsiimančių įmonių sugebėjimą

konkuruoti rinkoje vertiname vos patenkinamai.

8. Mokumo rodiklių analizė parodė, kad bendra šalies situacija rinkoje mokumo atžvilgiu yra palankiai vertinama, tačiau to paties negalime pasakyti apie didmeninių ir mažmeninių prekybos įmonių bendrojo mokumo rodiklį, kuris svyruoja 0,5 ir 0,8 ribose. Tokia reikšmė yra vertinama nepatenkinamai, nes yra didelė nemokumo rizika, kadangi nuosavo kapitalo nepakaktų turimiems įsipareigojimams įvykdyti. Kita vertus, žemas rodiklis taip pat galėtų būti interpretuojamas kapitalo struktūros požiūriu. Tai reiškia, kad didžioji dalis įmonių finansavimo šaltinių yra skolinti, o rodiklio reikšmė nepasižymi ypatingai dideliais svyravimais, todėl, mano manymu, mokumo požiūriu didmenine ir mažmenine prekyba užsiimančių įmonių veikla yra pakankamai rizikinga, tačiau sėkmingas ir pastovus veiklos finansavimas iš skolintų lėšų, mano vertinimu, yra efektyvus.
9. Įmonių veiklos rezultatų analizė parodė, kad ekonomikos ciklo pagyvėjimo bei ankstyvoje pakilimo stadijoje didinama minimali mėnesinė alga, neigiamo poveikio jų rezultatams neturi, tačiau teigiamo poveikio darbuotojų finansinei padėčiai taip pat ne. Vadinasi, vien MMA reguliavimas finansinės padėties minimalias pajamas gaunantiems asmenims, nepagerina, todėl reikia keisti fiskalinės politikos pobūdį, kuri būtų labiau sutraukianti pakilimo metu, t.y. kontraciklinė, o ne prociklinė.
10. Magistro baigiamojo darbo pradžioje iškelta hipotezė nepasitvirtino: atlikta analizė ir tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuvoje darbuotojų skaičius didmenine ir mažmenine prekyba bei variklinių transporto priemonių remontu užsiimančiose įmonėse augo sparčiau nei bendras samdomų darbuotojų skaičius rinkoje. Vadinasi, po ekonomikos nuosmukio apyvarta ypač greitai atsigauna prekybos sektoriuje, o didėjantis MMA ekonomikos ciklo pagyvėjimo bei ankstyvoje pakilimo stadijoje darbdavių noro samdyti neribojama.
11. Atlikus minimalios mėnesinės algos nustatymo problemų analizę, jų sprendimo galimybei siūlau pasinaudoti LR DK suteikta teise atskiroms darbuotojų grupėms taikyti diferencijuotą darbo užmokestį, t.y. diferencijuoti pagal darbuotojų amžiaus grupes: asmenims iki 24 metų amžiaus, asmenims nuo 25 iki 34 metų amžiaus, 35 metų ir vyresniems asmenims.

LITERATŪRA

1. Aidukaitė J. ir kt. Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė? Lietuvos socialinių tyrimų centras Sociologijos institutas, Vilnius, 2012. ISBN 978-609-95257-6-1.
2. Alesina A. ir G. Tabellini. Why is fiscal policy often procyclical? National bureau of economic research, Working paper Nr. 11600, 2005.
3. Altman M. The Living Wage, Economic Efficiency and Socio-Economic Wellbeing in a Competitive Market Economy. Forum for Social Economics, 2011. DOI 10.1007/s12143-011-9095-8.
4. Balvočiūtė R. Ekonominės minties istorija. VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2007. ISBN 978-9986-38-747-3.
5. Bazen S. Minimum wages and Low Wage employment. // Labour market inequalities. Problems and policies of low wage employment in international perspective.// Oxford university press, 2002.
6. Bernstein J, Schmitt J. The impact of the minimum wage. Policy lifts wages, maintains floor for low-wage labor market. Briefing paper, Economic policy institute, 2000.
7. Bird K., Manning C. Minimum wages and poverty in a developing country: simulations from Indonesia's household survey. World development, Vol. 36, No. 6, 2008, p. 916-933.
8. Blažienė I., Gerikienė V. Minimalios mėnesinės algos diferencijavimas: tarptautinės nuostatos ir Europos Sąjungos šalių patirtis// Jurisprudencija. Mokslo darbai. 40(32). Vilnius. Lietuvos teisės universitetas. 2003. P. 56-64.
9. Blumkin T., Sadka E. Income taxation and Wage policy: An application to Minimum Wage. International Tax and Public finance, 2005, 713-722 p.
10. Buškevičiūtė E. Viešieji finansai. Kaunas, Technologija, 2008. ISBN 9955-25-016-X.
11. Card D., Krueger A. Minimum wages and employment: a case study of the fast food industry in New Jersey and Pennsylvania. American economic review 84, 1994, p. 772-793.
12. Chasanov A. No longer getting by an increase in the minimum wage is long overdue. Economic policy institute, Research and ideas for shared prosperity. Briefing paper Nr. 151, 2004, 1-14 p.
13. Čiegis R. Ekonominių teorijų istorija. Vilniaus universiteto leidykla, 2006. ISBN 9986-19-925-5.
14. Čiegis R., Vveinhardt J. Socialinės rinkos teorija ir ją kūrę ekonomistai: Švedijos ir Vokietijos modeliai. VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2009. ISBN 978-9986-38-947-7.
15. Dessing M. Implications for minimum-wage policies of an S-shaped labor-supply curve. Journal of Economic behavior & Organization. Nr. 53, 2004, p. 543 – 568.

16. Europos Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Ekonomikos atsigavimas kuriant darbo vietas. Briuselis, 2012.
17. Fillion Kai. Minimum wage issue guide, July 21, 2009; real value of the minimum wage. URL: http://www.epi.org/content.cfm/issueguides_minwage
18. Flaschel P., Greiner A. Employment cycles and minimum wages. A macro view. Structural change and economic dynamics 20, 2009, 279-287 p.
19. Folawewo A. O. Macroeconomic effects of minimum wage in Nigeria: A general equilibrium analysis. Presentation at the CSEA Conference 2007: Economic development in Africa, Oxford, 2007.
20. Gali J. ir R. Perotti. Fiscal policy and monetary integration in Europe. National bureau of economic research, Working paper Nr. 9773, 2003.
21. Gavrel F. ir kt. Wages, selectivity and vacancies: Evaluating the short-term and long-term impact of the minimum wage on unemployment. Economic modelling 27, 2010, p. 1274-1281.
22. Gerikienė V., Blažienė I. Valstybinio sektoriaus darbuotojų darbo apmokėjimo reguliavimo problemos Lietuvoje. Jurisprudencija, 2009, 4(118), p. 299-320. ISSN 2029–2058
23. Gindling T.H., Terrell K. Minimum wages, globalization and poverty in Honduras. World Development, Vol. 38, Nr. 6, 2010, p. 908-918.
24. Jakutis A., Petraškevičius V. ir kt. Ekonomikos teorija. Šeštasis leidimas. Leidykla „Eugrimas“, 2007.
25. Kaminsky G. L. ir kt. When it rains it pours: procyclical capital flows and macroeconomic policies, National bureau of economic research, Working paper Nr. 10780, 2004.
26. Karpuškienė V. The impact of minimum wage on the labour market of Lithuania. Ekonomika 2011 Vol 90 (2). ISSN 1392-1258.
27. Koskela E., Schob R. A note on internal and external reference in efficiency wage models. J Econ, 2009, 96, p. 79-86.
28. Kovaliov R. ir kt. Lietuvos socialinės politikos modelio įtaka ĮSA plėtrai Lietuvoje. Ekonomika ir vadyba Nr. 16, 2011. ISSN 1822-6515
29. Kumar A. Capital tax, minimum wage, and labor market outcomes. Review of Economic Dynamics 11, 2008, p. 133-154.
30. Kuodis R. Makroekonomika, 2011. Paskaitos studentams. URL: <http://www.ekonomika.org/>
31. Lazutka R. Ar socialinė parama mažina norą dirbti? Tarptautinių ir nacionalinių socialinės politikos ekspertų apskritojo stalo diskusija – tikslinė socialinė parama ir jos gavėjų motyvacija dirbti, 2010. URL: <http://www.undp.lt/uploads/201006/Pagrindinis%20pranesimas%20diskusijai.pdf>.

32. Lehmann I. S. Minimum wages rates and employment of individuals with disabilities. *Journal of rehabilitation*. No. 72-2, 2006, p. 50-57.
33. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Lietuvos ekonomikos tyrimas 2012/2013 (2), Vilnius, 2013. URL: http://files.lrinka.lt/LET2013_12_2/LET2012-13-2.pdf.
34. Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 131-5022.
35. Lietuvos Respublikos valstybės politikų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 75-2271.
36. Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų pareiginės algos (atlyginimo) bazinio dydžio, taikomo 2012 metais, įstatymas, *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 150-7048.
37. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 66-2130.
38. Mačernytė-Panomariovienė I. Apmokėjimas už darbą ir jo užtikrinimas. Mokomasis leidinys. Vilnius, Lietuvos teisės universitetas, 2003. ISBN 9955-563-05-2.
39. Malthus T. An essay of the principal of population. Londonas, 1798. Electronic Scholarly Publishing Project, 1998. URL: <http://www.esp.org>
40. Martinkus B. Beržinskienė D. Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai. Kaunas, Technologija, 2005. ISBN 9955-09-957-7.
41. Martinkus B. ir kt. Darbo išteklių ekonomika ir valdymas. Kaunas, Technologija, 2006. ISBN 9955-25-086-0.
42. Martinkus B., Žilinskas V. J. Ekonomikos pagrindai. Kaunas, Technologija, 2008, p. 243. ISBN 978-9955-24-546-8.
43. McCurdy T., McIntyre F. Winners and losers of federal and state minimum wages. A study by the employment policies institute. Stanford university, 2001.
44. Mejean I., Patureau L. Firms' location decisions and minimum wages. *Regional Science and Urban Economics* 40, 2010, p 45-59.
45. Miliauskas G., Grebliauskas A. Political business cycles in Lithuania in 1993 – 2006. / Pinigų studijos Nr. 1, 2008.
46. Misiūnas A., Bratčikovienė N. Pajamų nelygybė ir jų normalizavimas. Lietuvos statistikos darbai, Nr, 46, 2007, 112-121 p.
47. Okunevičiūtė Neverauskienė L., Česnaitytė V. Socialiai pažeidžiamos grupės darbo rinkoje: samprata, vertinimas, integracija. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2009, ISBN 978-9855-28-499-4.
48. Paliulytė R. Makroekonomika: paskaitų ciklas. Vilniaus vadybos kolegija, Vilnius, 2004.
49. Rakauskienė O. G. Valstybės ekonominė politika. Mykolo Romerio universitetas, 2006. ISBN 9955-19-032-9.

50. Ryan J. A. A Living Wage: its ethical and economic aspects. The Macmillian Company, New York, 1906.
51. Rudzkienė V. Socialinė statistika. Mykolo Romerio universitetas, 2005. ISBN 9955-19-002-7.
52. Shapiro C.I, Joseph E. Stiglitz. Equilibrium Unemployment as a Worker Discipline Device, American Economic Review, June, p. 433-44.
53. Sinevičienė L., Vasiliauskaitė A. Fiskalinės politikos ypatumai ciklinio ekonomikos vystymosi kontekste. Ekonomika ir vadyba, 2010, Nr. 15, p. 1024-1031, ISSN 1822-6515.
54. Tarptautinė darbo organizacija. Minimalios mėnesinės algos nustatymo mechanizmo konvencija C26, 1928. URL: <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C026>
55. Tarptautinė darbo organizacija. Minimalios mėnesinės algos nustatymo mechanizmo konvencija besivystančioms šalims C131, 1970. URL: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:393088243348371::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C131:NO
56. Tarptautinė darbo organizacija. Rekomendacija Nr. R135 dėl minimalios mėnesinės algos nustatymo, 1970. URL: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312473:NO
57. Tonin M. Minimum wage and tax evasion: Theory and evidence. Journal of Public Economics 95, 2011, 1635-1651 p.
58. UAB „Maxima grupė“. Maxima grupė 2012 m. prezentacija. URL: http://www.maximagrube.eu/uploads/images/nuo%202012/2012_flash/pakoreguotas/index_6_1.swf Žiūrėta 2013.03.29.
59. Užimtumo komiteto nuomonė dėl „Europos atgaivinimo plano“ ir finansų krizės poveikio ES darbo rinkoms. Europos Sąjungos Taryba, 2008, 16506/08. URL: <http://www.socmin.lt/index.php?1579384821>
60. Vanagas P. Darbo organizavimas, normavimas ir atlyginimas už darbą. Kaunas, Technologija, 2009. ISBN 978-9955-25-609-0.
61. Woo J. Why do more polarized countries run more pro-cyclical fiscal policy? The review of economics and statistics, 2009, Vol. 91, Nr. 4, 850-870 p.
62. Vedder Richard, Gallaway Lowell. Minimum wage costs jobs, Adam Smith Institute. – London, 1995. P. 3–5.
63. Vetlov I., Virbickas E. Lietuvos darbo rinkos lankstumas. Pinigų studijos 2006/1. Ekonomikos teorija ir praktika.
64. Waltman Jerold. The politics of the minimum wage. 2000.

Kaminskaitė L. (2013) Minimalios mėnesinės algos nustatymo problema ciklinės ekonomikos vystymosi sąlygomis / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. A. Dobravolskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2013. – 72 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota minimalios mėnesinės algos koncepcija, valstybės ekonominės – socialinės politikos bruožai ciklinės ekonomikos vystymosi sąlygomis bei atskleidžiamos pagrindinės minimalios mėnesinės algos nustatymo problemos darbuotojams ir darbdaviams. Pirmojoje darbo dalyje pateikti MMA požiūrių vystymosi aspektai, akcentuojama MMA reikšmė bei pagrindiniai jos nustatymo principai ir kriterijai. Šioje dalyje taip pat aprašomas MMA koncepcijos įgyvendinimas Lietuvoje bei aptariami teoriniai MMA didinimo poveikio aspektai. Antroje darbo dalyje aptariami Lietuvos fiskalinės politikos bruožai MMA požiūriu, apibūdinami pagrindiniai šios politikos veiksmingumą atspindintys rodikliai bei atskleidžiami MMA didinimo trišaliai konfliktai. Trečiojoje dalyje analizuojamos pagrindinės probleminės sritys, susijusios su namų ūkių pajamų ir išlaidų pokyčiais MMA didinimo kontekste bei tiriama MMA ir užimtumo sąveika. Analizė taip pat apima ir jautriausios MMA pokyčiams ekonominės veiklos srities identifikavimą, šios srities įmonių veiklos rezultatų bei pagrindinių santykinų finansinių rodiklių ciklinės ekonomikos vystymosi sąlygomis pokyčių vertinimą. Darbo pabaigoje, remiantis atliktos analizės rezultatais, pateikiamos MMA nustatymo problemos sprendimo galimybės.

Pagrindiniai žodžiai: minimali mėnesinė alga, neapmokestinamasis pajamų dydis, fiskalinė politika, ciklinis ekonomikos vystymasis, valstybės ekonominė – socialinė politika.

Kaminskaitė L. (2013) The issue of fixing the monthly minimum wage in the cyclical economic development / Master thesis of Public sector economics. Supervisor doc. dr. A. Dobravolskas. – Vilnius: Mykolas Romeris university, The faculty of Economics and Finance Management, 2013. – 72 p.

ANOTATION

This Master thesis analyses the conception of monthly minimum wage, features of State's economic – social policy in the cyclical economic development and reveals the main issues to employers and employees by fixing the monthly minimum wage. In the first part of this thesis there are provided the development of monthly minimum wage approaches, pointed out the importance of minimum wage and as well the main criteria and principles while estimating the volume of minimum wage. There is also described the conception of minimum wage implementation in Lithuania and the theoretical aspects of impact by fixing minimum wage. In the second part of this master thesis there are described the features of fiscal policy in Lithuania in terms of minimum wage, the main indicators that reflect this policy and moreover there are revealed the triangular conflicts in case of raising minimum wage. In the third part of the thesis there are analysed the main issues concerning household income, expenditure and impact to unemployment in terms of raising minimum wage. There is also identified the most sensitive field of economic activity where the impact of raising minimum wage is significant. Due to that there is an analysis of financial indicators of the those companies that are operating in this field of economy, the evaluation of financial state during various economical cycles. According to the results of analysis there are provided solutions for effective minimum wage fixing.

Key Words: minimum wage, non-taxable amount, fiscal policy, cyclical economic development, the economic – social policy.

Kaminskaitė L. (2013) Minimalios mėnesinės algos nustatymo problema ciklinės ekonomikos vystymosi sąlygomis / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. A. Dobravolskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2013. – 72 p.

SANTRAUKA

Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas, analizuojantis minimalios mėnesinės algos nustatymo problemą ciklinės ekonomikos vystymosi sąlygomis yra aktualus dėl tiesioginio MMA poveikio mažiausias pajamas gaunantiems asmenims bei neefektyvaus darbo rinkos reguliavimo Lietuvoje. Vis dėlto, MMA didinimas gali turėti neigiamą poveikį šalies užimtumui, kainų lygiui bei stabdyti ekonomikos augimą, todėl reikalinga nuodugni analizė, kuri padėtų identifikuoti pagrindines MMA nustatymo problemas Lietuvos ūkio raidos sąlygomis, ne tik namų ūkių pajamoms, išlaidoms bei perkamajai galiai, bet ir Lietuvos įmonių veiklos rezultatams. Taigi, šio magistro baigiamojo darbo tyrimo objektas - minimalus mėnesinis darbo užmokestis ciklinės ekonomikos vystymosi kontekste. Tyrimo tikslas - nustatyti MMA didinimo problemines sritis ir pateikti jų sprendimo galimybes. Šiam tikslui pasiekti buvo išskirti uždaviniai: atskleisti minimalios mėnesinės algos koncepciją bei jos nustatymo principus ir kriterijus, pateikti Lietuvos fiskalinės politikos bruožus bei įvertinti jos veiksmingumą minimalias pajamas gaunantiems gyventojams, išanalizuoti pagrindinius MMA didinimo trišalius konfliktus, nustatyti, MMA didinimo problemines sritis darbuotojų ir darbdavių požiūriu, pateikti pasiūlymus MMA nustatymo problemai ciklinės ekonomikos vystymosi sąlygomis spręsti. Tyrimo metu iškelta problema turėjo padėti nustatyti, kurioje ekonomikos ciklo stadijoje yra tinkamiausias metas didinti minimalų mėnesinį darbo užmokestį, kuris skatintų Lietuvos darbo rinkos plėtrą bei pagerintų ekonominės plėtros potencialą. Tyrimo metu iškelta hipotezė - minimalios mėnesinės algos didinimas riboja verslininkų norą ir galimybes samdyti.

Siekiant užsibrėžtų tikslų, magistro baigiamajame darbe buvo atlikta mokslinės literatūros, sociologinių tyrimų, statistinių duomenų lyginamoji analizė bei pagrindinių makroekonominių rodiklių pokyčių dinamikos analizė. Šių metodų pagalba buvo išspręsta tyrimo problema ir nustatyta, kad ekonomikos ciklo pagyvėjimo bei ankstyvoje pakilimo stadijoje didinama minimali mėnesinė alga, neigiamo poveikio įmonių veiklos rezultatams neturi. Magistro baigiamajame darbe iškelta hipotezė atmetama: jautriausiame MMA pokyčiams sektoriuje darbuotojų skaičius augo sparčiau nei bendras samdomų darbuotojų skaičius rinkoje, todėl net ir didinama MMA darbdavių noro samdyti neribojama.

Magistro baigiamojo darbo teorinėje darbo dalyje supažindinama su minimalios mėnesinės algos koncepcija, ištakomis bei įstatyminiu reglamentavimu Lietuvoje. Metodinėje darbo dalyje apibūdinama valstybės vykdoma fiskalinė politika MMA požiūriu, nustatomos minimalios mėnesinės

algos sąsajos su pagrindiniais darbo rinką apibūdinančiais rodikliais bei pateikiami pagrindiniai MMA didinimo konfliktai. Analitinėje darbo dalyje analizuojamos MMA nustatymo problemos darbuotojų ir darbdavių požiūriu bei pateikiamos šių problemų sprendimo galimybės. Darbo pabaigoje suformuojamos apibendrintos išvados.

Kaminskaitė L. (2013) The issue of fixing the monthly minimum wage in the cyclical economic development / Master thesis of Public sector economics. Supervisor doc. dr. A. Dobravolskas.– Vilnius: Mykolas Romeris university, The faculty of Economics and Finance Management, 2013.–72 p.

SUMMARY

The subject of Master thesis of Public sector economics analysing the issues of fixing monthly minimum wage is up for its direct impact to the low wage earners and the inefficient labor market regulations in Lithuania. However raising the minimum wage can cause the negative effect to employment, price level and even can slow down the economic growth. Therefore there is necessary to reveal the main problems of fixing minimum wage in the cyclical economic development and estimate the influence to household income, expenditure, purchasing power and even to financial indicators of Lithuanian companies. The object of this Master thesis is monthly minimum wage in the cyclical economic development conditions. The aim of this thesis is to identify the main issues of fixing monthly minimum wage and to provide the options for solution. Due to this aim there are several tasks set: reveal the concept of monthly minimum wage, describe the features of fiscal policy in Lithuania in terms of minimum wage and evaluate its influence to low wage earners, reveal the triangular conflicts, identify the main problems to employers and employees in case of raising minimum wage, provide the options for minimum wage estimation in the cyclical economic development.

In this Master thesis there is raised the problem that has to determine which stage of the economic cycle is the best time to lift the minimum monthly wage, which encourages Lithuanian labor market development and improves the potential of economic development. There is also a hypothesis raised - the minimum monthly wage restricts employers willingness and ability to recruit.

Seeking the raised goals, in this thesis there were made an analysis of scientific studies, sociological researches, statistical data, analysis of main macroeconomic indicators and changes in dynamics. We found out that at the economic recovery cycle and the early stages of the rally increased minimum monthly wage doesn't have a negative impact on companies activity. Master's thesis hypothesis is rejected: in the economic field, that is the most sensitive to minimum wage changes, employment grew faster than the total number of workers employed in the market. That means that the minimum monthly wage doesn't restrict employers willingness and ability to recruit.

The theoretical part of the thesis introduces the concept of the minimum monthly wage, the origins and statutory regulation of Lithuania. Methodological part describes the state fiscal policy pursued in terms of minimum wage, the main labor market indicators and the raising conflicts before fixing the level of minimum wage. The analytical part of the thesis analyzes the issues for employees

and employers in terms of raising minimum wage, provides opportunities to meet these challenges. In the end the conclusions are summarized.

PRIEDAI

BENDROJO VIDAUS PRODUKTO METINIAI POKYČIAI

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
BVP to meto kainomis, mln. Litų	134,1	414,7	3405,8	11589,6	16904,2	26924,46	33706,35	40514,87
BVP to meto kainomis procentinis pokytis		209%	721%	240%	46%	59%	25%	20%
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
BVP to meto kainomis, mln. litų	45016,22	43885,44	46002,52	48879,5	52351,05	57232,43	62997,37	72401,94
BVP to meto kainomis procentinis pokytis	11%	-3%	5%	6%	7%	9%	10%	15%
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
BVP to meto kainomis, mln. litų	83227,15	99229,29	111920,1	92032,4	95323,23	106369,9	113188,8	
BVP to meto kainomis procentinis pokytis	15%	19%	13%	-18%	4%	12%	6%	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos statistikos departamento pateiktus duomenis

IŠMOKAMO MMA DYDŽIO APSKAIČIAVIMAS

	2011 m	2012 m	2013 m
MMA	800	850	1000
Pritaikytas NPD	470	460	430
Pritaikytas PNPD	0	0	0
Pajamų mokestis 15%	49,5	58,5	85,5
Sveikatos draudimas 6%	48	51	60
Pensijų ir soc. draudimas 3%	24	25,5	30
Išmokamas MMA "į rankas"	678,5	715	824,5
Sodra 30.98%	247,84	263,33	309,8
Įmokos į garantinį fondą 0.2%	1,6	1,7	2
Visa darbo vietos kaina	1049,44	1115,03	1311,8

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

MMA IR BVP PROCENTINIAI POKYČIAI

	MMA	MMA pokytis	BVP 1 gyv. per mėn.	BVP 1 gyv. pokytis
1995	180 Lt	-	618 Lt	-
1996	300 Lt	67%	780 Lt	26%
1997	400 Lt	33%	944 Lt	21%
1998	430 Lt	8%	1.057 Lt	12%
1999		0%	1.038 Lt	-2%
2000		0%	1.095 Lt	6%
2001		0%	1.170 Lt	7%
2002		0%	1.258 Lt	7%
2003	450 Lt	5%	1.381 Lt	10%
2004	500 Lt	11%	1.528 Lt	11%
2005	550 Lt	10%	1.767 Lt	16%
2006	600 Lt	9%	2.043 Lt	16%
2007	700 Lt	17%	2.450 Lt	20%
2008	800 Lt	14%	2.781 Lt	14%
2009		0%	2.294 Lt	-18%
2010		0%	2.411 Lt	5%
2011		0%	2.742 Lt	14%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos statistikos departamento pateiktus duomenis

4 PRIEDAS

VIENO ASMENS BE VAIKŲ „MAŽO DARBO UŽMOKESČIO SPĄSTAI“

GEOGRAFINĖ ZONA/LAIKOTARPIS	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Europos Sąjunga (27 šalys)	45.83	45.08	45.12	44.44	44.83	47.33	47.47	46.89	48.01	47.42
Europos Sąjunga (25 šalys)	46.82	45.99	46.02	45.31	45.71	48.43	48.55	47.95	49.09	48.42
Europos Sąjunga (15 šalys)	46.30	45.86	45.73	44.95	45.28	48.30	48.40	47.59	48.90	48.29
Naujos šalys narės(10 šalys)	:	37.38	36.24	49.64	46.86	47.38	47.45	:	:	49.15
Euro zona (17 šalys)	42.13	41.69	41.20	40.34	41.30	45.19	45.91	46.11	47.89	47.32
Euro zona (16 šalys)	42.20	41.75	41.26	40.40	41.37	45.29	46.01	46.22	48.00	47.43
Euro zona (15 šalys)	42.26	41.86	41.42	40.72	41.71	45.68	46.29	46.51	48.36	47.79
Euro zona (13 šalys)	42.37	41.96	41.57	40.82	41.82	45.81	46.43	46.54	48.40	47.82
Euro zona (12 šalys)	42.40	41.96	41.54	40.76	41.75	45.76	46.39	46.50	48.37	47.82
Belgija	56.00	57.00	58.00	60.00	57.00	58.00	59.00	59.00	59.00	59.00
Bulgarija	21.80	20.70	20.20	19.50	21.40	17.30	19.10	22.00	22.00	21.00
Čekija	39.00	26.00	36.00	34.00	34.00	31.00	38.00	41.00	46.00	48.00
Danija	78.00	77.00	78.00	76.00	77.00	76.00	75.00	75.00	75.00	75.00
Vokietija	54.00	54.00	54.00	51.00	53.00	63.00	60.00	58.00	60.00	56.00
Estija	26.00	28.20	28.20	28.20	26.00	25.00	24.00	23.00	23.00	23.00
Airija	30.00	31.00	33.00	31.00	58.00	64.00	68.00	67.00	68.00	68.00
Graikija	16.00	16.00	29.00	28.00	27.00	29.00	28.00	28.00	27.00	28.00
Ispajina	25.00	26.00	23.00	25.00	25.00	26.00	26.00	22.00	23.00	28.00
Prancūzija	41.00	37.00	37.00	34.00	35.00	36.00	44.00	47.00	53.00	52.00
Italija	31.00	32.00	29.00	33.00	34.00	36.00	36.00	38.00	38.00	39.00
Kipras	7.17	7.17	-9.53	6.30	6.00	6.00	6.00	:	:	:
Latvija	31.70	31.70	31.80	31.70	32.00	32.00	32.00	32.00	30.00	33.00
Lietuva	36.00	36.00	36.00	36.00	36.00	30.00	30.00	27.00	26.00	26.00
Liuksemburgas	47.00	51.00	51.00	51.00	52.00	52.00	53.00	51.00	55.00	56.00
Vengrija	42.00	39.00	37.00	40.00	31.00	37.00	37.00	39.00	39.00	38.00
Malta	15.47	16.76	16.53	16.89	20.00	19.00	20.00	19.00	19.00	20.00
Olandija	65.00	64.00	68.00	69.00	69.00	75.00	72.00	75.00	74.00	73.00
Austrija	35.00	36.00	37.00	38.00	36.00	37.00	38.00	42.00	39.00	39.00
Lenkija	65.00	65.00	65.00	65.00	65.00	66.00	63.00	62.00	61.00	61.00
Portugalija	21.00	23.00	23.00	23.00	21.00	21.00	23.00	23.00	22.00	22.00
Rumunija	28.40	30.10	30.10	31.50	30.30	30.30	30.30	29.00	30.00	31.00
Slovėnija	39.10	42.70	46.10	49.10	51.00	52.00	51.00	53.00	53.00	48.00
Slovakija	39.00	36.00	32.00	22.00	22.00	23.00	30.00	30.00	27.00	26.00
Suomija	56.00	65.00	63.00	60.00	61.00	58.00	55.00	55.00	52.00	54.00
Švedija	60.00	58.00	59.00	60.00	57.00	55.00	47.00	44.00	43.00	41.00
Jungtinė Karalystė	58.00	58.00	59.00	58.00	58.00	58.00	57.00	52.00	51.00	49.00
Islandija	34.00	37.00	41.00	41.00	40.00	39.00	39.00	30.00	28.00	32.00
Norvegija	42.00	40.00	39.00	36.00	37.00	36.00	33.00	33.00	35.00	34.00
Jungtinės Amerikos Valstijos	28.00	28.00	28.00	28.00	28.00	28.00	28.00	26.00	28.00	28.00
Japonija	48.00	56.00	54.00	54.00	54.00	55.00	56.00	56.00	60.00	60.00

Šaltinis: EUROSTAT

NEDARBO SPĄSTAI

GEOGRAFINĖ ZONA/LAIKOTARPIS	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Europos Sąjunga (27 šalys)	74.51	73.57	74.03	73.60	74.78	75.54	75.08	74.73	75.39	75.42
Europos Sąjunga (25 šalys)	74.44	73.99	74.31	73.99	75.25	75.73	75.22	75.34	75.77	75.92
Europos Sąjunga (15 šalys)	74.33	73.84	74.32	74.30	75.60	75.89	75.32	75.56	75.87	75.68
Naujos šalys narės(10 šalys)	75.19	74.50	73.83	71.62	73.15	74.42	73.79	73.11	74.65	77.28
Euro zona (17 šalys)	74.74	74.14	74.51	74.27	75.92	76.24	75.89	76.96	77.24	77.27
Euro zona (16 šalys)	74.87	74.25	74.63	74.38	75.98	76.30	75.96	77.03	77.31	77.33
Euro zona (15 šalys)	74.89	74.29	74.70	74.92	76.54	76.88	76.32	77.42	77.91	77.93
Euro zona (13 šalys)	74.95	74.35	74.76	74.98	76.60	76.93	76.38	77.45	77.94	77.96
Euro zona (12 šalys)	74.90	74.28	74.68	74.89	76.55	76.90	76.35	77.41	77.90	77.92
Belgija	86.00	87.00	87.00	85.00	85.00	85.00	85.00	85.00	93.00	93.00
Bulgarija	75.20	75.70	75.40	75.10	77.00	74.90	75.80	77.00	82.00	81.00
Čekija	67.00	67.00	66.00	65.00	66.00	63.00	67.00	68.00	79.00	80.00
Danija	91.00	91.00	91.00	91.00	91.00	90.00	89.00	89.00	89.00	89.00
Vokietija	75.00	75.00	75.00	74.00	74.00	75.00	74.00	74.00	75.00	75.00
Estija	48.20	50.40	50.00	50.40	64.00	64.00	63.00	63.00	62.00	63.00
Airija	65.00	65.00	66.00	65.00	64.00	67.00	71.00	72.00	73.00	74.00
Graikija	62.00	60.00	62.00	58.00	62.00	61.00	62.00	67.00	67.00	68.00
Ispajina	80.00	80.00	80.00	80.00	80.00	80.00	81.00	81.00	81.00	83.00
Prancūzija	81.00	80.00	79.00	82.00	82.00	81.00	78.00	78.00	78.00	77.00
Italija	60.00	61.00	59.00	61.00	72.00	73.00	73.00	79.00	79.00	79.00
Kipras	52.90	54.80	53.69	56.62	62.00	62.00	61.00	:	:	:
Latvija	86.80	87.20	87.60	88.00	88.00	88.00	87.00	85.00	87.00	90.00
Lietuva	61.30	59.30	55.70	54.40	81.00	79.00	80.00	82.00	86.00	70.00
Liuksemburgas	87.00	86.00	86.00	86.00	86.00	86.00	87.00	86.00	86.00	86.00
Vengrija	71.00	68.00	66.00	67.00	62.00	78.00	81.00	80.00	81.00	82.00
Malta	59.60	58.93	59.99	61.26	60.00	60.00	61.00	58.00	58.00	59.00
Olandija	79.00	70.00	83.00	80.00	80.00	82.00	83.00	84.00	84.00	84.00
Austrija	67.00	67.00	67.00	67.00	67.00	67.00	68.00	68.00	67.00	67.00
Lenkija	82.00	83.00	83.00	83.00	83.00	83.00	78.00	76.00	76.00	81.00
Portugalija	81.00	82.00	82.00	82.00	81.00	81.00	82.00	82.00	82.00	79.00
Rumunija	76.10	61.20	65.40	62.80	60.50	70.50	70.90	57.00	62.00	59.00
Slovėnija	82.60	84.40	86.10	87.70	83.00	82.00	81.00	83.00	83.00	83.00
Slovakija	74.00	72.00	71.00	43.00	43.00	43.00	55.00	55.00	42.00	42.00
Suomija	80.00	82.00	80.00	78.00	77.00	76.00	74.00	73.00	72.00	73.00
Švedija	87.00	87.00	87.00	87.00	87.00	87.00	82.00	79.00	76.00	75.00
Jungtinė Karalystė	68.00	68.00	69.00	68.00	68.00	68.00	68.00	65.00	65.00	64.00
Islandija	68.00	71.00	71.00	73.00	71.00	82.00	82.00	82.00	80.00	81.00
Norvegija	75.00	75.00	75.00	75.00	75.00	75.00	76.00	76.00	76.00	75.00
Jungtinės Amerikos Valstijos	71.00	71.00	71.00	71.00	70.00	71.00	70.00	69.00	68.00	68.00
Japonija	55.00	58.00	57.00	57.00	57.00	58.00	58.00	58.00	49.00	50.00

Šaltinis: EUROSTAT

GINI KOEFICIENTAS

GEOGRAFINĖ ZONA/LAIKOTARPIS	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU (27 šalys)	:	:	:	:	:	30.6	30.2	30.6	30.8	30.4	30.5	:
EU (15 šalys)	29	29	:	30	30	29.9	29.5	30.2	30.7	30.4	30.5	:
Naujos šalys narės(12)	:	:	:	:	37.4	33.2	33	31.8	31.3	30.7	30.3	:
Euro zona	:	:	:	:	:	29.3	29.2	30	30.3	30	30.2	:
Euro zona (17 šalys)	:	:	:	:	:	29.2	29.1	29.9	30.2	30.1	30.2	:
Euro zona (16 šalys)	:	:	:	:	:	29.2	29.1	29.9	30.2	30	30.2	:
Belgija	30	28	:	28.3	26.1	28	27.8	26.3	27.5	26.4	26.6	26.3
Bulgarija	25	26	26	24	26	25	31.2	35.3	35.9	33.4	33.2	:
Čekija	:	25	:	:	:	26	25.3	25.3	24.7	25.1	24.9	25.2
Danija	:	22	:	24.8	23.9	23.9	23.7	25.2	25.1	26.9	26.9	27.8
Vokietija	25	25	:	:	:	26.1	26.8	30.4	30.2	29.1	29.3	29
Estija	36	35	35	34	37.4	34.1	33.1	33.4	30.9	31.4	31.3	31.9
Airija	30	29	:	30.6	31.5	31.9	31.9	31.3	29.9	28.8	33.2	:
Graikija	33	33	:	34.7	33	33.2	34.3	34.3	33.4	33.1	32.9	33.6
Ispanija	32	33	31	31	30.7	31.8	31.2	31.3	31.3	32.3	33.9	34
Prancūzija	28	27	27	27	28.2	27.7	27.3	26.6	29.8	29.9	29.8	30.8
Italija	29	29	:	:	33.2	32.8	32.1	32.2	31	31.5	31.2	:
Kipras	:	:	:	27	:	28.7	28.8	29.8	28.3	29.1	29.1	:
Latvija	34	:	:	:	:	36.1	39.2	35.4	37.7	37.4	36.1	35.2
Lietuva	31	31	:	:	:	36.3	35	33.8	34	35.5	36.9	32.9
Liuksemburgas	26	27	:	27.6	26.5	26.5	27.8	27.4	27.7	29.2	27.9	27.2
Vengrija	26	25	24	27	:	27.6	33.3	25.6	25.2	24.7	24.1	26.9
Malta	30	:	:	:	:	26.9	27	26.3	27.9	27.2	28.4	27.4
Olandija	29	27	27	27	:	26.9	26.4	27.6	27.6	27.2	25.5	25.8
Austrija	24	24	:	27.4	25.8	26.2	25.3	26.2	26.2	25.7	26.1	26.3
Lenkija	30	30	:	:	:	35.6	33.3	32.2	32	31.4	31.1	31.1
Portugalija	36	37	:	:	37.8	38.1	37.7	36.8	35.8	35.4	33.7	34.2
Rumunija	29	30	30	30	31	31	33	37.8	36	34.9	33.3	33.2
Slovėnija	22	22	22	22	:	23.8	23.7	23.2	23.4	22.7	23.8	23.8
Slovakija	:	:	:	:	:	26.2	28.1	24.5	23.7	24.8	25.9	:
Suomija	24	27	26	26	25.5	26	25.9	26.2	26.3	25.9	25.4	25.8
Švedija	:	24	23	:	23	23.4	24	23.4	24	24.8	24.1	24.4
Jungtinė Karalystė	32	35	35	34	:	34.6	32.5	32.6	33.9	32.4	33	:
Islandija	:	:	:	:	24.1	25.1	26.3	28	27.3	29.6	25.7	23.6
Norvegija	:	:	:	26.6	25.2	28.2	31.1	23.7	25.1	24.1	23.6	22.9
Šveicarija	:	:	:	:	:	:	:	:	32	30.2	29.6	:
Kroatija	:	:	:	29	30	30	28	29	28	27	31.5	:
Turkija	:	:	46	45	0	:	44.8	:	:	:	:	:

Šaltinis: EUROSTAT

**VIDUTINIS VISĄ IR NE VISĄ DARBO LAIKĄ DIRBUSIŲ DARBUOTOJŲ SKAIČIUS
PAGAL SEKTORIUS**

		2007	2008	2009	2010	2011	Darbuotojų skaičiaus dalis
Šalies ūkis su individualiosiomis įmonėmis	Vidutinis visą darbo laiką dirbusių darbuotojų skaičius	1141652	1144780	963476	896140	933548	82%
	Vidutinis ne visą darbo laiką dirbusių darbuotojų skaičius	150136	156785	191024	198092	200379	18%
	Iš viso šalies ūkyje	1291788	1301565	1154500	1094232	1133927	100%
Valstybės sektorius	Vidutinis visą darbo laiką dirbusių darbuotojų skaičius	375301	372450	359656	342680	343436	86%
	Vidutinis ne visą darbo laiką dirbusių darbuotojų skaičius	55496	56028	57832	57497	55281	14%
	Iš viso valstybės sektoriuje	430797	428478	417488	400177	398717	35%
Privatusis sektorius su individualiosiomis įmonėmis	Vidutinis visą darbo laiką dirbusių darbuotojų skaičius	766350	772330	603820	553460	590111	80%
	Vidutinis ne visą darbo laiką dirbusių darbuotojų skaičius	94641	100757	133192	140595	145098	20%
	Iš viso privačiame sektoriuje	860991	873087	737012	694055	735209	65%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Statistikos departamento pateiktus duomenis

LIETUVOS RESPUBLIKOS TRIŠALĖS TARYBOS POSĖDŽIO PROTOKOLAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS
TRIŠALĖS TARYBOS SEKRETORIATASLIETUVOS RESPUBLIKOS TRIŠALĖS TARYBOS (EKONOMINĖS SOCIALINĖS TARYBOS)
POSĖDŽIO PROTOKOLAS Nr. 166 (SU DISKUSIJŲ STENOGRAMA)2012 m. balandžio 24 d. Nr. PR – 04
Vilnius

Posėdis įvyko 2012 m. balandžio 24 d. Pradžia – 14.00 val., posėdžio pabaiga – 17.15 val.
Trišalės tarybos pirmininkas Jonas Guzavičius
L. e. p. Trišalės tarybos sekretorė Liudvika Žirkauskaitė

DALYVA VO:

Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovai: R. Stanionis – Ministro Pirmininko tarnybos politikos analizės ir reformų departamento direktorius, A. Mikalauskaitė – socialinės apsaugos ir darbo viceministrė, V. Majauskas – Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (SADM) Darbo departamento direktorius, E. Radišauskienė – SADM Darbo departamento Darbo teisės skyriaus vedėja, G. Kadziauskas – ūkio viceministras, M. Danys – Ūkio ministerijos Smulkaus ir vidutinio verslo departamento direktorius.

Profesinių sąjungų atstovai: A. Černiauskas – Lietuvos profesinių sąjungų konfederacijos (LPSK) pirmininkas, A. Posochovas – Lietuvos paslaugų sferos darbuotojų profesinės sąjungos (LPSDPS) pirmininkas, E. Šniutienė – Lietuvos darbo federacijos (LDF) pirmininkė, R. Narbutas – LPSK Kauno regioninio centro pirmininkas, A. Jašinskienė – Lietuvos profesinės sąjungos „Solidarumas“ pirmininkė.

Darbdavių organizacijų atstovai: J. Guzavičius – Lietuvos pramonininkų konfederacijos (LPK) viceprezidentas, M. Aleliūnas – LPK garbės viceprezidentas/generalinio direktoriaus pavaduotojas, V. Kaminskas – LPK atstovas, V. V. Zimnickas – Lietuvos verslo darbdavių konfederacijos (LVDK) Prezidiumo narys, S. Gailiūnas – Panevėžio prekybos, pramonės ir amatų rūmų prezidentas, A. Vaičiulis – LVDK atstovas, S. Dimaitis – Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmų vicepirmininkas.

Kiti asmenys: J. Petraška – LPS „Solidarumas“ viceprezidentas, D. Baškytė – LPK Verslo socialinės politikos ir teisės departamento direktorė, A. Gratulevičienė – Ministro Pirmininko tarnybos Socialinės aplinkos skyriaus vedėja, J. Juršaitė – SADM Darbo teisės skyriaus pavaduotoja, A. Kvedaravičius – LPSK pirmininko pavaduotojas, I. Podmasko – Valstybinės energetikos inspekcijos prie Energetikos ministerijos Planavimo ir kontrolės skyriaus vedėjas, V. Šležienė – LDF teisininkė, N. Mockevičienė – SADM Europos sąjungos struktūrinės paramos departamento Struktūrinės paramos politikos skyriaus direktorė, G. Mockaitienė – SADM Europos sąjungos struktūrinės paramos departamento Struktūrinės paramos valdymo skyriaus direktorės pavaduotoja, A. Verikienė – Anykščių rajono trišalės tarybos pirmininkė, L. Dilienė – VšĮ Anykščių rajono savivaldybės Pirminės sveikatos priežiūros centro vyr. slaugytoja, A. Armanavičienė – Lietuvos nacionalinės vartotojų federacijos prezidentė, J. Jurgilienė – Personalo valdymo profesionalų asociacija, J. Staniškis – Darnaus vystymosi komiteto prie Lietuvos Respublikos trišalės tarybos pirmininkas, A. Anužis – Sveikatos apsaugos ministerijos (SAM) Specializuotos medicinos pagalbos skyriaus vedėjas, A. Taminskas – Valstybinės ligonių kasos prie SAM paslaugų ekspertizės, metodinio vadovavimo ir kontrolės skyriaus vyriausiasis specialistas, A. Einikienė – SAM Specializuotos medicinos pagalbos skyriaus vyr. specialistė, A. Jaruševičius – Energetikos komiteto prie Lietuvos Respublikos trišalės tarybos pirmininkas, M. Makalonis – Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos Energijos gamybos skyriaus vyr. specialistas, V. Kalpokas – Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos Energijos gamybos skyriaus vyr. specialistas, A. Almanaitė – LNK žinių žurnalistė, V. Motiejūnienė – LTV „Panorama“ žurnalistė, J. Lepienytė – „15 min“ žurnalistė, V. Vervečkaitė – ELTA žurnalistė, M. Gaižiūtė – LRT „Panorama“.

SVARSTYTA

1. Dėl minimalios mėnesinės algos (MMA) didinimo perspektyvų.

KALBĖJO: A. Mikalauskaitė, J. Guzavičius, A. Černiauskas, A. Jašinskienė, A. Posochovas, R. Narbutas, M. Aleliūnas, S. Gailiūnas, A. Vaičiulis.

A. Mikalauskaitė. Vyriausybė pirmadienį formaliai patvirtino tą pačią poziciją, t. y. siūlyti, kad nuo liepos mėnesio MMA būtų didinama 50 litų.

J. Guzavičius. Kokia profesinių sąjungų nuomonė?

A. Černiauskas. Labai gaila, kad informaciją tokiu svarbiu klausimu kaip MMA didinimas, gauname paskutinę dieną, kai susirenkame Trišalėje taryboje. Pasiūlymas didinti MMA tik 50 litų, kuris jau sklendo beveik pusantrų metų, rodo Vyriausybę nelankstumą, socialinių partnerių negerbimą ir derybinės pozicijos neturėjimą. Mes turime kelis variantus, kaip išspręsti tą problemą. Ir darbdaviai, ir profesinės sąjungos ieškojo įvairių išeikių, kad nepablogėtų verslo padėtis, nesumažėtų Vyriausybės surenkamų mokesčių. Į tai visiškai nebuvo atsižvelgta. Didinti MMA 50 litų prieš rinkimus yra grynai politinis, populistinis sprendimas. Turiu pasakyti nuo visų profesinių sąjungų: mes turime du variantus, didinti iki 900 litų ir iki 1000 litų. Variantas dėl 50 litų nesame svarstę, todėl neturime įgaliojimų kalbėti šiuo klausimu. Siūlau atidėti klausimą kitam kartui, kai turėsime įgaliojimus nuo mūsų atstovaujamos organizacijos.

A. Jašinskienė. Klausimas keliamas jau labai seniai. Neseniai jis buvo Trišalės tarybos posėdžio dienotvarkėje. Vyriausybė buvo nusprendusi netenkinti darbdavių ir profesinių sąjungų susitarimo. Kitame Trišalės tarybos posėdyje pageidautume, kad atstovautų Premjeras. Šiam klausimui reikia ir solidumo, ir aiškumo. Iš kur dabar tas skaičius 50? Ar yra kokie paskaičiavimai? Spaudoje pasirodė pranešimų, kad nuo liepos mėn. 22 proc. brangs dujos. Tuo pačiu kils visų produktų ir paslaugų kainos. Jau dabar žmonės sunkiai verčiasi. Pageidautume, kad dalyvautų Premjeras ir savo pasiūlymą pagrįstų konkrečiais paskaičiavimais.

A. Posochovas. Kaip sakiau praeitą kartą, matome Vyriausybės požiūrį į Trišalę tarybą. Tai pirmiausia yra mūsų negerbimas. Susidaro toks įspūdis, kad Vyriausybė nenori ištraukti lėšų iš šešėlio.

J. Guzavičius. Kas išreikš darbdavių nuomonę?

M. Aleliūnas. Man atrodo, kad tas klausimas jau yra permokęs. 2008 m. buvo nustatytas MMA – 800 litų. Pagalvokime, kiek per tą laiką liko iš tų 800 litų? Infliacija, kainų kilimas. Žiūrėkime ne į skaičių, o į realų žmogaus gyvenimą. Manau, kad klausimo sprendimas yra pavėluotas. Siūlyčiau siūlyti Vyriausybei didinti MMA nors iki 900 litų. Dėl to mes sutarėme su profsąjungomis, tai mūsų bendra nuomonė.

V. V. Zimnickas. Kiekvieną kartą laukiame kokios nors nuomonės ir kiekvieną kartą sustojame, neišgvildinę to klausimo iki galo. Pritariu kolegai M. Aleliūnui ir profsąjungoms. Priimkime šiandien poziciją, kad darbdaviai ir profesinės sąjungos pasisako už 900 litų MMA, ir pateikime ją Vyriausybei, o ar turi ateiti Premjeras, ar ne, tai jau jų reikalas. Yra Vyriausybės atstovų, jie perduos visą informaciją. Nemanau, kad dar reikia šiuo klausimu diskutuoti. Juolab, kad mūsų pozicijos yra arti susitarimo. Aš suprantu, reikia įvertinti mažų įmonių situaciją. Bet yra įvairūs socialiniai fondai, Garantinis fondas, galima kreiptis į Mokesčių inspekciją. Manau, kad galima rasti išeitį, kad nebūtų sužlugdytas verslas. Bet be šio sprendimo, kažin ar atsiras tos išeitys.

M. Aleliūnas. Darbdaviai apatiniame socialiniame sluoksnyje mato neadekvačią socialinę įtampą. Darbdaviui ir verslui tai yra nenaudinga. Turi būti normalus socialinis klimatas. Taigi spręsti tą klausimą reikia.

S. Gailiūnas. Susidaro įspūdis, kad visi Lietuvoje gauna tik minimalią algą. MMA yra per daug sureikšminama. Jei yra profsąjungų siūlymas dar kartą įsigilinti į paskaičiavimus ir gauti savo narių įgaliojimus ir prašymas Vyriausybei pateikti argumentaciją, kodėl siūloma didinti MMA iki 850 litų, siūlau tą klausimą atidėti.

A. Černiauskas. Nenorėčiau, kad mūsų žodžius interpretuotų neteisingai. Mes turime įgaliojimus ir esame sutarę derėtis dėl 900 ir 1000 litų MMA. Palaikau darbdavių poziciją siūlyti Vyriausybei kalbėti apie 900 litų MMA. Mes neturime įgaliojimų kalbėti apie mažesnę minimalią algą.

A. Mikalauskaitė. Mes turime dar vieną kreipimąsi į Trišalę tarybą nuo Smulkaus ir vidutinio verslo konfederacijos dėl MMA didinimo siejant su NPD. Kaip suprantu, ši pozicija liko atvira ir nesuderinta iš darbdavių pusės. Kita vertus, Vyriausybė nagrinėdama MMA didinimo klausimus prašė įvertinti galimybes, kurios suteiktų paskatas steigti naujas darbo vietas. Kalbant atsietai apie MMA didinimą ir negalvojant, kas turėtų būti keičiama, kad verslui atsirastų lengvesnės galimybės steigti naujas darbo vietas, susieti tai su tam tikrų Darbo kodekso straipsnių pakeitimais, apskų ratą, mes grįšime prie tos pačios pozicijos.

J. Guzavičius. Aš pateiksiu duomenis, kuriuos gavau iš Sodros vadovo, kai Pramoninkų konfederacijoje du kartus buvo aptarinėjamas tas klausimas. Lietuvoje 25,5 proc. darbuotojų vidutinis atlyginimas dirbus visą mėnesį yra mažesnis arba lygus vidutinei algai. 7,5 proc. gauna vidutinį atlyginimą, lygų MMA. 18,1 proc. gauna mažesnę kaip MMA vidutinę algą. Tie skaičiai parodo, kad turime nepaprastai didelį šešėlį. Yra pateiktas dar vienas skaičius, į kurį galbūt ne visi atkreipėte dėmesį, kad valstybės sektoriuje maždaug apie 17,1 proc. darbuotojų gauna MMA. Jei padidėtų MMA ir būtų mokami mokesčiai, MMA didinimas šiems darbuotojams nepareiklautų papildomų lėšų iš biudžeto. Pramoninkų konfederacija laikosi savo daugiau kaip prieš metus išsakytos nuomonės. Jei šį klausimą nukelsime, padidinti MMA nuo liepos 1 d. nebus galimybių. Tą galėsime padaryti, tik šiandien priėmus sprendimą. Kitas Trišalės tarybos posėdis, kaip žinote, numatytas Kaune darnaus vystymosi klausimams aptarti. Nebent reikės numatyti neeilinį posėdį, pasikviečiant Premjerą ar finansų ministrą. Jūsų valia apsispręsti.

A. Černiauskas. Man keista, kai Darbo kodeksas siejamas su darbo užmokesčiu. Lietuvos MMA, kuri yra viena žemiausių Europos Sąjungoje, investicijų pritraukimui į Lietuvą jokios įtakos nedaro. Norėčiau atkreipti dėmesį į tai, kad nemažas procentas darbuotojų gauna MMA, tą sakė ir gerbiamas Jonas. Yra didelis pavojus, kai apie 25 proc. darbuotojų gauna MMA. Turime apsispręsti, ar turime tiek daug nekvalifikuotos darbo jėgos, ar nėra atlyginama už darbą taip, kiek turi būti atlyginama. MMA ir Darbo kodekso klausimų sieti visiškai nereikia. Dabar kalbame apie darbo užmokesčių, apie Darbo kodeksą kalbėsime vėliau. Dar kartą pakartosiu mūsų poziciją – aš palaikau pramoninkus, kad nuo liepos 1 d. MMA turi būti didinama iki 900 litų.

S. Gailiūnas. Atrodo, kad šioje priešrinkiminėje situacijoje Vyriausybei visi politiniai reikalai turėtų būti įdomiausi. Kuo daugiau ji siūlys kelti MMA, tuo gražiau atrodys. Noriu paklausti profsąjungų, kaip jūs manote, kodėl Vyriausybė nesiima tokio žingsnio?

R. Narbutas. Tai yra pasityčiojimas. Ar darbuotojai neverti daugiau kaip 50 litų?

A. Posochovas. Toks, matyt, yra Vyriausybės požiūris į Trišalę tarybą. Jie prieš metus pasakė, kad po metų liepą didins MMA 50 litų. Tos pozicijos jie ir laikosi. Visiškai nesiderama, neatsižvelgiama nei į profsąjungas, nei į darbdavių atstovus.

J. Guzavičius. Išgirdau darbdavių nuomonę dėl balsavimo. Tik norėčiau išgirsti Aido nuomonę, kuris atstovauja Verslo darbdavių konfederacijai.

A. Vaičiulis. Mūsų nuomonė vieninga su pono V. V. Zimnicko ir darbdavių nuomone, kadangi siūlymas dėl 50 litų yra išėjęs iš savo ribų. Bet jeigu būtų diskusija apie tai, kad toms įmonėms, kurios neišgali mokėti, būtų suteikiamos papildomos sąlygos, mes būtume už tai. Šiai dienai palaikome MMA didinimo iki 900 litų poziciją.

J. Guzavičius. Taigi darbdaviai ir profsąjungos pritaria MMA didinimui iki 900 litų. Kokia Vyriausybės pozicija?

A. Mikalauskaitė. Mes išklausėme.

NUTARTA. Fiksuoti skirtingas nuomones dėl minimalios mėnesinės algos (MMA) didinimo:

- Profesinės sąjungos ir darbdaviai siūlo MMA nuo š. m. liepos 1 d. didinti iki 900 Lt;
- Vyriausybė siūlo MMA nuo š. m. liepos 1 d. didinti iki 850 Lt.

Lietuvos Respublikos trišalės tarybos pirmininkas

Jonas Guzavičius

Vyriausioji specialistė, vykdanči
Trišalės tarybos sekretoriaus funkcijas

Liudvika Žirkauskaitė

VIDUTINĖ VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO SENATVĖS PENSIJA 2000-2012 M.

Laikotarpis	Senatvės	Pokytis, Lt	Pokytis, %
2000 m.	312,54	-	-
2001 m.	317,61	5,07	1,6%
2002 m.	323,05	5,44	1,7%
2003 m.	340,5	17,45	5,4%
2004 m.	371,55	31,05	9,1%
2005 m.	420,29	48,74	13,1%
2006 m.	476,88	56,59	13,5%
2007 m.	595,41	118,53	24,9%
2008 m.	769,66	174,25	29,3%
2009 m.	811,12	41,46	5,4%
2010 m.	746,29	-64,83	-8,0%
2011 m.	748,39	2,1	0,3%
2012 m.	815,36	66,97	8,9%

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis VSDFV pateikta informacija.

SKURDO RIZIKOS LYGIS PAGAL NAMŲ ŪKIO SUDĖTĮ IR UŽIMTUMĄ

Namų ūkio tipas	Skurdo rizikos lygis						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Namų ūkiai be vaikų	17,6	19,2	20,2	21,0	21,1	18,6	17,1
Vienas gyvenantis asmuo	31,6	38,0	49,5	47,7	46,9	27,6	26,9
Du suaugę jaunesni nei 65 metų asmenys be vaikų	17,1	13,7	10,6	14,8	16,4	22,6	17,7
Du suaugę asmenys, bent vienas 65 metų ar vyresnis, be vaikų	9,4	11,9	13,4	16,5	9,8	7,7	8,3
Trys ar daugiau suaugusių asmenų be vaikų	9,1	9,5	6,6	7,2	8,8	12,1	11,1
Namų ūkiai su vaikais	22,6	20,5	18,5	19,4	20,1	21,4	22,1
Vienas suaugęs asmuo su vienu ar daugiau vaikų	48,4	44,2	41,5	48,3	44,3	44,4	42,4
Du suaugę asmenys su vienu vaiku	15,2	16,1	14,0	12,5	14,1	19,0	16,7
Du suaugę asmenys su dviem vaikais	18,0	15,4	12,7	13,2	18,0	21,1	19,7
Du suaugę asmenys su trimis ir daugiau vaikų	44,4	41,5	38,2	46,0	31,3	23,4	33,1
Trys ar daugiau suaugusių asmenų be vaikų	14,4	13,1	14,4	15,0	14,9	16,3	17,0

	Skurdo rizikos lygis						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Visi 18 metų ir vyresni asmenys	18,8	19,0	18,3	19,2	19,8	19,5	18,8
Dirbantieji	10,0	10,0	8,0	9,3	10,4	12,3	10,1
Bedarbiai	62,8	61,4	57,5	51,0	54,3	55,6	53,1
Senatvės pensininkai	17,5	22,7	29,8	30,8	27,6	13,3	14,8
Kiti neaktyvūs asmenys	28,7	26,6	29,0	31,5	33,5	29,9	29,1

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis

MMA IR VARTOJIMO PREKIŲ KAINŲ POKYČIAI

	1997 M12	1998 M01	1998 M02	1998 M03	1998 M04	1998 M05	1998 M06	1998 M12	1999 M01	1999 M02	1999 M03	1999 M04	1999 M05	1999 M06	2003 M09	2003 M10	2003 M11	2003 M12	2004 M01	2004 M02	2004 M03
MMA	400	400	400	400	400	400	400	430	430	430	430	430	430	430	450	450	450	450	450	450	450
00 Vartojimo prekės ir paslaugos	0,4	1	0,5	0,4	0,5	0,6	-0,5	0,1	1	0	-0,2	0	0	-0,1	-0,4	0,1	0,5	0	0	-0,2	0,5
01 Maistas ir nealkoholiniai gėrimai	0,6	1,9	0,1	0,1	0,2	0,1	-1,6	0	1,2	0	-0,7	-0,8	-0,2	-0,2	-0,3	0,6	0,8	0,5	0,1	-0,2	0,6
02 Alkoholiniai gėrimai, tabakas	0,2	0,8	0,4	0,3	5,1	5,1	1	0	1,7	0,3	0	-0,2	-0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,1	0,5	-0,8	1,8
03 Apranga ir avalynė	0,3	0,2	-0,6	0,2	0,2	0,7	0,2	-0,1	0,1	0	0	0	0,3	0	3,4	2,8	0,9	-1,4	-3,8	-2,4	1,3
04 Būstas, vanduo, elektra, dujos ir kitas kuras	0,1	0,2	0,2	2	0,2	0,3	0,7	0,3	0,1	0,2	0,2	0	0	0	0	-0,2	0,2	0,4	0	0,2	0,1
05 Būsto apstatymo, namų ūkio įranga ir kasdieninė namų priežiūra	0,1	0,2	0,2	0	0	0,1	0,1	-0,4	0,3	0,1	0,1	-0,1	0	0	0	-0,2	-0,2	-1,1	0,1	0,1	-0,1
06 Sveikata	0,2	0,2	0,3	-0,1	-0,1	0	0,2	-0,3	-0,1	-0,2	0	-0,4	-0,2	-0,8	-1	0	1,4	0,4	0,9	0,8	0,7
07 Transportas	-0,1	-0,1	0,4	-0,3	1,2	1,3	0,3	-0,4	4	-0,1	-0,2	0,7	0,9	0,8	0	-1,3	0,5	0,2	1,9	-0,1	0,8
08 Ryšiai	0	0	30,4	0	0	0	1,5	0	0	0	0	16,9	0	0	-6,7	-2	0	-2,2	-0,4	-0,1	-0,1
09 Poilsis ir kultūra	0,4	0,9	0,8	0,3	-0,2	0,1	-1,1	0,1	0,4	-0,2	0	-0,3	-0,3	-0,9	-0,4	0,1	-0,1	-0,5	-0,1	0,1	0
10 švietimas	0	1,4	0	0,3	0,3	0,3	0,2	0	0,9	0	0	0	0,1	-0,3	0,7	0,1	0	0	0	0,1	0,1
11 Restoranai ir viešbučiai	0,1	0,3	0,3	0,4	0,9	0,7	0,4	-0,1	0,3	0,1	0,2	0,1	0	0,3	-0,9	-0,1	0,2	0,4	0,1	0,2	0,1
12 įvairios prekės ir paslaugos	0,7	0,2	0,1	0,1	0	-0,1	0,1	0,6	0,2	0,1	0,2	0,3	0	0,2	-0,2	-0,2	-0,1	0	0,8	0,1	-0,2

	2004 M05	2004 M06	2004 M07	2004 M08	2004 M09	2004 M10	2004 M11	2005 M07	2005 M08	2005 M09	2005 M10	2005 M11	2005 M12	2006 M01	2006 M07	2006 M08	2006 M09	2006 M10	2006 M11	2006 M12	2007 M01
MMA	500	500	500	500	500	500	500	550	550	550	550	550	550	550	600	600	600	600	600	600	600
00 Vartojimo prekės ir paslaugos	1,5	0,1	0	-0,4	0,6	0,1	0,3	-0,2	0,1	0,9	0,6	0	0,1	0,5	0,5	-0,1	-0,1	1	0,8	0,2	0
01 Maistas ir nealkoholiniai gėrimai	2,1	0,1	1,5	-0,9	-0,2	-0,2	0,4	-1	-0,2	0,3	0,7	0,9	0,8	1,2	0,3	-0,2	0,2	1	1,4	0,9	1,5
02 Alkoholiniai gėrimai, tabakas	0,4	-0,1	-0,2	-0,3	0,3	0,4	-0,1	-0,1	0,1	-0,1	0	0	-0,3	0	0,7	0,7	0,1	0,3	0,5	0,2	1,1
03 Apranga ir avalynė	1	-0,7	-3,3	-1	4,6	2,6	0,8	-3,4	-0,3	5,6	2,1	0,3	-1,2	-5,1	-2,5	-1,1	3,9	3,2	0,4	-0,9	-6,4
04 Būstas, vanduo, elektra, dujos ir kitas kuras	1	0,3	-1,4	0	1	-0,8	0,4	-0,4	0,2	0,6	0,8	0,7	0	1,4	1,3	0,6	0,4	2,7	2,2	-0,4	1,7
05 Būsto apstatymo, namų ūkio įranga ir kasdieninė namų priežiūra	-0,1	-0,2	-0,4	-0,1	0	-0,1	-0,4	-0,1	-0,1	0,2	0,1	0	-0,2	0,2	0,1	-0,1	0,1	0,4	0	0	0,1
06 Sveikata	2,5	0,9	0,9	0,3	0,5	1,2	0,8	1,1	0,2	-0,6	0,6	0,3	0,6	0,4	1,7	0,2	-2,1	0,5	0,5	0,3	0,8
07 Transportas	3,5	0,3	-0,5	0,5	0,9	1,7	0,3	2,8	1,2	3	1	-3,5	0,4	3,2	1,4	-0,9	-3,8	0,9	-0,3	0,2	-1,8
08 Ryšiai	-0,1	-0,3	-0,1	-1,9	2,4	-0,4	-0,1	-0,1	-0,8	-0,2	-0,1	-0,1	-1,6	0,5	0,7	-0,2	-0,2	-0,1	0,2	-0,8	-0,3
09 Poilsis ir kultūra	-0,8	0,1	0,4	0	-0,6	-0,5	-0,4	1,2	1	-0,9	0,2	-0,2	-0,1	0,2	0,8	0,3	-0,7	-0,2	-0,1	0,1	0,2
10 švietimas	0	0	0	0	0,1	0	0	-0,2	0	-0,8	-0,1	0	0	0,1	0	0	-0,1	0,4	0	0	1,1
11 Restoranai ir viešbučiai	0,4	0,9	0,6	0,2	-0,4	-0,1	0,3	0,5	0	0,3	0,6	0,3	0,1	0,3	0,5	0,2	0,5	0,6	0,5	0,6	0,6
12 įvairios prekės ir paslaugos	6,1	0	-0,1	0,1	-0,3	-1,6	0,2	-0,3	-0,3	0,2	-0,2	0,8	0	-0,5	0,3	0,2	0,2	0,1	1,1	0,1	0

	2007 M07	2007 M08	2007 M09	2007 M10	2007 M11	2007 M12	2008 M01	2008 M02	2008 M03	2008 M04	2008 M05	2008 M06	2008 M07	2012 M08	2012 M09	2012 M10	2012 M11	2012 M12
MMA	700	700	700	700	700	700	800	800	800	800	800	800	800	850	850	850	850	850
00 Vartojimo prekės ir paslaugos	0,7	0,3	1,4	1,5	1,1	0,5	1,6	1,1	1	1,2	0,8	0,6	0,4	0,2	0,7	-0,2	-0,2	-0,1
01 Maistas ir nealkoholiniai gėrimai	1,1	0,3	2,2	3,7	1,1	1	1,9	1,8	1,4	1,5	0,8	0,8	0,4	-0,6	0,4	-0,1	0,4	0,6
02 Alkoholiniai gėrimai, tabakas	0,6	1,9	0,8	0,1	-0,3	0,2	3,6	4,3	1,3	2,6	1	0,3	0,4	0,1	0,4	-0,2	0,1	-0,4
03 Apranga ir avalynė	-3	-0,3	3,8	2,7	0,1	-1,2	-5,7	-1,5	0,9	2,3	0	-0,8	-4,1	2,7	6,7	2,8	-0,5	-0,9
04 Būstas, vanduo, elektra, dujos ir kitas kuras	1,1	0,8	1,3	2,6	1,2	2,1	4,8	0,6	0,6	0,6	0,6	0,4	1,2	-0,6	0,6	-1,4	-0,5	-0,2
05 Būsto apstatymo, namų ūkio įranga ir kasdieninė namų priežiūra	0,2	0,4	0,2	0,6	0,5	-0,1	0,4	0,7	0,5	1	0,3	0,6	0,2	0,1	-0,1	0,7	-0,1	-0,6
06 Sveikata	1,9	0,2	0,3	-0,3	0,7	1,3	1,5	1,6	0,6	1,2	1,3	1,1	0,7	0,2	-0,6	-0,1	0,2	0,2
07 Transportas	0,9	-0,3	1,4	-0,4	3,5	-0,2	3,7	0,4	0,7	1,8	3	1,7	1,1	2,2	0,9	-1,2	-1,3	-0,6
08 Ryšiai	-0,6	-0,1	-0,3	-0,1	0,3	-1	-1,6	2,7	0,9	-2,3	0	0,4	0,6	-0,9	-0,4	0,2	-0,5	-0,6
09 Poilsis ir kultūra	1,5	0,1	-0,8	-0,9	0,2	-0,2	0,5	0,3	0,9	0	-0,4	0,3	1,3	0	-0,8	0,1	-0,5	0,1
10 Švietimas	-0,3	0	6,9	0,2	-0,2	0	0,9	0,7	0	0,4	0,1	0	0,1	0	4,4	0,1	0,3	0
11 Restoranai ir viešbučiai	1,2	0,5	0,5	1	1,4	0,7	2,6	1,2	2,5	2	0,6	0,7	1	0,1	-0,2	0,2	0,1	0,2
12 Įvairios prekės ir paslaugos	1,6	0,6	0,3	-0,2	1,6	0,2	2,1	0,4	0,6	1	-0,2	0,7	1,2	-0,3	0,4	-0,2	0,3	-0,5

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Statistikos departamento pateiktus duomenis.

VARTOJIMO PREKIŲ IR PASLAUGŲ KAINŲ POKYTIS

(per 12 paskutinių mėnesių, palyginti su atitinkamais ankstesniais)

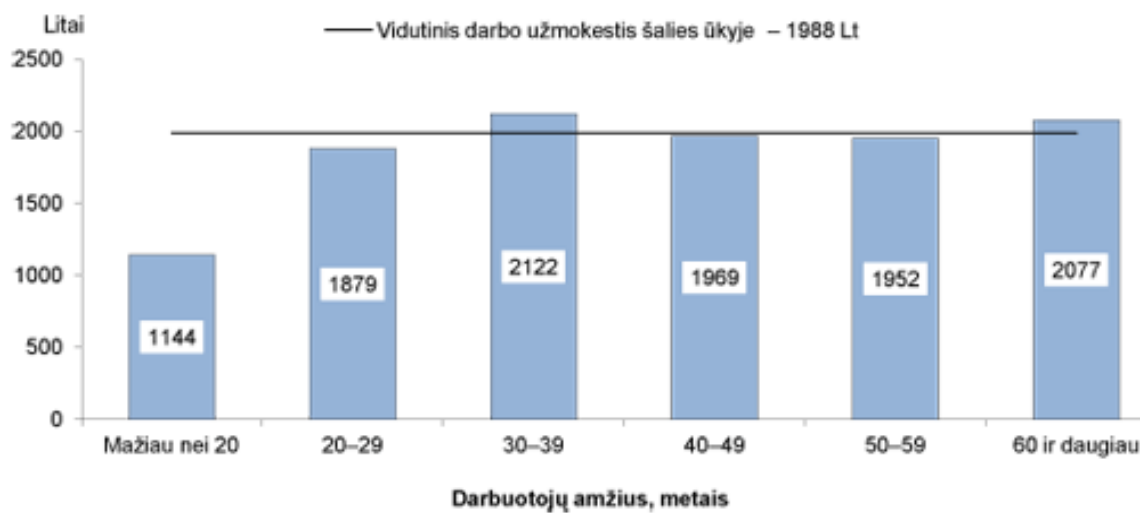
	1991M12	1992M12	1993M12	1994M12	1995M12	1996M12	1997M12
Vartojimo prekės ir paslaugos	216,4	1020,6	410,5	72,3	39,6	24,6	8,9
	1998M12	1999M12	2000M12	2001M12	2002M12	2003M12	2004M12
Vartojimo prekės ir paslaugos	5,1	0,7	1	1,4	0,3	-1,1	1,2
	2005M12	2006M12	2007M12	2008M12	2009M12	2010M12	2011M12
Vartojimo prekės ir paslaugos	2,7	3,7	5,7	10,9	4,5	1,3	4,1
	2012M12						
Vartojimo prekės ir paslaugos	3,1						

**VISĄ DARBO LAIKĄ DIRBUSIŲ DARBUOTOJŲ DALIS (PROC.) PAGAL BRUTO
DARBO UŽMOKESČIO DYDĮ IR EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠIS 2010 IR 2011 M.
SPALIO MĖN.**

Ekonominės veiklos rūšys		Darbuotojų skaičius pagal bruto darbo užmokesčio dydžio litais grupes								
		gavusiųjų MMA dalis	801–1000	1001–1200	1201–1500	1501–2000	2001–2500	2501–3500	3501–5500	5501 ir daugiau
Iš viso	2010	10,9	11,7	11,2	11,7	16,3	12,3	15,2	7,9	2,9
	2011	11,2	10,5	10,9	11,3	16,0	12,5	15,8	8,5	3,2
Zemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė	2010	12,0	15,8	12,4	14,9	20,4	10,9	9,6	3,1	0,9
	2011	14,0	12,4	12,3	13,6	19,3	12,5	11,2	3,7	1,0
Kasyba ir karjerų eksploatavimas	2010	5,4	5,8	8,2	12,8	20,7	17,7	15,2	8,8	5,2
	2011	5,2	5,8	6,2	11,7	20,9	14,1	21,2	9,9	4,9
Apdirbamoji gamyba	2010	11,3	12,5	10,3	14,0	18,5	11,8	12,2	7,0	2,5
	2011	11,2	12,0	9,7	13,2	18,4	12,2	13,1	7,6	2,7
Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas	2010	1,1	1,9	2,5	5,2	16,9	22,1	29,9	16,6	3,8
	2011	1,1	1,6	2,4	4,6	15,5	23,0	30,3	17,6	4,0
Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas	2010	4,0	10,0	8,1	13,1	28,4	16,6	13,2	5,2	1,4
	2011	6,7	8,1	7,2	13,1	28,2	16,6	13,5	5,2	1,5
Statyba	2010	15,8	12,1	11,6	13,1	17,8	11,4	11,2	5,2	1,8
	2011	15,1	9,6	11,6	11,8	17,7	13,2	12,9	6,2	2,0
Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas	2010	16,6	15,1	13,7	14,4	14,7	8,2	9,0	5,5	2,7
	2011	16,0	13,7	12,9	14,8	15,1	8,6	9,8	6,1	3,0
Transportas ir saugojimas	2010	8,7	7,8	27,0	10,1	13,0	11,9	12,4	6,6	2,5
	2011	8,7	7,5	27,8	9,7	12,0	10,7	13,5	7,5	2,7
Pašto ir pasiuntinių (kurjerių) veikla	2010	8,5	10,3	14,4	29,4	20,3	7,0	6,1	2,8	1,2
	2011	9,7	11,3	11,0	30,2	19,7	6,2	6,9	3,5	1,6
Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugų veikla	2010	32,1	29,9	10,3	10,3	8,7	3,6	3,2	1,4	0,5
	2011	33,9	25,9	10,8	11,3	9,4	3,6	3,3	1,4	0,5
Informacija ir ryšiai	2010	10,6	6,6	5,2	7,4	12,2	11,9	18,3	16,8	10,9
	2011	8,5	4,8	4,5	6,0	11,2	11,4	19,9	20,1	13,6
Finansinė ir draudimo veikla	2010	3,3	2,1	2,2	4,4	17,2	16,0	20,4	19,4	15,0
	2011	3,3	1,6	1,6	3,7	13,9	15,9	22,4	21,6	16,1
Nekilnojamojo turto operacijos	2010	17,5	15,3	10,3	11,4	16,4	10,8	9,2	5,7	3,4
	2011	18,3	12,4	10,0	12,1	15,3	10,8	11,2	6,1	3,7
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla	2010	11,6	8,8	6,7	9,2	14,6	11,9	15,3	13,8	8,0
	2011	12,7	8,0	6,3	9,0	13,4	10,5	16,2	14,9	8,9

Administracinė ir aptarnavimo veikla	2010	10,0	17,8	16,8	12,8	17,3	10,5	8,3	4,1	2,4
	2011	11,7	17,8	16,1	13,1	16,2	10,6	8,0	4,1	2,4
Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas	2010	2,3	7,8	4,4	5,3	13,5	20,2	30,3	13,6	2,7
	2011	4,3	5,4	4,2	4,9	13,1	19,8	30,9	14,5	2,9
Švietimas	2010	11,3	10,7	7,8	7,1	14,7	13,5	24,6	8,8	1,5
	2011	11,6	10,5	8,2	6,8	13,8	13,7	24,5	9,1	1,8
Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	2010	3,9	10,5	11,2	18,2	21,5	12,6	11,7	7,3	3,1
	2011	3,5	8,8	9,9	16,5	21,7	14,0	13,5	8,2	3,8
Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla	2010	9,2	11,1	11,6	22,3	22,9	11,3	8,2	2,9	0,5
	2011	10,5	10,1	10,6	21,7	22,3	11,8	9,1	3,2	0,6
Kita aptarnavimo veikla	2010	24,7	16,1	8,9	11,5	11,4	7,1	9,2	7,6	3,4
	2011	25,1	15,3	8,9	11,2	11,8	6,9	9,7	8,0	3,1

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas

VIDUTINIS MĖNESINIS BRUTO DARBO UŽMOKESTIS ŠALIES ŪKYJE PAGAL DARBUOTOJŲ AMŽIŲ

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas